

კაცია ადამიანი?!

"მოყვარეს პირში უძრახე.
მტერს პირს უკანაო".
გონიერი ანდაზა

რიტორიკაში სწერია: ყველაფერი შესავალით უნდა დაიწყოს კაცმაო. ჭეშმარიტია. ჩვენც ისე დავიწყეთ.

ვინც ლუარსაბის სახეში თავის-თავს იცნობს, ვინც ლუარსაბზედ დაწერილს თავის-თავზედ მიიღებს, ის, რასაკვირველია, ლაფის სროლას დამიწყებს და "გიჟიას" დაუმახებს ამ მოთხრობის უხეირო დამწერსა. ეს კარგად იცოდნენ, რომ ჩვენ პირთან საქმე არა გვაქვს, ჩვენ საზოგადო ჭირზედა ვწერთ.

სხვამ რაც უნდა სთქვას, მე კი ამ სიტყვების სიმართლით გავამხნევებ ჩემს თავსა: "მოყვარეს პირში უძრახე, მტერს პირს უკანაო". სადა ხარ ეხლა ამ გონიერის სიტყვის მთქმელო? ვიცი, საღაცა ხარ: ხალხში ხარ, უხილავო, და ხალხისა ხარ. ისიც ვიცი, რაცა გქვიან: შენ ხალხის გენიას გემახიან. ისიც ვიცი, რა თვისებისა ხარ: შეუცდომელი და ყოველთვის მართალი ხარ. შენ და მხოლოდ შენ უკეთებ გულს იმას, ვისაც "სხვისთვის" გული სტკივა. მაშინაც კი უკეთებ, როცა თვით ის "სხვისივე" თავიანთ გულშემატკივარს ცოდვად უთვლიან გულის-ტკივილსა. რა ვუყო? ზოგი გულის-ტკივილს იმითი იჩენს, რომ მოყვარეს ცუდსაც უქებს, და ზოგი კი იმითი, რომ ცუდს უწუნებს. ამ ორგვარ ხალხში რომელს უფრო მეტი და ჭეშმარიტი გულის-ტკივილი და სიყვარული აქვს - ეს თითონ მკითხველმა გამოიცნოს.

I

კარგი რამ იყო თავად თათქარიძის სახლ-კარი. წარმოიდგინეთ შუა კახეთის პატარა სოფელში ერთი ტრიალი, დაცემული ადგილი და იმ ადგილის შუაგულსა - ორსართულიანი სახლი ქვითკირისა. აი, ის სართულები რა ფერისა იყო: ქვეშ იყო მარანი, წალმით დახურული, და იმ მარნის უკანა კედელზედ ამოყვანილი გახლდათ ერთი პატარა ოთახი მოაჯირითურთ. მოაჯირს ეკრა ზედ მერცხლის ბუდეშავით ერთი მცირედი ფიცრული, რომელიც საქვეშაგებოსა ჰთამაშობდა. კარგა მანძილზედ კიდევ ფიცრულის სათორნეც იდგა, იმას აქედამ ხულა, რთმელსაც ზედ ჰქონდა მოდგმული ცალთვალა სასიმინდე, ერთი უბადრუკი რამ და მგლოვიარე. ბაღაც იყო, ღობით გავლილი. ღობესთან, ერთის ფურცლის ხის სიახლოვეს, მოჩანდა ძველი ჩალური, დროთა ბრუნვისაგან ისე გვერდზედ წამოდებული და წამოხრილი, თითქო გრილოში წამოწოლას აპირებსო, მაგრამ ბებერსავით ნეკრესის ქარის ტკივილებს უეცრად ისე წამოხრალი და დაღრეჯილი შეუკავებიათო. ეზო ამ ციხე-დარბაზისა, სიგრძეზედ თუ სიგანეზედ, კარგა ფართოდ იყო გაზიდული. იმას ერთყა გარშემო ძველი ტყრუშული ღობე, რომელიც ზოგიერთგან გადაქცეული იყო და ეხლანდელს პატრონს არც კი მოსვლია ფიქრად, რომ გაეკეთებინა. ეტყობა, რომ ქართველია!..

ღობე ერთგან თავდებოდა უშველებელის ჭიის-კარებითა, რომლის ერთი ნახევარი, - თუნდ ორი წელიწადია, - ისე საცოდავად დაღრეჯით გადმოჰკიდებოდა

ერთს ყუნწსა, ასე გგონია - ბოდს დაუჭერია საცემლად და ის კი იწევსო, რომ როგორმე ხელიდამ დაუსხლტესო. ჭიის-კარიდამ იწყება კალო, დიალ მოზრდილი. მისი ბუჩო ერთ მხრივ მთელ კალოს სამხრეთის ნაპირზედ გორასავით გაწოლილი იყო, ასე რომ იმისი ბოლო ზედ საბძელთან დააწყდებოდა. საბძელი იყო სასაცილო, ისე სულელურად ჩაფიქრებული და გვერდ-აწეული მარტო ფრთა-მოტეხილი ბატი თუ მინახავს.

ჩემს პატარა ბიჭობაში ბევრი კარგი ნახულა ამ ბუჩოზედა: აქ ხშირად უქეიფნიათ გრძნობის აღმტაცის ხრუტუნით ნებიერს ღორებსა; თავის ფაფუკის დინგით ბევრდერ უთხრიათ ეს სურნელი ბუჩო, ისე გულმოდგინებით, ისეთის სინაზით, ასე გგონია - მართლა და ღორები იყვნენ. მერე იმათი ოხუნჯობა! იმათი ალერსი! ოჰ, ეს კი აუწერელია. რაღაც კმაყოფილებით გატაცებულთა, იმ ღორებს ერთმანეთისათვის ბევრჯერ წაუთავაზებიათ დინგი. რა ყვირილი და ჭყვილი ასტყდებოდა ხოლმე! ეგრე ჩვენი გლეხკაცი საალერსოდ წაუთავაზებს ხოლმე ქისტსა ახალ მოყვანილ პატარძალსა. ვიღაცამა სთქვა: "ქართული სიყვარული ლანძღვაო", მეც ვიტყვი: ქისტი კიდევ საოხუნჯო ალერსია. ადმინისტრაციაში მაგას კიდევ სხვა მნიშვნელობა აქვს: იქ ქისტი შემამცნებელი საბუთია. ეგ ჩვენი საქმე არ არის.

შიგ თითონ ეზო ისე უწმინდური იყო, როგორც ძველი ჩინოვნიკის გული. დიდი საქმე იყო, პატრონამდინ ისე მიგელწიათ, რომ ან არ გასვრილიყავით, ან კიდევ ერთი ამბრის სურნელება თან არ აგეყოლიათ. ეს გარეგანი, - ეხლა, ბატონებო, შიგ სახლში ვეწვიოთ თავადს თათქარიძესა.

ეს კი უნდა მოგახსენოთ, რომ, თუ ვეწვევით, ფრთხილად უნდა ვიყვნეთ. იატაკი აგურისა არის. ეგ არაფერი. ეს არის ძნელი, რომ აგურები შიგა-და-შიგ ამოცვივნულან; იმათი ალაგი ამოთხრილ ორმოებად დარჩენილა. თვალების ძალიან გაფაციცება უნდა, თორემ, თუ ფეხი შიგ ჩავარდა, ვაი შენს მტერს ან კისერი მოსტყდება კაცსა, ან თითონვე ფეხი. თუმცა, მართალია, სახლის პატრონი ბევრს ბოდიშს მოიხდის, მაგრამ ხომ მოგეხსენებათ, რომ ბოდიში ძნელად თუ მოარჩენს მოგრეხილს კისერსა, - და არც მოტეხილ ფეხისათვის არის უებარი წამალი. ამ ხიფათს შეიძლება კაცი გადურჩეს, თუ რომ ოთახი ნათელი იყოს. ვაი, რომ არც ეს არის. თუმცა ორი, სათოფეხედ კარგა მოდიდო, ფანჯარა აქვს, მაგრამ ოთახი მაინც ბნელია, იმიტომ რომ ფიჭვის ჩარჩოებზედ მინის მაგიერად მეტად გამჭრიახ გონებას გაქონილი ქალაღი გაუკრავს. აი, ამაზედ არის ნათქვამი: "ხერხი სჯობია ღონესა, თუ კაცი მოიგონებსა". მოგონებაში ქართველ კაცს პირველი ევროპიელი მეჭორეც არა სჯობია.

ბევრჯერ მინახავს სხვაგანაც მაგისთანა ფანჯრის სასაცილო სამკაული. ბევრჯერ მინახავს ის გაქონილი ფანჯრის ქალაღი ნემსით დაჩხვლეტილიცა: ხან გულია გამოყვანილი, ხან ჯვარია, ხან კიდევ დაწერილია რამე, თუნდ ამისთანა რამ: "დათვი ხეზედ როგორ გავა, იავ-ნანიანაო!.." ეს კი ქალის საქმე უნდა იყოს. თუნდ მართლადაც ესე იყოს, რა დასაძრახისია? მოსწყენია დავითნის კითხვა, გულზედ რაღაცა სევდა მოსწოლია, - და გონების გასართავად და უგემურ დღის დასალევად მიმდჯარა ფანჯარასთან, ამოუძვრია გულის ქინძისთავი და მიუყვია ხელი ამ მართლა-და გონება-გასართველ საქმისათვის. უსაქმო ყოფილა და საქმე გაუჩენია ამ ანდაზის ძალით: "ცუდად ჯდომას ცუდად შრომა სჯობიაო".

იმ თათქარიძის ოთახში იდგა ორი გრძელი ტახტი, ერთმანეთის პირდაპირ. ასეთი ფაქიზი ქეჩა და ხალიჩა ეშალა ზედა, რომ, როცა კნენა ადგებოდა, ყოველ მის ბრწყინვალეების ბრწყინვალე ფეხის ბრწყინვალე გადადგმაზედ ისე ლამაზად აბოლდებოდა ხოლმე, რომ კაცი ყურებით ვერ გაძღებოდა. ამ ორ ტახტ-შუა აღმოსავლეთის კედელზედ მოჩანდა, კბილებჩაცვივნულ ბებერ დედაკაცის

დადებულ პირსავით, ერთი ამოჭვარტლული გარედამ და შიგნიდამ, ერთი მწუხარე და დაღრეჯილი ბუხარი. აქა-იქ ოთახის სამკაულად ეყარა სხვადასხვანაირი ნივთები, მაგალითებრ: ტალახიანი ყარაბაღული თეთრი წაღები, პირმოტეხილი სპილენძის თუნგი, ქონიანი შანდალი, სპილენძის საჩაიეში მოხარშული მყრალა-ბალახი, ზურგიელის ნაჭერი და სხვანი და სხვანი.

XIV

აღარ გაათავებ? - მკითხავს მოწყენილი, და იქნება გაჯავრებულიც, მკითხველი. - როგორ არა? გავათავებ, მაგრამ იცით რითა იმითი, რომ ლუარსაბის ბედნიერება დაირღვევა. თუ მაგისთანა მტკიცე ბედნიერებაც დაირღვევა, მაშ რაღა ყოფილა დაურღვეველი ქვეყანაზედ? - დაიძახებს ჩემთან ერთხმად დაღონებული მკითხველი.

მარტო ქვეყანაა, მკითხველო, დაურღვეველი, და ერთი ლამაზი, გონიერი ქართველის ანდაზა: "ის ურჩევნია მამულსა, რომ შვილი სჯობდეს მამასა", თორემ "ნუ დააგდებ ძველსა გზასაო" - ეს ჩინეთთდამ შემოგვეპარა და რასაც ჩინეთის ფერი ადევს, ის რასაკვირველია, დაირღვევა ღვთისა და თქვენის წყალობითა, ჩემო ძველის გზის მოყვარევ, მაგრამ მაინც კიდევ საყვარელო ქართველო!..

გაიარა რაოდენმამე ჟამმა და წუთის-სოფლის დაუდგრომელმა ბრუნვამ ბევრი რამ გამოსცვალა დედამიწის ზურგზედ. ამათ შვილი არ მიეცათ. დარეჯანმა ერთი აქიმი დედაკაცი იშოვა და წამლობა დაიწყო, აქიმა დედაკაცმა ერთი რაღაც წამალი მისცა, მთელი ორი კვირა ასმევდა და მესამე კვირას კი დარეჯანს ფეხები გააჭიმინა. დარჩა ქვრივად საწყალი ლუარსაბი. წვერი დაიყენა, შავები ჩაიცვა. თავისი ბედნიერება სულ დარეჯანთან დამარხა. ორი სიამოვნებაღა დარჩა ამ ტრიალ ქვეყანაზედ: ერთი - მადა; მეორე ისა, რომ ლამაზისეული ფეხთ უჯდა ხოლმე, როცა ძილს დააპირებდა ბატონი, ფეხის გულეზედ და კანჭებზედ ხელს უსვამდა და ისე აძინებდა. ესღა იყო ამისათვის ნუგეშად, თორემ ის პატიოსანი ფაშვი ჩამოებღერტა, ის ხაშხაში ლოყები ჩაუყვითლდა, ის დიდრონი ძროხის ოდენა თვალები უგემურად მიელივა, ის სამკვეცი ფაფუკი ღაბაბი გუდა ლედვსავით გაუხდა, ამასთანაც ის თავისებური განსხვავებითი მუდამი ღიმილი სახიდან დაეკარგა, - ერთის სიტყვით, წახდა კაკალი კაცი. მწუხარებამ ესე იცის. ბოლოს, ფერისცვალობის დღეს, რაღაც ეშმაკად, ნათლიმამამ ნახევარი ლიტრა კალმახი მოართვა. ჯავრისაგან იმ კალმახს ლაზათიანად მიადღა, მოუვიდა კუჭის ანთება და ჩაჰბარდა პატრონსა.

მოკვდა ლუარსაბიცა ისე, როგორც იხოცებიან ბევრნი ჩვენგანნი, რომელნიც არც თავის სიცოცხლით უმატებენ რასმეს ქვეყანასა და არც თავის სიკვდილით აკლებენ.

წაიშალა ამ ორთა გვამთა ცხოვრების კვალი დედამიწის ზურგზედა. რისთვის მოვიდნენ და რისთვის წავიდნენ? ნუთუ ნახევარი საუკუნე იმისთვის იცხოვრეს, რომ ოთხი ფიჭვის ფიცარი ეშოვნათ და სამ-სამი ადლი მიწა? ან კიდევ ქვაზედ წაიწერონ, რომ "ჩყ... წლამდინ თავადი ლუარსაბი თათქარიძე და მისი კნეინა დარეჯანი ცოცხალნი ყოფილან და მერე დახოცილან?" სხვა ხომ არაფერი გვეტყვის, რომ ესენი ამ ქვეყანაში ყოფილან და უცხოვრიათ. "წამკითხველო, შენდობა გვიბძანეთო", ამბობს იმათი ქვის ზედწარწერილი. ნახევარი საუკუნე ამისთვის იცხოვრეს ამ ქვეყანაზედ, რომ ბოლოს მაინც კიდევ "შენდობა" ითხოვონ და საბოდიშოდ გაიხადონ საქმე? უფროსთაგანს ქართველის საფლავის ქვას რომ აწერია "შენდობა გვიბძანეთო", ეხლა

მესმის, რისთვისაც აწერია. მაგ შესანდობარს და შესაბრალოს ჩვეულებას თავისი აზრი და საფუძველი ჰქონია, მაგრამ არ გითარგმნი კი, მკითხველო! თუ კაი გული გაქვს და გამჭრე გონება შენც თითონ ჩემზედ უკეთესად მიხვდები, თუ არა და, თქმა საჭირო არ არის. ტყუილად გულს გატკენ, გაგარისხებ და ის რისხვა ისე აგიბამს თვალსა, რომ სხვას შენზედ მეტადაც რომ გული სტკიოდეს, ამას ველარ დაინახავ და იმის გულის სატკენ სიტყვას მუხანათობაში ჩამოართმევ. -

მე გავათავე და შენ, რაც გინდა, ჰქმენ, მკითხველო! გინდა იცინე, გინდა იტირე, როცა ამ ამბავს წაიკითხავ. ორივეს საბუთი ისევ ამავე მოთხრობაში გაქვს. თუ ოდესმე თვალი აგიხილებია და შენს გარშემო რაც გინახავს, იმაზედ გონება გივარდიშებია, - ნახავდი, რომ ხშირად ერთი და იგივე საგანი ზოგს აცინებს, ზოგს ატირებს. მე მინახავს ერთი მოხუცებული, ღარიბი, შიშველ-ტიტველი, ფეხებდახეთქილი დედაკაცი. ვინ იცის, რა-გვარ უბედურობისაგან ლოთად ჩავარდნილიყო და ლოთობაში სამუდამოდ დაეკარგა თავისი დედაკაცობა და ადამიანობა. მე მინახავს ის საცოდავი დედაკაცი, ქალაქის ბიჭებს დაეჭირათ და ხუთ გროშად მთელი საათი ახტუნებდნენ პამპულასავით. მე მინახავს, რომ იმათში ბევრი იცინოდა და ზოგიერთს კი ამ საცოდავის დედაკაცის მაგ ყოფაზედ გული უტიროდათ. ვინ იყო ამათში მართალი? მოცინარენი, თუ მოტირალენი? ორივენი, იმიტომ რომ ერთნი თვალთა ჰხედავდნენ მარტო და თვალისათვის მართლა სასაცილო იყო, მეორენი კი თვალითაცა და გონებითაცა. გონებას-კი - ძნელად თუ გაეცინება. სჩანს, შეიძლება, რომ ერთი და იგივე ამბავი სატირალიც იყოს და საცინარიცა, - ეგ იმაზედ არის დამოკიდებული, როგორი აგებულებისა ხარ: თუ იმისთანა გონების ძალა გაქვს, რომ, რაც უნდა მწუხარე ჰქმნარიტება იყოს, .გულდაგულ შეხვდები, და თუ იმისთანა გულიცა გაქვს, რომ უბედურს და გზაკვალ-არეულს შეიბრალებ, ამისთანა სასაცილო ამბავი უფრო ხშირად უნდა გატირებდეს შენა, თუ არა და იცინე, რამდენიც გენებოს. იცინე და თანაც გაჯავრდი ამ მოთხრობის დამწერზედ და მამიგონე ქორი - შენ ხომ ჭორების მოგონება გიყვარს - რომ მე ვითამც ქართველობას ვლალატრ, რადგანაც იმის სასაცილო ამბავს გიამბობ და არა ვმაღავ ზოგიერთ გულ-მოკლე პატრიოტივით. ვიცი, რომ, ჩვენდა საუბედუროდ, თქვენში, მკითხველო, ძნელად იპოვება იმისთანა კაცი, რომ მართალს სიტყვას გონება გაუსწოროს. ვიცი ეს და მაინც კიდევ პირში - როგორც მოყვარე - გეტყვი, რომ ლუარსაბი და დარეჯანი შენს კალთაში დაბადებულან და შენის ძუძუთი გაზრდილან. გინდა მიწყინე, გინდა არა. თუ იმათ დასცინებ, მითაი შენის თავისთვის დაგიცინია, თუ დასტირებ - ეგ კაი ნიშანია: სჩანს, სწუხხარ, რომ ამისთანანი ვართ, სჩანს, შენის თავის გასწორების განზრახვამ ფრთა აიბა. ღმერთმა ქნას, რომ ეგ აგრე იყოს.

მე თუ შენ მიყვარხარ, მკითხველო, იმისთვის მიყვარხარ, რომ იმედი მაქვს ეგ გასწორების განზრახვა, დღესა თუ ხვალე, შენში გააღვიძებს. ამ იმედს ნუ წაგვართმევ. ნუ იფიქრებ, რომ ამ მოთხრობას შენი გაჯავრება უნდა. ამას მარტო ის უნდა, რომ შენ დაგანახვოს - რამოდენადაც შეძლება აქვს-შენი ცუდი, შენი ავი, რომ იცოდე, რა გაისწორო. მინამ სარკეში არ ჩაიხედავ, ან სხვა არ გეტყვის, ხომ ვერ გაიგებ, რომ პირზედ ურიგობა რამ გატყვია? ეს მოთხრობა სარკე იყოს და მე - თუ გინდა - მთქმელი ვიქნები. დააკვირდი, იქნება გენიშნოს რამე. ესეც იცოდე: მარტო შენი მტერი დაგიმაღავს, შენს სახეზედ რომ ურიგობა ჰნახოს რამე, მოყვარე კი მაშინვე სარკეს მოგიტანს, რომ გაისწორო და ხალხში არ შერცხვე. მეც მოყვარესავით გექცევი, - სარკე მოგიტანე, ამაზედ როგორ უნდა გამიწყრე?! რა ვუყოთ, თუ ეს სარკე გაზარული გამოდგება და შიგადა-შიგ ლაქებიანიცა? რაცა მქონდა ის მოგართვი,

როგორც შემეძლო, ისე დაგეხმარე. თუ მაინც-და-მაინც წყრომას არ დაიშლი, შენი ნებაა. მე შენის წყრომისა არ მეშინიან. მაშინ მხოლოდ დავლონდები, რომ შენშიაც მოვტყუვდი; რომ შენ ის არა ჰყოფილხარ, რაც მეგონე. მაშინ გულ-ხელ-დაკრებილს ესლა დამრჩება სათქმელად: მე მიყვილია და გათენდება თუ არა - ეგ ღმერთმა იცის! წყრომა კი რომ არა ყოფილიყო, ეგ გათენება, ჩვენც კარგად გვეცოდინებოდა, როდისაც იქნებოდა!

სხვაფრივ მშვიდობით ბძანდებოდეთ და შენდობით იხსენიებდეთ მონასა თქვენსა...

1656 - 1653 7.

*

* პირვანდელი ესკიზი 9ითხრთობისა (- ნაწყვეტში "კაკო") - ეკუთვნის 1858 - 1859 წ.წ. ხოლო ბოლო რედაქცია შესრულებულია 1863 წელს რედ.

- რა ნაღველი აქვთ იმისთანა, რომ ავადმყოფს თავი დამანებებინეს და აგრე საჩქართდ მიბარებენ? - ჰკითხავდა ლამაზისეულს ზზა-და-გზა ერთი ტანში მოხრილი, პატარა, მოკუნტული, დაღმეჭილი ბებერი დედაკაცი.

- რა ვიცი? ხომ იცი, რომ უშვილონი არიან.

- ეგ ხომ მე უშენოდაც ვიცი, რომ შვილი არა ჰყავთ, - გააწყვეტინა სიტყვა ოსტატურად გამოქნილმა და ცბიერმა მკითხავმა.

სულელს ლამაზისეულს გაუკვირდა: საიღამ იცისო!

- მაშ ქალაქში რომ მკითხავს აკითხვინეს და ეთქო, თელეთი ილოცეთო, ისიც გეცოდინება? - უთხრა გოგომა და დააცქერდა გაოცებური, ვნახოთ, რას იტყვისო.

- მაშ, ჩემო კარგო, ჩვენი ხელობა რა არის? პურს მაგითი ვჭამ და ეგ როგორ არ მეცოდინება? - მიუგო ოსტატმა დედაბერმა ისე არხეინად, ასე გგონია - მართლა იცოდაო.

- თელეთში რომ ვიყავით, ისიც იცი?

- გეუბნები, შვილო, ჩვენი ხელობა ეგ არის-მეთქი. მაგითი ვცხოვრობთ, მაშ არ გვეცოდინება?

ძალიან უხაროდა გულში მკითხავსა, რომ ამისთანა სულელი გოგო შეჰხვდა, რომ ზოგიერთი საჭირო ამბავი გზა-და-გზა გამოათქმევინა. გოგოს კი საშინლად უკვირდა ამისთანა გულთამხილაობა ამ დედაკაცისა, სულელს ფიქრადაც არ მოუვიდა, რომ თითონ გააგებინა ყველაფერი, - უმაგისოდ არა ეცოდინებოდა-რა.

გოგომ თავლაზედ ამოატარა მკითხავი. მკითხავმა თავლის გარემემო თვალი გადაავლო და ერთი ამოღრანტული რაღაცა შენიშნა "ეს კარგია", სთქვა გულში.

ცოლ-ქმარი მოუთმენლად ელოდნენ მკითხავსა, ბოლოს მკითხავიც მოვიდა. რა წამსაც ფეხი ოთახში შემოდგა და თავი დაუკრა. მაშინათვე ოსტატურად მოფიქრებული სიტყვები მიაყარა:

- ძერას ჰკითხეს: შვილები გირჩევენია, თუ ორი თვის წყალუსმელობაო? - წყლის უსმელობაო. ჯორსა ჰკითხეს: - შენ რა ღაო? - უშვილობაო. თქვენთვის არავის

უკითხავს და რატომ შვილი არა გყავთ? ვინ დაგწყევლათ ეგრე?

ცოლ-ქმარმა გაოცებით ერთმანეთს შეჰხედეს: საიღამ გაიგო ეგრე მალეო!|
ლუარსაბმა პირი დაალო ჯერა, მინამ სიტყვების აზრს მიჰხვდებოდა; როცა მიჰხვდა
- თითქო შეშინდაო, პირჯვარი გადიწერა და სთქვა იმ სახით, როგორც ჭექა-ქუხილის
დროს ვიციტ ხოლმე:

- კურთხეულ არს სახელი უფლისა. ეს რა მესმის, თქვენი ჭირიმეთ!.. დედაკაცო!|
ჩვენ გულში იჯექ?..

მკითხავმა ხმა არ გასცა, თითქო ამისთანა ქებას ყურსაც არ ათხოვებსო.
მიუბრუნდა რაღაც მზრუნველობით გოგოს და უთხრა:

- ჯამით წმინდა წყალი მომიტანე, ერთი შავტარა დანა, ნახშირი და ახალი
ხორბალი.

მინამ გოგო ამას მოუტანდა, ლუარსაბი და დარეჯანი ენა-ჩავარდნილებსავით
იყვნენ. ეგონათ, რომ თუ არ ეშმაკის მანქანებით, ამისთანა გულთმისნობა არ იქნება.
მოდო და ეშმაკის ხსენებაზედ შიშისაგან ენა ნუ ჩაუვარდებოდათ!

გოგომ მოიტანა ყველაფერი. ბებერი ძირს ჩაჯდა. ჩააგდო ჯერ ერთი ხორბალის
მარცვალი, აიღო ხელში დანა და ნახშირი და დაიწყო ტუჩების ცმაცუნო, მითამ-და
ულოცავს. მერე გაუშტერა თვალი წყალსა. ჩვენი ცოლ-ქმარნი შიშით და კრძალვით
ელოდებოდნენ, ჩვენი ბედისწერა რას იტყვისო.

- ქალაქში მკითხავთან გიკითხვინებიათ, - დაიწყო კუდიანმა, - მკითხავიც კარგი
შეგხვედრიათ. სწორედ უთქვამს, რომ თელეთი ილოცეთო.

ეხლა კი მართლა შეშინდნენ ცოლიცა და ქმარიცა. ერთმანეთს ყურება დაუწყეს.
ამისთანა გულთამხილაობა რომ არ გაეგონათ თავის დღეში

დედაბერი ვითომ არაფერს არ ამცნევს, რაც ძალი და ღონე აქვს აცმაცურებს
ტუჩებსა და თითო ხორბლის მარცვალსა ჰყრის წყალში.

- კარგი გიქნიათ, - დაიწყო ისევ მკითხავმა, - კარგი გიქნიათ, რომ მკითხავისთვის
დაგიჯერებიათ და თელეთის სალოცავად წასულხართ. შეგეწიოთ თელეთის მადლი;
მაგრამ...

აქ სიტყვა გასწყვიტა ბებერმა: თითქო წყალში უნდა ამოიკითხოსო, თვალი უფრო
დააკვირვა.

- მაგრამ რა? - წასძახეს ერთხმად ცოლმა და ქმარმა.

- მაგრამ ისა, რომ იმ მკითხავს გულთმისნობა სავსე არა ჰქონია, - ცოტა ჰკლებია,
თორემ თელეთი როგორ არ გიშველიდათ, რომ გამოეცნო.

- აკი შენი ბრალიაო, დარეჯან ადრევე რომ მითხარი. გამოდის ჩემი ბრალი არა
ყოფილა, - უთხრა ლუარსაბმა თავის ცოლსა, მაგრამ ისე კი, რომ გაშტერებული
თვალი მკითხავისათვის არ მოუშორებია.

- დამაცა, რა დროს ეგ არის. მე აქ შიშისაგან სული მძვრება. რა ყოფილა, შენ
გენაცვალე, ეს დედაკაცი!.. - ამბობდა მართლა შეშინებული დარეჯანი.

- დიად, მკითხავის ბრალია, - მოჰყვა ისევ კუდიანი, - იმის ბრალია. იმას რომ
მიგნება ჰქონოდა, ეხლა შვილი კალთაში გეჯდებოდათ. დიად გეჯდებოდათ, რომ...

აქ ისევ სიტყვა გასწყვიტა ხერხიანმა დედაკაცმა და უფრო გაუშტერა თვალი
წყალსა. ლუარსაბი და დარეჯანი სმენად გადაიქცნენ.

- დიად, თელეთი გიშველიდათ - კიდევ შეგეწიოთ იმისი მადლი - თელეთი
გიშველიდათ, - გააგრძელა სიტყვა მკითხავმა ისევ თვალაულებლად, - რომ
თქვენ სახლში ჯადო არა ყოფილიყო.

ლუარსაბმა და დარეჯანმა, შიშისაგან სულწასულთა, ერთს დროს და ერთხმად
კანკალით წამოიძახეს:

- ვაი, ადრე და მალე დაღუპულო ოჯახო!

- ნუ გეშინიანთ: ეხლა ის ჯადო საშიში აღარ არის, მე ხელში მყავს.

- აბა, მაჩვენე, თუ ხელში გყავს, - უთხრა ლუარსაბმა, მაგრამ, რადგანაც თითონ ეშინოდა იმისი ნახვა, დარეჯანს უთხრა: - მე კი ვერ შევხედავ, მე თვალეებს დავხუჭავ და შენ გასინჯე.

- უი, არა გეთაყვანე, შენ თითონა ჰნახე, მე დავხუჭავ თვალეებსა, - მიუგო შიშისაგან ფერმიხდილმა ცოლმა.

- ნუ გეშინიანთ, - დაამოშმანა მკითხავმა, - განა მართლა ხელში მყავს, ჯადო თქვენს ეზოშია.

- სადა, გეთაყვანე, სადა? არიქა, ბიჭებო, მიშველეთ! - დაიყვირა ბატონმა.

- თავლას უკან რომ ორმოა, ჯადო იქა დევს... - მშვიდად დაუმატა მკითხავმა.

- ბიჭებო, არიქა, ბიჭებო! აბა, თქვენი ჭირიმე, ბიჭებო! თუ ბატონის წყალობა გინდათ, ბიჭებო თუ ჩოხები გინდათ, თავლის უკან ორმოაო! არიქა, ბიჭებო! თქვენი ჭირიმე, ბიჭებო!

ჰყვიროდა ოთახში ზარდაცემული ლუარსაბი. აქეთ კიდევ დარეჯანი კანკალმა აიტანა და ტუჩები გაულურჯდა, მაგრამ მაინც კიდევ ქმარს უთხრა:

- აქ რომ ჰყვირი, ვინ რას გაიგებს? გარეთ გადი და გაგზავნე ბიჭები.

- არა, გეთაყვანე, ეხლაკი შენ გადი და მერე თუნდა ორმოცჯერ მე გავალ.

- გადი, რისა გეშინიან, ჯადო ხომ არ დაგარჩობს, - ეუბნებოდა კნეინა და თითონაც კი ეშინოდა.

- არა, გეთაყვა, შენ გადი. რა არის? ეხლა, თუ ღმერთი გწამს, შენ გადი, თუ გიყვარვარ, შენ გადი.

- არა გრცხვენიან, მე დედაკაცსა მგზავნი და შენ კი ქუდი გეხუროს და კაცი გერქვას?

- რა დროს კაცობაა, რას ამბობ? სახლში ჯადო არისო.

- მე დავუძახებ ბოჭებს, - უთხრა მკითხავმა, - მაგაზედ როგორ დაღონდით!

- ჰო, გეთაყვა, შენ დაუძახე, ჩვენ- ხომ ხედავ - დავღონდით, - შეეხვეწა ლუარსაბი,

- ეხლა, ოთახში რომ ჩვენ მარტონი დავრჩებით, ხომ არაფერი?

- არაფერი.

მკითხავი გავიდა, ბიჭები გაისტუმრა ჯადოს ამოსაღებად. ბიჭებმა ბევრი უტრიალეს თავლასა და ორმო ვერა ჰნახეს. მოვიდნენ და ბატონს უთხრეს: იქ ორმოს რა უნდაო.

- ვაი, შენ ჩემო თავო!- დაიძახა ლუარსაბმა, - დახე, ჯადოს ამათთვისაც თვალი აუბამს, რა გვეშველება?

მკითხავმა ჩაიცინა.

- მე წავალ თითონ. მე ჯადო თვალეებს ვერ ამიბამს, - სთქვა მკითხავმა, - თქვენც წამოდით, რომ თქვენის თვალითა ჰნახოთ.

- არა, გეთაყვანე, ჩვენ ისეც დაგიჯერებთ, - უთხრა ლუარსაბმა, რომ ეშინოდა იქ წასვლა. - უჩვენოდ წადი, შენა ჰნახე, მითამ ჩვენ გვინახავს.

დედაბერი წავიდა, თან ბიჭები წაასხა და პატარა ხანს უკან რაღაცა ძონძები ამოიტანა.

- აქ ნუ შემოიტან, - ჰყვიროდა ლუარსაბი და თან კუთხეში იმალებოდა, - აქ ნუ შემოიტან, მანდვე დააწვევინე, მანდვე!

ჯადო დასწევს.

მეორე დღეს გუშინდელი ბიჭები დაიბარა ლუარსაბმა და ამისთანა საუბარი დაუწყო:

- მართლა ორმო იყო?

- თქვენი რისხვა არა გვაქვს, მართლა ვნახეთ, - მიუგეს ბიჭებმა. იმათ ხომ მალე იციან ამისთანაების გატანა.

- არა, თქვენ ის ორი თვალითა ვნახეთ?

- ორის თვალითა, აი ისე, როგორც შენ გხედავთ, ბატონო!

- დიდება შენდა, ღმერთო! ამოდენა კაცი აქ დავბერდი და მე იქ ორმო არსად არ მინახავს!.. გაგონილა? როგორ შეიტყო? დიდი მისნობა არ უნდა ჰქონდეს?..

- მაგის ხელობა ეგ არის, შენი ჭირიმე, და იქიდან შეიტყო, - მიუგეს ბიჭებმა.

- ალბად ეგრეა, თორემ... აი, დალახვრა ღმერთმა! აბა, თქვენ გინახავთ ვისმე იქ ორმო, ან გაგიგონიათ?

- რაც არ არის, რასა ვნახავდნენ, - წაბუტბუტა ერთმა თავმოწონებულმა ყმაწვილმა ბიჭმა, რომელიც შორი-ახლო იდგა და მკლავი ხანჯალზედ ებჯინა, -ერთი რაღაც გოგო-ბიჭების ნაჩიჩქნია და იმ კუდიანმა ორმოდ გახადა. რა უკვირთ?

ეს ისე სთქვა, რასაკვირველია, რომ ლუარსაბს არ გააგებინა.

- შენ რა გენაღვლება, ძმაო, - წასჩურჩულა ერთმა ხნიერმა გამოცდილმა გლეხკაცმა, - ხომ ვხედავ - ბატონს უხარიან, რომ იქ ორმოა. დაე ეგონოს, რომ ორმოა, შენ რა?

- შენი რისხვა არა მქონდეს, - მიუბრუნდა მერე ბატონს ცბიერი მონა, - მე იქ ორმო არც მენახოს და არც გამეგონოს დღევანდლამდინა. აი, ჭიპი აქ მომიჭრია და ამოდენა კაცს ლამის სულიც აქ დამელიოს, მაგრამ ხომ მოგეხსენებათ, შენი ჭირიმე, კუდიანის საქმე ეგ არის.

- განა ის კუდიანი იყო?

- მაშ? კუდიანობის ღამეს, ჭიაკოკონობას, შენი ჭირიმე, გადააჯდებიან ხოლმე - აი, დასწყევლოთ ღმერთმა - ცოცხზედა და თავის ბატონთან გაფრინდებიან ხოლმე. მოგახსენებენ, ჩიტურაშვილის დედა თურმე ბუხარში აძვრება ხოლმე, ცოცხზედ - როგორც ცხენზედ - შეჯდება და, ჰერი ბიჭო, გაუტევეს ხოლმე.

- ეგ მეც გამიგია. რამდენი სასწაულია ქვეყანაზედ! დიდება შენდა ღმერთო!. - გადიწერა პირჯვარი ლუარსაბმა, - მაშ ჩიტურაშვილის დედასაც ეცოდინება მკითხაობა?

- განა ყველამ იცის, შენი ჭირიმე! ის უფროსი რომ ჰყავთ და კუდიანობის ღამეს ძღვენით რომ მიდიან ხოლმე, ის უფროსი თურმე ეტყვის: შენ, მავანო, მკითხაობა მიჩუქებია შენთვის, მეორეს კიდეც ეტყვის: შენთვის - აქიმობაო, ესე გახლავთ.

- ეგრე იქნება, თორემ აბა საიღამ გამოიცინობდა, რომ იქ ორმო არის? ჭკვიანი არ უნდა იყოს ის უფროსი?

- მოგახსენებენ, სოლომონ ბრძენზედ უფრო ჭკვიანიაო.

- არ ეტყობა, თუ დიდება შენდა, ღმერთო ჩემო: - გადიწერა ისევ პირჯვარი და შევიდა ოთახში დარეჯანთან.

- გაიგე, დედაკაცო, რა ამბები მოახდინა იმ უხეირო, უკბილო ბებერმა? - უთხრა ცოლსა, -ის უფროსი რომ ჰყავთ, იმისი პირველი კარის-კაცი ეგ უნდა იყოს. აი, დალახვროს ღმერთმა! ეს რა ვნახე, თქვენი ჭირიმეთ!

- კარგი, ნულარ მომაგონე, თუ ღმერთი გწამს! აქამდინ ტანში შიშისაგან ჟრუანტელი მივლის.

- აი, გულთმისნობა რა არის ამდენს ხალხს ჩემს სახლში ჭიპი მოუჭრიათ და ერთმა არ იციადა დღევანდლამდინ, რომ იქ ორმოა. რა ქნა, თქვენი ჭირიმეთ!

- ღმერთო, შეგცოდე და, იმას თუ ეშმაკი არ ეჯდა ტანში, რა ვიცი?

ცოლ-ქმარმა ეშმაკის ხსენებაზედ პირჯვარი გადაიწერეს და სამჯერ შეაფურთხეს ეშმაკს.

- ეხლა კი... რა ვიცი? ეხლაც რომ შვილი არ გვეყოლოს, ერთი მეტის-მეტი ღვთის წყრომა იქნება, - სთქვა ლუარსაბმა.

- ეჰ, შენც ერთის. მაგას რაღა თქმა უნდა. ისე დაჯერებული ვარ, რომ მითამ შვილი კალთაში მჯდომია. რაები არ გამოიცილო!. მოდი და ნუ დაიეჯერებ.

- მაშ! მეც იმიტომ ვამბობ და!.. მკითხაობა რომ არ გაეჩინა ღმერთსა - ვენაცვალე იმის სიბრძნეს - რა გვეშველებოდა? ჯადოს ვილა იპოვიდა?

ორივენი ჩაჩუმდნენ და ორივენი მაინც კიდევ გაოცებულნი იმეორებდნენ გონებაში გუშინდელს საოცარს ამბავსა. ბოლოს ლუარსაბმა ისევ დაიწყო:

- დარეჯან წყალში ხომ არა ჰხედავდა? ჰა? შენ რას იტყვი?

- იქნება მართლა! შენ ნუ მოუკვდები ჩემს თავს, სწორედ . წყალში ჰხედავდა.

- რა ვქნა, მე კი აგრე მგონია და!

- ღმერთმან იცის, იქნება სწორედ ეგრე იყოს.

- რა ვიცი მე კი რაღაც ეჭვი მაქვს და!

- შენმა მზემ, ეგრე უნდა იყოს.

- რა ვიცი, ჩემმა გონებამ კი ეგრე გასჭრა და

- ჩემი გულიც ეგრე მითხრობს, ლუარსაბის სიცოცხლემ!

- იმ ხორბლის მარცვალს რომ ჩააგდებდა ხოლმე წყალში და რაღაცა რგოლები კეთდებოდა, ის ხომ არ იყო?

- იქნება მართლა სწორედ ის იქნებოდა.

- რა "ის"?

- შენ რომ სთქვი "ისა".

- აკი გითხარ! - მიუგო ლუარსაბმა თავმოწონებით, რომ მე გამოვიცანიო, - სწორედ ეგრე უნდა იყოს, თორემ ის დედაკაცი ეშმაკი ხომ არ იყო, რომ იმისთანა სასწაული მოეხდინა.

- ეგრე უნდა იყოს, მე კი - ღმერთო, შეგცოდე, - ეშმაკობა შევწამე.

- შენგან არ მიკვირს!| ეშმაკი როგორ იქნებოდა, რქები არა ჰქონდა. ეშმაკს რქები უნდა ჰქონდეს.

- ეჰ, განა ეგ მე კი არ ვიცი, ისე გავიფიქრე.

- ჰო, ეგ სხვა არის.

ორივენი დაჩუმდნენ, ორივენი დარწმუნდნენ. რომ რაც გუშინ არ ესმოდათ, მკითხავს რომ უყურებდნენ, ის დღეს გამოიცინეს და გაიგეს. - მე კი გამოვიცანი, აი, - დაიკვება ლუარსაბმა. დარეჯანს, თუმცა ლუარსაბი უყვარდა, მაგრამ მაინც კიდევ თითონ უნდოდა, რომ გამოცნობის სახელი ამისი იყოს და არა ლუარსაბისა: კაცი სულელი, თუ ბრძენი, ყოველთვის თავმოყვარეა.

- განა, რომ მდომებოდა, მე კი ვერ გამოვიცნობდი, - მიუგო დარეჯანმა, - არ მინდოდა, თორემ გუშინვე გამოცნობილი მქონდა.

- ეხლა მაგას დაიჟინებ.

- ღმერთმანი, რომ ასეა

- ეჰ, შენ ხომ კაცი ვერას დაგანახვებს და თუნდ სოლომონ ბრძენი მოვიდეს, მაშინვე ეტყვი: მე შენზედ ჰკვიანი ვარო. ეხლა რა არის, ერთხელ მე დამითმო. უცხო ხომ არა ვარ, შენი ქმარი ვარ.

არ ვიცი, დარეჯანმა დაუთმო, თუ არა, ეს კი ვიცი, რომ ლუარსაბს ძალიან ეწყინა, დარეჯანი რომ შეეცილა.

XIII

მკითხავმა მჯტად მტკიცედ დააჯერა ცოლ-ქმარი, რომ შვილი ეყოლებათ. ამ იმედს მცირედი ეჭვიც არ შეურყევდათ. ამ დაჯერებამ იქამდინ მიაღწია, რომ ერთს მშვენიერს დღეს დარეჯანს ეჩვენა, ვითომც მუცელში ყმაწვილმა გაუჩუჩუნა. რასაკვირველია, გახარებულმა კნეინამ მაშინვე ლუარსაბს ახარა.

- მართლა გაიჩუჩუნა? - წამოიძახა სიხარულისაგან გონებამხდილმა ლუარსაბმა.

- რას ამბობ, შენ გენაცვალოს ჩემი თავის. დარბაისელი დედაკაცი სიხარულისაგან კინალამ არ შევხტი, მაგრამ მომაგონდა, რომ მუცელი წამიხდება-მეთქი, და შენ მაინც კიდევ არა გჯერა.

- უი, შენ კი ჩაგეკონე მაგ გემრიელ სულშია ბარაქლა, რომ არ შეხტი, თორემ მუცელი წაგიხდებოდა. იმ სიხარულში ეგ როგორღა მოგაგონდა მე კი - მე და ჩემმა ღმერთმა -შევხტებოდი, მერე ისე შევხტებოდი, რომ დავცემულიყავი, კიტრსავით გავსკდებოდი. დაუდგეს თვალი დავითსა ფერხული, აბა, ეხლა დაუაროს, აი! მაშ დღეს მე და შენ ერთი კაი ქეიფი გავწიოთ, ერთი კაი წითელი ღვინო ავახდევინოთ, რომ შვილის სადღეგრძელო დავლიოთ. ურას! - დაიყვირა ლუარსაბმა და; რადგანაც გულდაღმა იწვა, თავისებურად, ტახტზედ, ერთი ფეხიც აიშვირა მაღლა და მანამ "ურა" არ გაათავა, ფეხი არ ჩამოუღია.

ეს ამბავი სადილობის დროს მოხდა. აახდევინეს წითელი ღვინო. ცოლ-ქმარნი, დაჯერებულნი, რომ მემკვიდრე ეყოლებათ და დავითთან თვალები დაუდგებათ, სადილზედ გამხიარულდნენ. ნამეტნავად ლუარსაბი შექეიფიანდა და კარგად გამოიბრუჟა. ელისაბედი ამბობდა, რომ ვითომც დარეჯანსაც უყვარსო ღვინის სმა. ეს კი ვიცი, რომ იმ სადილზედ ამანაც გადუსო ორიოდ ჭიქა. ლუარსაბმა სამი ჭიქა ერთად ჯერ არ-დაბადებულის შვილის სადღეგრძელო გადაჰყლაპა და ალავერდი დარეჯანთანაც მივიდა. დარეჯანმა, თუმცა ესეც ჩაღლეული იყო, მაგრამ დედაკაცობის პატივი შეინახა და ჭიქა თუმცა ჩამოართო, სულ არ დალია.

- დალიე, შენ გეთაყვანე! - ეუბნებოდა მთვრალი ლუარსაბი, -.ეხლა ქეიფს ნუ წამიხდენ. ჩვენის შვილის სადღეგრძელოს როგორ არა სომ? თუ მე და შენ არ დავლევთ, მაშ ვინ უნდა დალიოს? ღმერთი გვიწყენს, იტყვის: მე შვილი მივეცი და ისინი სადღეგრძელოსაც არა სმენო. ნუ აწყენინებ მოწყალე ღმერთსა, ძლივა კაი თვალით არის ჩვენზედა. მეც ქეიფს ნუ წამიხდენ. დალიე, გეთაყვანე!

უთხრა და მიაწოდა ისევ ჭიქა.

დარეჯანმა ჩამოართო ჭიქა, მაგრამ ისეთის მორცხობით, ისეთის თვალების ხამხამით და გემრიელ ღიმილით, რომ მე მაშინვე მივხვდი, რომ კნეინა უამისოდაც გადაკრულია. ჩამოართო და გადაჰკრა. სასაცილო რამ იყო კნეინა: ღვინო თან-და-თან ეკიდებოდა, ლოყები აუხაშხაშდა კიდევ, ტუჩებს ღიმილი მიეკრა ზედა და აღარა ჰშორდებოდა. ქვევითი ტუჩი ძირს ჩამოეშვა და დორბლმა დენა დაუწყო, თვალები აემღვრა და თავის-თავად ეხუჭებოდა,-ერთის სიტყვით- დარეჯანი ქეიფზედ იყო. ლუარსაბიც დაითვრა. მიუშვა აღვირი ღვინოსაგან მოდუნებულს ენასა და მოჰყვა უგზო-უკვლო ტიტინს, დარეჯანი სულ თავს აცანცარებდა და შესცინოდა.

- ვენაცვალე კახეთსა! - ამბობდა მთვრალი ლუარსაბი ენადაბმით, - ვენაცვალე! ეგ

რომ არა ყოფილიყო, არც კახური იქნებოდა. მაშინ მე რაღა კაცი ვიქნებოდი? ჩემს გათქმულ სახელსა მაშინ ვინღა მოიგონებდა? დღეს თუ ლუარსაბის სახელი იხსენება სადმე, ღვინის მაღლობელი უნდა ვიყო. თუ კაცი ვარ მე დღეს, აი, ამ შავის ყურძნის წვენითა ვარ კაცი! ჩემოდენას საქართველოში ორიც არ დალევს, დიდი მსმელი ვარ. მე რომ სიმღერა ვიცოდე, მთელის კახეთის ღვინო არ მომერევა. ეს არის რომ არ ვიცი და! სიმღერა ღვინოს ანელებინებს და თორემ სხვაფრივ რა მიჭირს: ფაშვი კაი მსმელისა მაქვს, აქ თუნდა ოთხი ჩაფი ღვინო ჩაეტევა. ხომ გახსოვს ის იმერელი? აი, რომ მოვიდა, დადიანის "პოვერნია" ვარო? "პოვერნია" კი არა, - შენც არ მამიკვდე - ის ძალად გამოგზავნეს იმერლებმა: აბა წადიო, კახეთში ერთი დევი კაცი არისო, ლუარსაბ თათქარიძე, ოღონდ ის კი დაგვითვრეო და ნახევარ იმერეთს შენ მოგცემთო. ეხლა იმან მე რომ დამინახა, მაშინვე მიხვდა, რა კაციცა ვარ, იმიტომ "პოვერნიობა" დაირქვა, სახელი არ წამიხდესო. კვებნაში კი ნუ ჩამომართმევ და ჩემი სახელი სათათრემდინ არის გავარდნილი, იმერეთშიაც მისულა ჩემი ქება. მაგრამ აი, ამ შენმა უხეირო ლუარსაბმა ასე გაგიხადე ის ფხიკიანი იმერელი, რომ, რომ... სულ ჩემი მზე ვაფიცებინე. თითონვე თავის პირით მითხრა: ბაყბაყ-დევი ხარო. თითიც მომიკაკვა და ყურში ჩუმად ჩამჩურჩულა: სანამღევო მოიგეო, ნახევარი იმერეთი შენი უნდა იყოსო. რომ მეჩვილა, რასაკვირველია, იმ ნახევარს გამოვიტანდი, მაგრამ ჩვენი მამა-პაპის მამულებიც მაშინ ისე ოხრადა გვრჩებოდა და იმერეთი რაღად მინდოდა ეხლა ოხრად აღარ დაგვრჩება: ვენაცვალე შენს სტომაქსა ეხლა შიგ პატარა თათქარიძე ზის და, მგონია, წითელ ღვინოში ჭყუპალაობს. უჰ, შენი კი ჭირიმე! მოდი ერთი ეგ ნაზი ტუჩები ამოგწუწნო! ეხლა ეგეც ხომ შვილა გვეყოლა, აბა ეხლა მაგის ქორწილზედ ვიფიქროთ. იცი, რა, დარეჯან? შენ ხომ ბრძენი დედაკაცი ხარ და არც მე ვარ ღვთის მაღლით - სულელი, თოთხმეტის წლისა შესრულდება თუ არა - აბა, იანგარიშე, როდის შესრულდება, მგონი ბევრი ხანი არ გასწევს, მალე შესრულდება, - შესრულდება თუ არა, ჯვარიც დავწეროთ, რაღას უნდა მოვუცადოთ? ეხლა მაგის ქორწილში ლეკურს არ ჩამოუვლი? მე კი - ღვთის წყალობა შენა გაქვს - ასეთს ბუქნას დავუვლი, რომ იქაურობას სულ მტვერი ავადინო... ეხლა იმ იმერელს რომ ვაჯობე, იცი, რა ვუთხარი? წადი-მეთქი, სადაც შენი სთქვა, იქ ჩვენიცა სთქვი-მეთქი, და იმერლებსაც უთხარი, რომ, რაც თქვენ კრიკინას წვენი გამოუვა, ერთ "ყლაპად" არ მეყოფა-თქო, და "ყლუპი" კი კიდევ თქვენზედ დარჩება-თქო. აი, ამისთანა კაცები ვართ კახეთში-მეთქი. მაშ!.. თუ ღმერთი გწამს - კარგად არ მითქვამს?

- კარგად და პატიოსნად.

- მაშ, მოდი ერთი კიდევ ამოგწუწნო ეგ შენი მარწყვი ლოყები. ეხლა, დარეჯან, შვილის ქორწილში ლეკურს არ ითამაშებ?

- რატომ.

- ჰო, გეთაყვანე! მოდი, იცი, რა ვქნათ? მითამ ეხლა ქორწილია: აბა ერთი... ერთი შენებური დიდოური... მე "განდიდურს" დაგმახებ. თუ გიყვარდე, აი! მითამ ქორწილია. თუნდა ლეკური იყოს, ჰა! მე "პაწაწინა ნიგვზის ტოტს" დაგმახებ. ჰა და პაწაწინა ნიგვზის ტოტი! პაწაწინა ნიგვზის ტოტი ჩუპრი-ჩუპარ, ჩუპრი-ჩუპარ, ჩუპრი დარეჯანასა!. ურახ. აი, გიდის. ქუდი ჭერმის. კახური კა... ცის... ჭი... რი... იი... მეე... ჩა... აა... რაკ... რაა... კებს... კუ... უუ... ლა... სა... იმ იმერელსაც... კაი... საქმე... დავმარ... დავითსაც... თვალიმც... გამოს... ძრო... მია... ურაა!.

ყროყინებდა სიმღერის ხმაზედ გაბრუებული ლუარსაბი, ჰბოდავდა რაღაცეებსა და ამ ბოდვაში ჩაემდინა კიდევცა.

მეხუთე დღეს შინ მშვიდობით მოვიდნენ ჩვენი ბედნიერი ცოლქმარნი, თან მოჰყვათ, რასაკვირველია, იმედი, რომ შვილი გაუჩნდებათ. მაგრამ გავიდა სამი თვე - ყმაწვილმა მუცელში არ გაიჩუჩუნა, გავიდა ექვსი თვე - კაბა არ დაუვიწროვდა დარეჯანსა. გავიდა ცხრა თვეც და დარეჯანს მუცელი არ ასტკივდა. დარეჯანი მაინც იმედს არა ჰკარგავდა: ამდენი სხვა-და-სხვა ფერის და სხვა-და-სხვა ნაირად შელოცვილი ქვები შეიბა და კაბის უბეზედ დაიკერა, რომ მართლა იმედი უნდა ჰქონოდა, და ჰქონდა კიდევ. თუ აქამდინ არ ეყოლა, ის იმიტომ, რომ ლუარსაბმა ხატს დაამუნათა და წააყვედრა - "შორს არისო". თორემ ეს დამუნათება და წაყვედრება არა ყოფილიყო, ეხლა შვილი ეჯდებოდა დარეჯანს კალთაში. ლუარსაბი ავ გუნებაზედ იყო. ეგ არაფერია, რომ შვილი არ უჩნდებოდა და ხატმა მოატყუვა: დაიბარა და არ მისცა კი შვილი; ამის ჯავრი ის იყო, რომ დავითს, ამის ძმასა, უთქვამს: "ის ოხერი, როდის იქნება ჩამალდეს, რომ იმის მამულეებზედ ვინავარდო". ესა ჰკლავდა ლუარსაბსა, თორემ შვილის უყოლობა ამისთვის კიდევ დიდი უბედურება არ იყო.

ერთხელ ესე დაღონებული აქეთ ტახტზედ გულდაღმა იწვა ლუარსაბი. იქით ტახტზედ კიდევ კნეინა დარეჯანი წინდასა ჰქსოვდა ძალიან ცუდს გუნებაზედ იყო სმაგაკმენდილი ჰერს გაუშტერა თვალი და ჰფიქრობდა. იმაზედ ჰფიქრობდა. როგორ მოახერხოს, რომ შვილი გაუჩნდეს.-"განა შვილი იმისათვის მინდა, რომ მართლა შვილი მყვანდეს? - ამბობდა თავის-თავად, - შენც არ მამიკვდე! დავითის გამოჯავრებით მინდა, ის არ მინდა ჩემს მამულეებზედ გავახარო. იმისი ჯავრი არ მინდა შევირჩინო. თორემ ეს ჯავრი რომ არ იყოს, ძალიანაც არ ვინაღვლიდი, რომ შვილი არა მყავს. ცოტანი არიან უშვილონი განა* მეც იმათში ვიქნებოდი. დავითი არ მინდა გავახარო, დავითი!"

ეს რომა სთქვა თავის-თავად, გადმობრუნდა დარეჯანისაკენ დაღონებული და მწუხარე ხმით უთხრა:

- ეხლა დავითს უნდა შერჩეს ის სიტყვები!.. უნდა ჩვენს მამულ-დედულზედ გავახაროთ!. დარეჯან შენი ჭირიმე, თუ გიყვარდე, თუ გიყვარდე, აი ერთი ვაჟიშვილი ჰშობე, დავითის გამოჯავრებით მაინცა ჰშობე, რომ სხვა არა იყოს-რა. ოღონდ იმისი ჯავრი კი ამომაყრევინე და მერე თუნდა მამკალ. შენი ჭირიმე, შენი დედაკაცობის ჭირიმე! თუ გიყვარდე, აი!

ვშობამ, შენ ნუ მოუკვდები ჩემს თავს, ვშობამ, თუ აგრეა! უპასუხა კნეინამ ისე, ასე გგონია მართლა ამის ხელში იყოს შვილის შობა. - წუხელის სიზმარში ერთმა მოხუცებულმა კაცმა - ფეხებამდინ უმტვერო ქაღალდივით წვერი ჰქონდა - ერთი წამალი დამალევინა და მითხრა: გამრავლდი, ვითარცა იაკობო! მე მაშინვე შუბლზედ ვემთხვივე, შენ მაგიერადაც ვემთხვივე.

- მართლა? - წამოიძახა იმედმოცემულმა ლუარსაბმა, - ისე თვალითა ნახე?

- აი, როგორც შენა გხედავ.

- შენი ჭირიმე!. მაშ იმედია. დარეჯან:

- მაშ ქა!

.- ჰო, შენ გეთაყვანე. შენა! - დაიჯერა და გაიღიმა ლუარსაბმა,- როგორ გითხრა?

- გამრავლდიო, ვითარცა იაკობ.

- იაკობი ვინ იყო?

დარეჯანმა არ იცოდა, ვინ იყო. ისე კი გაეგო, მგონი - წირვალოცვაზედ, იაკობის სახელი, და ვინ იყო, რა იყო, როდის იყო - ამაების არა იცოდა-რა. მაგრამ არ-ცოდნა

ითაკილა, ისევ რაღაცა მოჭორება ირჩივა "არ ვიცის" თქმასა, როგორც ამ-გვარ შემთხვევაში ყველა ქართველმა იცის ხოლმე.

- ვინ იყო? - იკითხა დარეჯანმა, - წირვა-ლოცვაზედ მაინც რა გაგიგია?.. აბრაამის მძახლის განაყოფის შვილი იყო.

- ეხლა, გამრავლდიო. ვითარცა იაკობ, მათამ რაო?

- მითამ ისაო, რომ გამრავლდიო, - აუხსნა დარეჯანმა.

- აი, ვენაცვალე იმის ენას! მაშ იმედია?

- კიდევ ნუ იცი შენ ეგ, ბუ ნუ! ნუ ხარ უჯერო, ცოდვას.

- აღარ ვიქნები, აღარ, ოღონდ შენ შვილი ჰშობე, თუნდა ენასაც მოვიკვნეტ, ოღონდ კი დავითს ნუ გაახარებ.

- ღმერთია მოწყალე გეუბნები, არ გავახარებ-მეთქი.

- ახ, ნეტავი კი მართალა ჰშობო და.

- კიდევ ნუ ხარ უჯათი, წმინდა კაცის სატყვაზედ როგორ ხარ უჯერო, რა დაგემართა?!

- აი, დალახვრა ღმერთმა: ჩემ-თავად გულში უნდა მეთქვა - ღმერთმან იცის - და აკი კიდევ წამომცდა. ახ, ნეტ...

- კიდევ!

- ფუი, დალახვრა ღმერთმა! კინალამ კიდევ არ წამცდა!.. ეხლა, მეტად რომ მინდა, იმიტომ, თორემ... ეჰ, გადავბრუბდები, დავიძინებ, თორემ, მე რომ ვიცი ჩემის ენის ამბავი, ერთს კიდევ წამომაროშვინებს რასმეს და ღმერთი მიწყენს.

- თელეთისა არ იყოს! იმდენი ამუნათე, იმდენი იძახე - შორს არისო, რომ გაგვიწყრა და აი, დღესაც შვილი არა გვყავს.

- მერე აკი მაშინვე შევებეწე, ნუ გადავრდები-მეთქი. რატომ არ მაპატივა! რა ვუყოთ, რომ "შორს არის"მეთქი ერთხელ წამომცდა? ერთი ალილო მღვდელსაც შესცდებო.

- კარგი, კარგი რაც იყო, იყო; ეხლა მაინც არ აწყენინო.

- მაშ დავიძინებ.

-- შენი ნებაა.

ლუარსაბი გადატრიალდა და პატარა ხანს უკან ერთი მადლიანი თავისებური ხვრინვა ამოუშვა.

ნეტავი არ დაემინა. ძილში საშინელი სიზმარი ჰნახა. ჰნახა, რომ დავითი სიხარულით აღარ არის, რომ ამას შვილი არ უჩნდება; დადის ყველგან და სულ იმას იძახის: ის ოხერი როდის იქნება ჩაძაღლდეს, რომ იმის მამულეებზედ ვინავარდოო. სტკივა გული ლუარსაბსა, ჯავრი მოსდის, გული ყელში მოებჯინა. რა ჰქნას?-"ღმერთო! - ამბობს სიზმარში გულნატკენად ლუარსაბი, - რა დაგიშავე, შე დალოცვილო, რომ შვილს არ მაძლევ? მიბძანე და აკი გაიხელ თელეთს სალოცავადა, თორმეტ-აბაზიანი ცხვარი დაგიკალ, ორი აბაზის წმინდა სანთელი აგინთე. სხვა რა ვქნა? წირვა-ლოცვას უამისოდაც არ ვაკლდებოდი, მარხვა მე არ გამიტეხია, ყოველ წელიწადს წმინდა ზიარება მიმიღია და აღსარება მითქვამს. აბა ჩვენ მღვდელსა ჰკითხე, თუ მე ცოდვა მიქნია რამე. დავითის ლუკმად უნდა გამხადო? რაც იმას ქვეყანაზედ ცოდვა ჩაუდენია, ვინ მოსთვლის? შარშან ივანე ნათლისმცემლის თავის მოკვეთის დღეს ხორცი უჭამია. პურის ნატეხს რომ მიწაზედ ჰხედავს, არ აიღებს და არ ემთხვეა, იქნება ფეხიც დაადგას და გასრისოს კიდევცა. უკრთხველ ყურძენსა სჭამს, ფერისცვალობამდის არ მოიცდის ხოლმე, აღგომა- დღეს მღვდელს არ მოუცდის - რომ სუფრა უკურთხოს, ისე მივარდება ხორცეულს - როგორც დათვი, ამისთანა მსუნაგია. ზიარებით კი ეზიარება ხოლმე. საგრამ რა გამოვიდა? სამი დღე

ემზადება, მარტო სამი დღე. აბა. ეს რა ზიარებაა ეს ყველა იცი -შე დალოცვილო ღმერთო - და მაინც კიდევ იმისაკენა ხარ დაილოცა შენი სამართალი! ჰო. მართლა ერთი კიდევ დამავიწყდა: ერთი მწევარი ჰყავს, თავის თეფშში აჭმევს ხოლმე. ქრისტიანი კაცი კია მე ხომ ამისთანას არფერსა ვცოდავ, რად მიწყრები? მერცხალი გინდა, იმას დასძლევს ხოლმე. ოფოფი გინდა, იმას დასძლევს, გუგული, კვიცი - რაც გინდა. ყველაფერი ბოროტი იმაშია. მე კი - ღმერთო, ხომ შენ იცი არფერს არ დაუძლევია, რად მიწყრები? იმისთვის, რომ თელეთში წასვლაზედ ჭოჭმანობა დავიწყე? აკი მაშინვე მოვინანიე!..» .

ეგრე უჩიოდა ღმერთს ლუარსაბი. მერე ჰნახა, რომ მითამ ღმერთმა მიიღო ეს ჩივილი საბუთად და გული მიიბრუნა ლუარსაბისაკენ, აი მითამ რვა თვეც არის, რაც დარეჯანი ორსულია. ერთი თვეც, ერთად-ერთი, და ლუარსაბს შვილი ეყოლება და დავითს თვალი დაუდგება. უხარიან სიზმარში ლუარსაბსა, რომ ამის ჩივილმა გასჭრა, სი- ხარულით ფესზედ ვეღარა დგება. დავით და იმისი ცოლი ჯავრით აღარ არიან. ლუარსაბს ისე შეილი არ უხარიან, როგორც ისა, რომ დავითი და ელისაბედი ჯავრით აღარ არიან. ორი კვირაც მითამ გავიდა, აი, ორი კვირა კიდევ და დარეჯანი დაწვება. უხარიან, უხარიან ლუარსაბს, მაგრამს- აი, უბედურება - ლუარსაბი უეცრად ავადა ჰხდება და ძალიანაც ჰხდება, ასე რომ მითამ მოკვდა კიდევ. მაგრამ ისე კი მოკვდა, რომ ყველაფერსა ჰგრძნობს. ესმის, რომ დარეჯანი საშინელის ხმითა სტირის და სოფლის მოტირალე დედაკაცები მწყუხარე ბანს აძლევენ. ესმის, რომ იქით, სადღაც კუთხეში, დავითი და ელისაბედი იცინიან, ჰხტიან და ლუარსაბის ავეჯეულობა თავის სახლში გადააქვთ. ლუარსაბს სისხლი ყელში მოსდის, უნდა წამოდგეს, მაგრამ იცის რომ მკგოარია და იმიტომ არა

არის ამისთანა ამოთმორწმუნება ჩვენში, რომ თუ ღვინო დალეული არ შეხვდა პირველად მერცხალს, მერცხალი დაგძლევს. კვიცი რომ დაინახო, მაშინვე ქვაზედ უნდა შედგე, თორემ დაძლეული იქნები, ოფოფს თავდავარცხნილი უნდა დახვდე და სხვა. ლუარსაბს, როგორც ათასს სხვას, ეს დაძლევა ცოდვა ჰგონია, ამიტომ ეგრე გულმოდგინედ დავითს ღმერთთან აბეზღებს.

დგება. - „ხვალ მამულებს ჩავიბარებო, -- იძახის ხმალ-მაღლა დავითი. ლუარსაბი იწყურება ამ სიტყვებზედა, იტანჯება, უნდა სთქვას- რომ "ნუ მისცემთო, დარეჯანი ორსულად არის, შვილი ეყოლებაო", მაგრამ იცის, რომ მკვდარია და არას ამბობს. საშინელ მდგომარეობაშია საწყალი, ცოცხალ-მკვდარი ლუარსაბი. რა ჰქნას აბა მკვდარმა? - "ვაი, რა დროს მოვკვდი!. როცა ღმერთმა შვილის მოცემა ინება, მაშინ - ამბობს სიზმარში თავის-თავად ლუარსაბი, - ახ, ნეტავი ეხლა კი გავცოცხლდე და!..»

მაგრამ სად არის გაცოცხლება? აი, კუბოც მოიტანეს, აი, ჩაასვენეს კიდევ და კუბოში ჩადებული და მორთული დაასვენეს ტახტზედა. მესამე დღეს მღვდლებიც მოვიდნენ, ასწიეს კუბო და წაიღეს გალობითა და ტირილითა. ამ გალობაში და ტირილში დავითისა და იმის ცოლის მხიარული სიმღერა ესმის ლუარსაბსა. ესმის ეს ყველაფერი, ჰგრძნობს რომ ანდერძიც აუგეს და სასაფლაოზედაც წაიღეს, უნდა სთქვას: "ნუ დამმარხავთო" , მაგრამ იცის მკვდარია და არას ამბობს. აი, მიწაში ჩაუშვეს საწყალი ლუარსაბი, ესმის, რომ საფლავის პირზედ დავითი სდგას და ეუბნება დიანბებს: ხვალ მამულები უნდა ჩამაბაროვო. ელისაბედი კი უჯავრდება: რას ჰბოდავ? სახვალიოდ რად იხდი საქმესა, განა დღეს კი ვერ ჩაიბარებ? ლუარსაბს ეს ყველაფერი ესმის. ჰხვნიშის, ჰწვალობს, იტანჯება, ცივ ოფლს ასხამს. ჰკანკალებს.

თრთის ცალკე შიშისაგან, ცალკე ჯავრისაგან, რომ დავითსა რჩება ბურთი და მოედანი. - "ახ! ნეტავი კი ეხლა გავცოცხლდე და!" - იძახის გულში ლუარსაბი.

მაგრამ სად არის გაცოცხლება? აი, მიწაც მოაყარეს, ჯერ მუჭამუჭად მიწა ცვივა და კუბოს ფიცრებზედ რახა-რუხი გააქვს, მერე შეატყო, რომ ნიჩბებითაც დაუწყეს მიწის ყრა. ლუარსაბს უღონდება გული, სული ეხუთება. ჰაერი დაეხშო და. აი, ერთი წუთიც და გათავდება კიდევ. მაგრამ ვინ არის მემველი? ესმის, რომ ხალხის ხმაურობა თან-და-თან მისწყდა, ყველანი წავიდნენ და მარტო ლუარსაბი საფლავში დააგდეს დაფლული. გულმა ტეხა დაუწყო, რომ დარეჯანმაც კი - ამის საყვარელმა დარეჯანმაც კი - სხვებსავით თავი დაანება და ამასთან არ დაიმარხა. ლუარსაბს გული ამოუჯდა და დაიწყო ტირილი: "ეგ იმედი მქონდა იმისაგანს" ამბობს თავის გულში: „დამაცა, შენც საიქიოს არ მოხვალ, იქ მოგაგონებ“. ამ ლაპარაკში რომ არის, საფლავზედ ფერხულის ხმა შემოესმა, ხმა გაიკმინდა, ყური დაუგდო. მოესმა, რომ დავითი და ელისაბედი ფერხულში ჩაბმულან და ჯერ კიდევ სველ საფლავზედა ფერხულსაც უვლიან. „ჩაძაღლი, განა?“ - უყვირიან ზემოდამ. ეხლა კი გული აენტო; ერთი საშინლად გაინძრა. უნდოდა ისე წამოწეულიყო. რომ კუბოს თავი და მიწა აეგლიჯნა. საფლავიდან ამოსულიყო. ამათთვის ერთი ყოფა დაეწია და თავზედ ლაფი დაესხა. ამ ტრიალში და ვაი-ვაგლახში რომ არის, ერთი იხტუნა, მითამ საფლავიდან ამოხტომა უნდა, და ტახტიდან ძირს აგურებზედ კი ბრაგვანი მოიღო. მაშინ კი თვალები დააჭყიტა, დერ კიდევ სიზმრის შიშის-ზარი ისევ უბზუოდა თავში, ასე რომ სულელსავით გაშტერებული და ფილაქანზედ გამოტოლი პირღია დარჩა. სასაცილო რამ იყო. ისე დაიკარგა. ისე გაფითრებული და ცივ ოფლში იყო, რომ დიდხანს გონზედ ვეღარ მოვიდა და არამც თუ წამოდგომა მოაგონდა, არც კი გაინძრა. ისეთი შეშინებული იყო. რომ სიკვდილის ფერი ედო ოფლიან სახეზედა. ამის დაცემაზედ ოთახი, რასაკვარველია. შეინძრა. დარეჯანს თურმე - იქით, მეორე ტახტზედ - ჩასძინებო- და და ოთახის ზანზარზედ ამასაც გამოეღვიძა. ამან. - რადგანაც ჯერ არ იცოდა ლუარსაბი რა ყოფაშია, - ჯერ წამოიძახა. - ლუარსაბ! გაიგე? მიწისძვრა იყო.

ლუარსაბი ჯერ კიდევ სიზმრის ამბავში იყო და ხმა არ გასცა. დარეჯანი წამოჯდა და მხოლოდ მაშინ დაინახა. რომ ლუარსაბი გაფითრებული აგურებზედ უძრავად ჰგდია და სულელსავით დაუჭყეტია უგუნური თვალები. დარეჯანს ფერი ეცვალა.

- უი შენს დარეჯანსა! ეს რა დაგმართვია. შენ გეთაყვანოს ჩემი ცოცხალი თავი!

ლუარსაბმა ვერც ეს დარეჯანის ნათქვამი გაიგო. სიზმარმა ისეთი თავბრუ დაასხა, რომ შიში ჯერ გამონელებული არა ჰქონდა და ეს ამბავი სიზმრის გაგრძელება ეგონა, იმიტომ ჯერ არც-არა ესმოდარა და ვერცა-რასა ჰხედავდა, თუმცა თვალები კი ეჭყიტა. დიად, ჯერ ისევ სიზმარი ეგონა, მხოლოდ ის აოცებდა. რომ "აკი დამმარხესო და მგონი მე ჩემს ოთახში ვარ ეხლაო. ეს როგორ მოჰხდაო?"

ამის ფიქრში დაიფანტა ამისი გონება. ამიტომაც პასუხის მაგიერად თავისი შიშნაჭამი თვალები გიჟსავით შეაჭყიტა დარეჯანსა. თითქო ჰხედავს კიდევაც და არც იჯერებსო, რომ იმის წინ დარეჯანია. დარეჯანს ელდა ეცა, ხომ არ გაგიჟდაო. მაშინვე ტახტიდან ჩამოფრინდა და მივარდა გამოტვილს ლუარსაბს.

- რა დაგემართა, შენი ჭირიმე, შენი! ხმა ამოიღე, გეთაყვანე.

თორემ ლამის მე ჩემი დამემართოს!

- დამაცა!. - გაუქნივა თანაც ხელი ლუარსაბმა, მითამ მამშორდიო, - მინდა მოვიგონო.

ესა სთქვა, ხმა გაიკმინდა, მაინც არ წამოდგა და თვალებდაჭყეტილმა და პირდაღებულმა დაიწყო ფიქრი, რომ მოიგონოს ის, რაც დაემართა. ისე უეცრად და ამ

ყოფით გამოღვიძებულს სიზმრის ამბავი ცოტადა დაახსოვდა და ის უნდა მოეგონა.

- შენ გენაცვალე! - მიემუდარა დარეჯანი, - ჩქარა მითხარ თორემ შიშისაგან ლამის გავთავდე

ლუარსაბმა ყური არ ათხოვა და სიზმრის ფიქრში წასულმა თავისთავად ხმამაღლა ლაპარაკი დაიწყო:

- მე მოვკვდი. დარეჯანი ჯერ ტიროდა და მერე, როცა დამმარხეს და ყველამ თავი დამანება, დარეჯნმაც მილალატა. ეგ იმედი მქონდა იმისაგან? თავი დამანება და ჩემთან არ დაიმარხა!.. ავი უყვარდი დამაცალოს!.. ის სულ-ძალლი დავითი!.. ის ქოფაკი ჩემი რძალის. ფერმიხდილი დააბეს განა, დამაცადონ!. აი, მკვდარი არა ვყოფილიყავ, მე ვუჩვენებდი იმათ!.. მაგრამ რა მექნა, რომ მკვდარი ვიყავი!..

ბევრს რალაცეების ბოდვას მოჰყვა ჩვენი ლუარსაბი. დარეჯანი კი გაფითრებული ყურს უგდებდა, არ ესმოდა რას ჰლაპარაკობს.

- შენი ჭირიმე, ლუარსაბ! - უთხრა კანკალით დარეჯანმა, - სიზმარში ხარ, თუ ცხადივ? მითხარ, თორემ შენს მაცურებელს სული დამელია.

- ეხლა განა? მაშინ რატომ არ დაგელია, როცა მიწა მომაყარე და მარტოდ ჩამფალი შავ მიწაშია?

- რას ამბობ, შენი ჭირიმე, რასა? ერთი შემატყობინე.

- რა უნდა შეგატყობინო? ცარიელი ტირილით რა გამოვიდა, უნდა თან ჩამამყოლოდი. არა გრცხვენიან, პირში როგორღა მიყურებ?

- უი, თვალეები ეხლა დამდგომია, თვალეები! - შეჰჰყვივლა დარეჯანმა და მაშინვე გამოვიდა მოაჯირზედ, რომ ბიჭებს დაუძახოს, რადგანაც გული დააჯერა, რომ ლუარსაბისათვის ეშმაკს ძილში თავში ჩაუკრამს და ჰკვიდამ შეუშლია. ის კი არა თუ, ლუარსაბი ჯერ კიდევ სიზმრის ამბავშია.

- მიშველეთ, მიშველეთ!

ჰყვიროდა დარეჯანი მოაჯირიდან თავში ცემით თავმოხდილი და გაწეწილი.

- მიშველეთ! უი ამ დღის მნახველსა, შე ქოფაკო დარეჯანო!

ჰყვიროდა კნენა და იცემდა თავში, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა. ლუარსაბი ამ ყვირილზედ სრულიად გამოფხიზლდა. წამოხტა აგურებიდან და ისე გაღეღილი გავარდა, რომ შეიტყოს, რა დამართვია დარეჯანსა. დარეჯანმა დაინახა თუ არა ლუარსაბი, ეგონა - მე გამომიდგაო, იშვირა ფეხი და ეცა კიბეს. კიბეზედ ფეხი გაუსხლტა და ისე რახა-რუხით ჩაგორდა ძირამდინა. ამ კიჟინაზედ და ვაი-ვაგლახზედ ბიჭები მოგროვდნენ.

- დაიჭირეთ, დააბით! - წივოდა გვერდებდალეწილი დარეჯანი, - დაიჭირეთ, თორემ დაგვჭამს, ვაი, შე ქოფაკო თავო ამ დღესაც შეესწარ, რომ ქმარი გაგიგიჟდა!

ჰწიოდა საწყალი კნენა და იცემდა ძალზედ თავში, თითქო იმისი ბრალი იყოს ლუარსაბის გაგიჟება. ლუარსაბი გაოცდა, ეს ამბავი რომ ჰნახა, სრულიად გაშრა. ეხლა ამას ეგონა, რომ ცოლი გაუგიჟდა და დაიწყო საწყალმა ტირილი: გულჩვილი იყო.

- რა გაყვირებს, ადამიანო, - გადასძახა ხმამოდომით და ნაღვლიანად დარეჯანსა, სრულიად გონებაზედ მოსულმა და დამშვიდებულმა, - ვინ გაგიჟდა, შენი სულისა, შენი! მე ჩემ გონებაზედ ვარ.

დარეჯანმა შემოჰხედა, დაინახა, რომ ლუარსაბი ისევ ის ლუარსაბია, არც გიჟი, არც ჰკვიანი, არც ფლავი, არც ჩლავი; მაგრამ მაინც კიდევ ჯერ ექვში იყო. გიჟმა იცის ხანდისხან დაჰკვიანებაო, გაიფიქრა გულში.

- აბა სწორედ შემომხედე, - დაუძახა ქვევიდან დარეჯანმა და თვალეები შემოაჰყიტა.

- აჰა, შენი სულისა! - სთქვა და შეჰხედა ლუარსაბმა.

- წელან რას ჰლაპარაკობდი?

- აბა როდის, შენი ჭირიმე!

- აი, აგურებზედ რომ იწევი.

- სიზმარი ვნახე და იმას ვიგონებდი.

- მაშ აგურებზედ რად იყავი გამოტილი?

- ცუდი სიზმარი ვნახე: მმარხავდნენ მითამ და საფლავიდან ამოხტომა მინდოდა და ძირს კი დავეცი.

- მართლა, შენ გენაცვალე! - შემოჰხარა დარეჯანმა, - ვუი, შერცხვენილო თავო! მე კი ქვეყანა შეეყარე, ქმარი გამიგიჟდა-მეთქი.

დარეჯანი ამოვიდა მაღლა ლუარსაბთან და მაშინვე შემოსცინა. ლუარსაბმაც კბილები დაუკრიჭა.

- მართლა გიჟი გეგონე, შენი სულისა? - ჰკითხა ლუარსაბმა.

- მართლა მეგონე, შენ გენაცვალოს ჩემი თავი.

- აი, დალახვრა ღმერთმა, მე კიდევ შენ მეგონე გიჟი. მაღლობა ღმერთსა, ორივე კარგადა ვართ. კიბეზედ რომ ჩაგორდი?

- რა მიშავს? მე, რაკი შენ შენს გონებაზედ გხედავ, ყველაფერი დამავიწყდა.

- მეც ისე ვარ.

- უი, შენი ჭირიმე, შენი რომ მართლა გაგიჟებულიყავ, რა მამივიდოდა? - უთხრა ესა დარეჯანმა და სიხარულით ატაცებულმა, რომ ლუარსაბი თავის ჭკვაზედ არის, ლოყაზედ უჩქმიტა.

ლუარსაბს იამა და, რომ უკან არ ჩამორჩეს ალერსშია, თითონაც უჩქმიტა და ზედ ტკბილის ხმით და ღიმილით "ჰი" დაატანა. ესე მოხდა ეს ამბავი.

ლუარსაბმა ეს სიზმარი თავიდან ბრლომდინ, როგორც იყო, ისე უამბო. დარეჯანმა ისე ახსნა ეს სიზმარი, რომ სწორედ ცხრა თვეს უკან შვილი უნდა ეყოლოს.

- აბა, როგორ? - ჰკითხა ლუარსაბმა.

- ხომ სტიროდი სიზმარშია? - ეხლა დარეჯანმა ჰკითხა.

- ვტიროდი.

- მეც ხომ ვტიროდი?

- შენცა სტიროდი.

- ტირილი კიდევ სიხარულის ნიშანია. მე და შენ სიხარული სხვა რა გვექნება, თუ არ შვილის ყოლა? მაშ შვილი გვეყოლება და ჩვენი სიხარულიც ისე აგვიხდება.

- მართლა, ტირილი ხომ სიხარულის ნიშანია. უთუოდ ეგრე აგვიხდება. აი, ვენაცვალე სულში იმ სიზმარსა! თვალი არ დაუდგება დავითსა! აბა, ფერხულს მაშინ ჩამოუვლის, აი ღმერთო, შენ იცი ეხლა.

ამ დროს ლამაზისეულმა კარი შემოაღო და გახარებული შემოვარდა ოთახში.

- ქალბატონო, ქალბატონოს-წამოიძახა გოგომა, - ჩამჩიაშვილს რომ ძაღლმა შვილი დაუცოფა, იმისთვის ერთი აქიმი დედაკაცი მოუყვანიათ, იმ დედაკაცმა თურმე მკითხაობაც იცისო. ხომ არა გნებავთ აკითხვინოთ? რაც კაცს გულში აქვს და შუბლზედ აწერია, ყველაფერს თურმე მაშინვე შეიტყობს.

- შენს პირს შაქარი, ჩემო ლამაზისეულო, შენს პირს შაქარი,- წამოიძახა გახარებულმა დარეჯანმა, - წადი და ეხლავ აქ მომიყვანე, ფულს გაჩუქებენ-თქო.

გოგო გამოტრიალდა და გაიქცა.

- დარეჯან, შენი ჭირიმე, დარეჯან! სიზმარი ცხადდება! - შეჰყვირა ღრეჯით გახარებულმა ლუარსაბმა, - ვა! მეტი რაღა გინდა! ღმერთმა თავისთავად მკითხავი კარზედ მოგაყენა. ეს რის ნიშანია?

- მაშ, ქა, რომ გეუბნებოდი და არ მიჯერებდი, მაშ რის იმედით გეუბნებოდი, რომ შვილი მეყოლება-მეთქი? მე რათა ხანია გული მითხრობდა.

- მეც დიდი ხანია გული მითხრობდა, თურმე ეს ამბავი იყო. აბა, ეხლა დაუდგება თვალი დავითსა, აი!

II

არ გეგონოთ, მკითხველნო, რომ ეს სახლი ეკუთვნოდეს ერთს ვისმეს ღარიბსა და მის-გამო იყოს ეგრე გულშეუტკივრად თავმინებებდლი, არა, ამის პატრონს ჰყავს ოცი კარგად გაკეთებული კომლი კაცი, ასე რომ ათ ურმამდინ საბეგრო ებმებოდა, ცხვარი ბლომად და ასიოდეც ცხენი, რომელიც ყმაზედ ნაკლები არ არის განათლებულ მებატონისათვის. ეს სულიერი ქონება. ეხლა უსულო ჩამოვთვალოთ: ორი მოზრდილი ვენახი და ას-ორმოც-დაათი დღის სახნავ-სათესი. ეს ქონება, ყმებიდგან დაწყებული ცხენამდინა და მიწამდინა, იმის ხელში, - ვინც გამოყენება იცის, - კაი ლუკმა არის. მაშ რაღად სდგას ეგრე ცუდად? მკითხავს გაკვირვებული მკითხველი. იმიტომ, რომ ქართველია, - მოგიგებთ სრულიად დარწმუნებული, რომ კაი საბუთი გითხარით.

დიაღ, ამ მშვენიერ სახლში ქართველი კაცი იდგა. აქ სცხოვრებდა ტკბილად და აუმღვრევლად ორმოცის წლის კაცი თავადი ლუარსაბ თათქარიძე, თავის განუშორებელ მეუღლითურთ, რომელსაც ერქვა კნენა დარეჯანი.

თავადი ლუარსაბ თათქარიძე გახლდათ კარგად ჩასუქებული ძველი ქართველი, მრგვალი - უკაცრავოდ არ ვიყო ამ სიტყვაზედ როგორც კარგი ნასუქი კურატი. დარბაისელის კაცის შეხედულება ჰქონდა მის ბრწყინვალეებასა: თავი ისეთი მსხვილი, რომ თითქო იმის სიმძიმეს მორგავით სქელი კისერი მხრებში ჩაუძვრენიაო; წითელი, თურაშაულ ვაშლსავით ხაშხაში ლოყები; სამკეცად ჩამოსული ტრფიალების აღმგზნები ფაფუკი ღაბაბი; დიდრონი თვალები, ყოველთვის დასისხლებულნი, თითქო ყელში თოკი წაუჭერიათო გაბერილი, მეტად გონიერად გადმოგდებული, დიაღ პატივსაცემი და პატივცემული ღიპი, კოტიტა და ქონით გატენილი ბალნიანი ხელები, დამორილი სხვილი ფეხები - ესე ყოველი ერთად და თვითოეული ცალკე გახლდათ თავად ლუარსაბის "ცით მონაბერის სულის" ღირსეული სამკაული. ის "მონაბერი სული" არსად არა სჩანდა, თითქო ჩამკვდარაო, ისე გაშლილიყო მის ბრწყინვალეების ქონშია. ქართველს კაცს არც ქარის შემოტანილი უნდა და არც გატანილი; ის "მონაბერი სული" ქარად ხომ არ მიიღო ჩვენმა თავადმა?

სწავლა, ღვთის მადლით, არაფრისა არა ჰქონდა. რომ ჰქონოდა, ეგრე მსუქანიც აღარ იქნებოდა. ხშირია ხოლმე, რომ, როცა სული ჭლექდება - ხორცის დღეობა მაშინ არის, როცა სული ჰყვავის - ხორცი დნება. ამიტომაც ჭლექები ჰკვიანები არიანო, ამბობენ ხოლმე. ჩვენი ლუარსაბი, მგონი, თითონაც ბევრს არ იცემდა თავში, - რატომ სწავლა არა მაქვსო, - სწორედ ამის გამო. - ეგ ეხლანდელი ჭირიაო, - იტყოდა ხოლმე გულმტკივნეულად, თითქო ქვეყანა ამ ჭირისაგან ებრალებათ.

მართალიც ბრძანდებოდა მისი ბრწყინვალეება: მისის აზრით კაცი ძირგავარდნილი ქვევრი იყო, რომელსაც დღე-ყოველ უნდა ჩააყარო ხორაგი და ჩაასხა სასმელი, მაგრამ კიდევ მაინც ვერ აავსო. მისი ბრწყინვალეება თავის თავზედ ჰხედავდა თავის ბრწყინვალე გონიერებით, რომ ამ მნიშვნელობას კაცი

უსწავლელადაც კარგად ასრულებს, ნამეტნავად ჯოგის და ყმის პატრონი, ყმისა - რომელსაც ჯოგში დიდი განსხვავება არა აქვს.

- დრო გამოიცვალა, - იტყოდა ხოლმე აღმოოხვრით ლუარსაბი, - დრო გამოიცვალა. რაც ეს რაღაც ეშმაკური სკოლები შემოიღეს, ბატონო, ქართველ კაცის ხიერი მაშინ წავიდა. ფერი კი აღარ შერჩათ ჩვენს შვილებსა და!.. ჭამით ისინი ვერა სჭამენ, სმით ისინი ვეღარა სმენ, რა კაცები არიან? წიგნი იციან? მე თუ წიგნი არ ვიცი, კაცი აღარ ვარ, ქუდი არა მხურავს, განა! ხორცი მე არ მაკლია და ფერი. წიგნი რა ვაჟკაცის ხელობაა, - ეგ ხომ ქალის საქმეა. ვენაცვალე უწინდელ დროს! ყველაფერი მაშინ თავის დონეზედ იყო მოყვანილი, ყველა თავის ქერქში იყო. ვენაცვალე!.. კაი ცხენი, კაი თოფი, მარჯვე მკლავი და კაცი იყავ პატიოსანი.

ეჰ, ჩემო ლუარსაბ ვიცი, გულწრფელი კი ხარ, როგორც ყველა ძველი ქართველი, მაგრამ ძველს დროს ტყუილად შეჰნატრი. რომ არც კი იცი, რა იყო სანატრელი ძველს დროში? ცხენი განა ეხლა კი არ არის? თოფი განა ეხლა კი ნიშანში ვერ მივა? მარჯვე მკლავი ცოტაა? ეხლაც არის ეს ყველაფერი, მაგრამ ის გული აღარ არის, ის გულის სიმხურვალე. ის თავგამოდება მამულისათვის, რომელიც კაი ცხენს და კაი თოფს კაი საქმეში ახმარებდა. უწინ კაცი აშვენებდა ცხენსაც და თოფსაც. ეხლა კი ცხენი და თოფი კაცს აშვენებს. კარგი იყო ძველი დრო, მაგრამ არც ეს ბესარიონ გაბაშვილის სიტყვებია ურიგო: "ერთი მაქვს სჯობს ათასს მქონდას". - ესა ვთქვათ და ენა მოვიკვნიტოთ, თორემ.

თუმცა ლუარსაბი ეგრე სწუხდა ეხლანდელ დროების ჭირისა გამო, მაგრამ სახე მუდამ ერთ განსაკუთრებულ სულელობით უცინოდა ხოლმე. "ხარი ხართან დააბიო, ან ფერს იცვლის ან ზნესაო", ნათქვამია. ეს ანდაზა არსად ისე გამართლებული არ მინახავს, როგორც თავად ლუარსაბის სახლში. ამისი ძვირფასი მეუღლე კნეინა დარეჯანი სწორედ თავის ქმრის მეორე გვერდი გახლდათ და იყვრენ "ერთ სულ და ერთ ხორც", როგორც ბრძანებს საღმრთო წერილი. მერე რა-რიგად: იგივე სიმრგვლე, იგივე სიმსუქნე, იგივე მოცინარე პირი და თითქმის იგივე სისულელე. ეს ორი ტურფა გვრიტი, ერთსულოვანი და ერთ-ხორციანი, საკვირველად ტკბილად სცხოვრობდნენ, ქვეყნის უგემურ ყაყანს მოშორებულნი. მამალი იყივლებდა თუ არა, ბედნიერ ცოლ-ქმარს თვალები დაჭყეტილები ჰქონდათ, დარეჯანი მაშინვე წამოფრინდებოდა, ლუარსაბმა კი, ნებიერმა ლუარსაბმა, ხანდისხან განაზება იცოდა. ქვეშაგებიდგანვე ის გულგადაღელილი ტახტზედ გადაგორდებოდა ერთის ქმენით, ვაი-ვაგლახით და კიდევ რაღაცეებით... მომხდარა ისე, რომ სადილობამდინაც ამ ნებივრობაში უგემური დრო გაუტარებია.

ქართველები იტყვიან: ვისაც ბალანი ბლომად აქვს ტანზედ მოდებულიო, ის ბედნიერიაო. მართალიც არის, პირუტყვები სულ იმისაგან არიან ბედნიერნი! თუ ეს ტყუილია, ბევრი ჩვენგანი პირუტყეობას რადა ჰცდილობს? იმისთვის, რომ პირუტყვები ბედნიერნი არიან, ბედნიერები კიდევ იმისთვისა, რომ ტანზედ ბალანი აქვთ.

ლუარსაბის ტანისა კი რა მოგახსენოთ და გული კი, რო გენახათ, ღორის ჯაგარსავით მოდებული ჰქონდა, ასე რომ მრავალ საეჭვო სულიერებს შეეძლოთ შიშიანობის დროს აქ თავი შეეფარათ, მაგრამ... მაგრამ რა? განა ლუარსაბი ბედნიერი არ იყო? იმდენი დღეგრძელობა ამის დამწერს ჰქონდეს, რამდენი იმის ტოლი თავადიშვილი იმის ყოფა-ცხოვრებას შეჰნატროდა. მარტო იმის ტანის ბალანი სამყოფი იყო, რომ უბედურ კაცში შური აენტო, რომ სხვა არა იყოს-რა. თორემ რა უჭირდა ლუარსაბსა? ფერი აკლდა, თუ ხორცირა, სხვა უხიერო კაცსავით, ფიქრი და ზრუნვა ძილს დაუფრთხობდა, მადას წაართმევდა? ფერი კარგი ჰქონდა, ხორცი

უკეთესი, სმა-ჭამა და ძილი ხომ რაღა. მეტი რა უნდა ქართველ კაცს, რომელიც ბედს და უბედობას ბალნით არჩევს, და რომლისათვისაც ბედს თუ ხვედრს დაუნიშნავს, რომ თავისი დღენი ქუდით უნდა ბუზს ერეკებოდეს.

მკითხველო, ხომ არ მოგეწყინა? რასაკვირველია, მოგეწყინა: აქ არ არის არც სიყვარულის ეშმაკობა, არც კაცის-კვლა, არც უიმედო ქალის ოხვრა, არც წყალში გადავარდნა, ერთის სიტყვით რაც აშვენებს გასართველად დაწერილს მოთხრობასა - ის აქ არაფერი არ არის. მაშ მოგეწყინება, ამას რაღა თქმა უნდა. მაგრამ ეს უნდა იცოდე შენ, მკითხველო, რომ მე ამისა ქვემოთ ხელის მომწერელი მკითხველის გასართველად არ ვწერ ამ უხეირო მოთხრობასა. მე მინდა ამ მოთხრობამ ჩააფიქროს მკითხველი და, თუ მოიწყენს, ამის გამო მოიწყინოს; იმიტომ რომ ფიქრი და მოწყენა გაუყრელნი და-ძმანი არიან. მე მინდა, რომ მკითხველმა იმიტომ კი არ მოიწყინოს, რომ გასართველი არ არი, არამედ იმიტომ, რომ ჩამაფიქრებელია. თუ ამოდენა იხერხა და შესძლო ამ უხეირო წერილმა, მე ამის მეტი არა მინდა-რა და არც მდომებია, ჩემო მოწყენილო მკითხველო თუ ვერ იხერხა, რა ვუყთ? ამით ვინ უგემებ, რომ "ცუდად ჯდომას ცუდად შრომა სდობია". ამ დალოცვილ ანდაზას რამდენი უხეირო კაცი ხეირიანად გამოჰყავს და გამოუყვანია. მეც იმათში...

როცა ლუარსაბი იმ ზემოთ აღწერილ განცხრობაში ბრძანდებოდა, სიკვდილი იყო, რომ ვისმეს მოეშალა ამისი ქეიფი და ნებიერობა, ესე იგი ტახტზედ დარბაისლურად და პატიოსნად გადაგორგადმოგორება. სტუმარი ედავრებო, ამაზე ამბობდა უგუნური ხალხი, მაგრამ განა სიძუნწით მოსდიოდა ეს ამბავი? აბა თქვენგან არ მიკვირს(სიძუნწე და ქართველი ორივე ერთად მოთავსდება? ყინული და ცეცხლი ერთი-ერთმანეთს არ დალევენ? თუ ედავრებოდა სტუმარი, იმიტომ ედავრებოდა, რომ უნდა ამდგარიყო და ტანთ ჩაეცვა. ადგომა კიდევ არაფერი, ეს ესე არ ეზარებოდა ლუარსაბსა: ტანთ ჩაცმა იყო ამის სიკვდილი. მთელს ზაფხულს ისე გაატარებდა. რომ პერანგის და მის ამხანაგის მეტს არას მიიკარებდა ტანზედ, თუ თავის ნებაზედ მიაგდებდით, თუ არა, მეტი რა ჩარა იყო. ზამთარში კიდევ პერანგზედ ქურქს წამოისხამდა, თუ ვინმე დიდი კაცი არ ეწვეოდა, ვსთქვით თუნდა დიანბეგი. მაშინ, რა დროს ამბავსაც მე ვწერ, დიანბეგი დიდი ბობოლა იყო; ეხლაა, რომ, რაც ეს ოხერი სწავლა შემოვიდა, დიანბეგს დიდკაცად არ აგდებენ, თორემ უწინ - უჰ! უჰ! რა დიდი ვინმე ბრძანდებოდა. ასეთი დიდი, რომ კინალამ აზნაურის სტუმრობაზედ ნათქვამი ანდაზა დიანბეგზედ არ გადაკეთდა: კინალამ "დიანბეგის სტუმრობა, ნუ გგონია ხუმრობად" არ შეიცვალა. რომ დიანბეგის სტუმრობა ხუმრობა არ არის - ეს ყოველ გლეხკაცმა ძალიან კარგად იცის დღესაც და ადრევე კი თავადიშვილმაც იცოდა.

დარეჯანი კი არ იყო ეგრე ზანტი, როგორც ლუარსაბი, - ამაში კი ღვთის წინაშე, ისინი ერთმანეთს არა ჰგვანდნენ; გამოვიდა, რომ ფერი ერთი ჰქონდათ და ზნე კი არა. რაი, ბატონო, კნეინა თვალს გააჭყეტდა, შავარდენივით გადმოფრინდებოდა ტახტიდამ, გადიკრავდა შუბლსაფენსა, ზედ წაიკრავდა ჩითმერდინსა, გადიცვამდა ჩითის კაბასა - ხანდისხან სიჩქარისაგან უკულმაცა- შიშველა ფეხს შეიმოსავდა ჩუსტითა და - ჰერი ბიჭო - დაეშვებოდა ჩალურისაკენ, სადაც მოსამსახურენი სუფევდნენ, ესე იგი ვაინაჩრობით და გულში ჩაკეტილ გაბოროტებით სულს იბრუნებდნენ. საკვირველიც იყო და სასაცილოც ამ ჩვენის კნეინის ტყუილ-უბრალოდ ფაცაფუცი. ეს ამოდენა დედაკაცი, ჩაგოდრებული, ჩასორსლებული, ხშირად დილიდამ შუადღემდინ ფეხზედ იდგა და გორგალსავით დაგორავდა. უსაქმო არ იყო, როგორც სჩანს: იქ მუჯღლუგუნს წაჰკრავდა საკერავზედ მთვლემარე წირპლიან გოგოსა, აქ თავში ჩაუტყაპუნებდა ძონძებში გახვეულ პატარა მურიან ბიჭსა, რომელიც მთქნარებით და ზარმაცად სწმენდდა საღამოსათვის ჯერ კიდევ

წუხანდელ გაქონილს შანდალსა; აქ იმას გაუწყრებოდა - რაზედ თითონ კნეინამაც არ იცოდა - რაზედ; აქ ამას გამოგილანძღავდა - რისთვის - არც ეს იცოდა კნეინამა; დასწყევლიდა, დაჰქოლავდა, დასტუქსავდა - ერთის სიტყვით - მთელის ღამის ნაგუბარსა წამოანთხევდა ქვეშევრდომებზედ, - და მერე დაღლილი და დაქანცული შემობრუნდებოდა; თუ გოგო დაჰხვდებოდა, ვერ მათიმენდა, რომ ერთი მუჯლუგუნი კიდევ არ ეთავაზებინა, "მეხი კი დაგეცა"-საც ზედ დაატანდა, თუ ქეიფზედ იყო, - და ეგრე ქანცგაწყვეტილი შეგორდებოდა ოთახში, საცა ხანდისხან ხოლმე რუმბსავით გაბერილი თავადი გორავდა და, თუ ზაფხული იყო, ჭერში ბუზებსა სთვლიდა. ერთხელ ფრიად ღირსსაცნობი სჯა და ბაასი გამართეს. ეს იყო შუა ზაფხულის პაპანაქებაში, სადილ-წინ, როცა დარეჯანმა გაათავა ერთი ზემოხსენებულ-გვარი მოგზაურობა და თავში ტყაპუნი და ოფლში გაწუწული შემოვიდა ოთახში. ლუარსაბმა შეხედა, და დაინახა თუ არა, რომ ოფლი წურწურით ჩამოსდის წითელ ლოყებზედ, თავის გულში სთქვა სრულიად კმაყოფილმა: - კაი ოჯახის ბურჯია, კაი მადლიანი დედაკაცია გმადლობ, ჩემო გამჩენო, რომ ამისთანა შემახვედრე.

ესა სთქვა და კმაყოფილი თავისი უბრყვილო ბედისა გადატრიალდა ერთის გვერდიდამ მეორეზედ ღვთისა და კაცის მადლიერი თავადი. ეს გადატრიალება იმის ნიშანი იყო, რომ ლუარსაბს იამა რამე.

- სად იყავ, შენი ჭირიმე, - ჰკითხა მერე კნეინასა, - რომ ეგრე დაიღალე?

- როგორ თუ სადა, შენი ჭირიმე? ოჯახობაა, სახლია, კარია, თვალყურის ჭერა უბდა, შენ გენაცვალოს ჩემი თავი, - მიუგო კნეინამ.

- ეგრე, ჩემო დარეჯან, ეგრე გეთაყვანე დედაკაცობაც ეგ არის და.

- მაშ?- მიუგო ქებით თავ-გაზვიადებულმა ცოლმა, - ესე უნდა თვალგაფაციცებული დასტრიალებდე მოსამსახურესა, თორემ ჭამის მეტს არას გააკეთებს. ბიჭებს მოვლა უნდა.

- მაშ, მაშ!

- ბევრმა არ იცის, როგორ მოეპყრას.

- მაშ, არ იცის, თორემ, რომ იცოდეს, კარგია, მაშ!

- ხანდისხან ტყუილ-უბრალოდაც უნდა დასტუქსო. რომ გამოლანძლო კიდევ, ცუდი არ იქნება. აი, მე გავლანძღავ კიდევ, გავუჯავრდები, დავტუქსავ, დავწყევლი,- სულ რისთვის? იმისთვის, რომ შიში და კრძალვა ჰქონდეს, თორემ შენი მტერი..

- ოღონდაც, შენი მტერი!. ოღონდაც!.

- ეს გლეხები არიან: გაქირ ვირსავით თუ ერთხელ შედგა, მერე, თუნდა შვინდის სახრით მისდგე, ფეხს ვერ გადაადგმევინებ, თუ ადრევე დატუქსული არა გყავს.

- ოღონდაც, დატუქსული უნდა გყვანდეს, - მიუგო ხელახლად თავის ცოლის სიბრძნისაგან გაოცებულმა ლუარსაბმა, - ოღონდაც, გაქირ ვირსავით შედგება.

- არა, გეთაყვა, ეს, რაცა ვთქვი, ტყუილია?

- ტყუილი რად იქნება? მართალია შენოდენა დედაკაცს სიზმარიც დაეჯერება,- წამორობა უთავბოლოდ ლუარსაბმა. თითონაც არ იცოდა "სიზმარი" რისთვის ჩააკერა ლაპარაკში.

ორივე დაჩუმიდნენ. ლუარსაბმა ჭერს მიაბჯინა თვალები; იქ ჯგუფად ისხდნენ ბუზები. დარეჯანმა მატყლის წინდის ქსოვა დაიწყო.

პატარა ხანს უკან ლუარსაბმა წამოიძახა:

- დარეჯან, აბა, თუ ჰკვიანი დედაკაცი ხარ, გამოიცან, აიმ ფიცარზედ რამდენი ბუზი ზის?

- აბა სადა?

- აი, ჭერის ფიცარზედ.

თურმე, ნუ იტყვით, ამ სასაცილო ლუარსაბსა, დაჩუმებულნი რომ იყვნენ, იმ დროს ის ბუზები უთვლია დარეჯანმა რა იცოდა.

- რამდენია? - სთქვა დარეჯანმა, - მაიცა, ჯერ დავთვალო.

- ეგრე ხომ მეც გამოვიცნობ. აბა ისე გამოიცან, კაცობა ის იქნება.

- ისე გამოვიცნო? მაშ კარგი, ოცდაათი იქნება.

- ოლოლო შენ, ვერ გამოიცან.

- მაშ რამდენია?

- რამდენია? გითხრა? არა, არ გეტყვი.

- სთქვი, თუ იცი, რაღა.

-- თუ კაცი ვარ, ორმოცი უნდა იყოს. ოლოლო შენ, მე გამოვიცან.

- დიაღ, გამოიცან... დაგითვლია, როგორც იმ დღესა ჰქენი, ეგრე ხომ მეც გამოვიცნობ.

- შენც არ მამიკვდე, ის კარგი მამა არ წამიწყდეს, რომ არ დამითვლია.

- მაშ საიღამ იცი, რომ ორმოცია.

-- საიღამ? იქიღამ, რომ გონება მაქვს.

- განა მე კი არა მაქვს გონება?

- შენც გაქვს, მაგრამ კაცის გონებასთან დედაკაცის გონება როგორ მოვა? მე ვარაუდით მივხვდი, რომ ორმოცია.

- რომ არ იყოს ორმოცი?

- ჯაარიმა გადამახდევინე.

- მაშ დავთვალოთ.

დაიწყეს ცოლმა და ქმარმა ბუზების თვლა. გამოვიდა, რომ ორმოცდაათზედაც მეტი იყო.

- გამოიცნოჯ?! - სთქვა ნიშნის მოგებით დარეჯანმა, - დიაღ, გამოიცნო, გონება აქვს ამ ჩემ ბატონს და იმიტომ გამოიცნო.

ლუარსაბს შერცხვა, ცოტად აირია.

- გაფრენილან, თორემ ორმოცი იყო, - სთქვა სულელმა თავის გასამართლებლად, - სწორედ გაფრენილან.

- უფრო კარგი, თუ გაფრენილან, უფრო ცოტა არ უნდა დარჩენილიყო? მანდ ორმოცდაათზედაც მეტი არის ეხლა.

ლუარსაბი გაიწურა, ეს რა წამოვროხეო, სთქვა გულშია.

რომ ჩააფუჩეჩოს თავისი მახეში გაბმა, კბილების კრაჭუნით, რომელსაც კნეინა ღიმილს ემახდა, სთქვა:

- დალახვრა ღმერთმა - ეგ ვეღარ მოვიფიქრე, ბიჭოს!.. თითქო ოთხჯერ დავთვალე.

- აკი არ დამითვლიაო.

- შენგან არ მიკვირს! რომ არ დამეთვალა, სოლომონ ბრძენი ხომ არ ვიყავ, რომ ისე გამომეცნო. როგორ არ დავთვალე, აი დალახვრა ღმერთმა, - შემცდარვარ, თორემ გაჯობებდი, აი, ჩემო სულიკო! მე და ჩემმა ღმერთმა, გაჯობებდი..

სთქვა და გაცრუებული ლუარსაბი შაქარსავით გაუტკბილდა თავის ამ ჟამად გამარჯვებულს მეუღლესა.

- აკი არ დამითვლიაო, შე ეშმაკო, შენა! - მიატანა ღიმილითვე კნეინამა.

- ხომ გაგიტყდი, შენი კუჭისა, სხვა რა გინდა?

- შენი სიცოცხლე და ბედნიერება, ჩემო ტურფავ! რა უნდა მინდოდეს სხვა.

- დარეჯანს. -უთხრა გულნატკენად და მორცხობით ლუარსაბმა, - დარეჯანს. თუ გიყვარდე, ტურფას ნუ მეძახი.

- რატომ, შენი ჭირიმე? რატომ?

- ჩემოდენა კაცს არ უხდება, შენ გეთაყვანე: ტურფას პატარა გოშიას ეძახიან, ეგ ძაღლის სახელია, აბა რა კაცის საკადრისია ეგ სახელი?

- მაშ შენ ჩემი გოშია არა ხარ? არა ხარ განამ მე შენგან ეგ პირველად მესმის, - მიუგო გულამომჯდარად დარეჯანმა, რადგანაც ეგონა, გოშიაობაზედ რომ ხელი აიღოვო, სჩანს გულიც აუყრია ჩემზედაო.

ლუარსაბი მიხვდა, რომ გულიც ატკინა და ტყუილ-უბრალოდაც ატკინა, - და რომ ის გულაყრილობის ფიქრი გაუფანტოს, უთხრა კბილების კრაჭუნით:

- ჰო, გეთაყვა, ჰო, შენი გოშია ვარ, მაშ რა ვარ?

- პირწყლიანი დედაკაცი არა ყოფილა ეს დალოცვილისშვილი, - სთქვა თავის გულში ლუარსაბმა, - მოლექსესავით რა ლამაზად მოაწყო ჩემი გოშიობა... რა ენის პატრონია!. როგორ იხერხა?!

თითონაც უნდოდა ერთი ამისთანა ალერსი მოეწყო რამ, მაგრამ, როცა ეს გაჭირება დაადგებოდა, თვალეზში სულ ზურგიელი, თართის დოში, არტალა ნივრით და სხვა ამისთანა გაეჩხირებოდა ხოლმე. აბა ამ საგნებით რა ალერსს გამოხატავს კაცი? მაგრამ ლუარსაბმა მაინც კიდევ მოახერხა წყლიანი სიტყვა:

- შენ იცი, ჩემი რა ხარ? სულის წიწმატი, გულის ტარხუნა, გონების, აბა რა ვთქვა? - თუნდა მარილი იყოს. კარგად არ ვთქვი, ის კარგი და სახელოვანი მამა ნუ წაგიწყდება? კარგი მოწყობა არ იყო?

წამოროშა ესა და მხიარულობის ნიშნად დააკრაჭუნა კბილები თავის პირწყლიანობით აღტაცებულმა ლუარსაბმა. არც დარედანი დარჩა უსიამოვნოდ. ხშირად გაუტარებიათ ამ-რიგად დრო ჩვენს ცოლ-ქმარსა. ნეტავი იმათ, მკითხველოს.

ლუარსაბმაც კი იცოდა ბიჭების "დაწიოკება", როგორც თითონ იტყოდა ხოლმე. მართალია, ცოტა ზანტი იყო, მაგრამ იმოდენა მამულ-დედულს მოვლა არ უნდოდა? ეს მამულის მზრუნველობა ძალას დაატანდა ხოლმე და წამოახტუნებდა ტახტიდამა. მაშინ უნდა გენახათ, რა ლამაზი იყო ჩვენი ლუარსაბი: ფეხშიშველა, ლურჯი კალმუხის ქუდით თავზედ, წითელ პერანგის და მის განუმორებელ ამხანაგის ანაბარას, გულგადაღელილი, ფაშვიანი, ჩიბუხით ხელში მიგორდებოდა მოაჯირის გადასაყუდებელთან და გადასმახებდა ძილისაგან გაბოხებულ ხმითა თავის მოურავს დათოსა:

- დათო ხორცი ხომ ჩამოიტანე ბაზრიდამ? (იმ სოფელში ბაზარიც გახლდათ).

- დიად, შენი ჭირიმე.

- რა ნაჭერია?

- ჩალადადი.

- სამწვადედ?

- სუკი ვიშოვე, შენი ჭირიმე.

- ძვირფასი კაცია, - გაიფიქრებდა ხოლმე მადლიერი მებატონე, მერე დათოს ეტყოდა: - ბარაქალა, ჩემო დათო თუ კაცმა დაივიწყა, ღმერთი არ დაივიწყებს ბატონის ერთგულობასა. ბარაქალა შენ ჩემი მარჯვენა მკლავი ხარ, მაგარი მკლავი.

დათო თავს მოიფხანდა ხოლმე და უხეიროდ გაიღიმებდა ამგვარ ქებაზედა.

- მეზვრემ მწვანილი მოიტანა? - ჰკითხავდა კიდევ ბატონი.

- მოიტანა.

- ტარხუნა ხომ არის? - გახლავს.

- კიტრი?

- კიტრიც გახლავს.

ლუარსაბს იამა. ტახტი რომ ყოფილიყო, ერთი ორჯერ მაინც გადატრიალ-
გადმოტრიალდებოდა. .

- მაშ სახლი სავსე ყოფილა, - სთქვა ბატონმა სიამოვნებით.

- როდისა გხლებიათ ნაკლული, შენი ჭირიმე, რომ ეხლა იყოს?..

- ეგრე, ჩემო დათო ბატონის ოჯახის პატივი და სახელი ერთგულმა ყმამ ქვეყანას
უნდა მოსდოს. ბარაქალა თუნდ ნაკლული იყოს, უნდა სთქვა, რომ სავსეაო. შენ
გამოცდილი კაცი ხარ, - ეს ყველაფერი იცი.

-- ამოდენა კაცი შენს ხელში ვარ და როგორ არ მეცოდინება, შენი ჭირიმე

- ეხლა ერთი ეს ვიკითხოთ, - სთქვა პატარა ხანს უკან მზრუნველმა მებატონემ,
- ურმები გაისტუმრე?

- გავისტუმრე, შენი ჭირიმე ეხლა თუნდ ორღობეებს იქნებიან გაცილებულნი.

- სად გაისტუმრე?

- ყანაში, შენი ჭირიმე

- რამდენია?

- ოთხი საბატონო და ათი ბეგრისა.

- რატომ ბეგრისა ხუთმეტი არ არის?

- ხუთმეტი ჩვენ კაცებში თავის გაჩენაში არ შებმულან, შენი ჭირიმე, და დღეს
საიღამ იქნებოდა

- ხუთმეტი უნდა ყოფილიყო, ვეჟო რატომ არ არის? მე არ ვიცი, ხუთმეტი უნდა
ყოფილიყო. როგორ იქნება? ბატონს სამსახური უნდა, მაშ მე ბატონი აღარ
ვყოფილვარს!.. გაგონილა!.. ფიე!. ხუთმეტი უნდა ყოფილიყო. მე ვუჩვენებ იმათ, რომ
მე ბატონი ვარ და ისინი ყმები არიან.

მართლა-და ლუარსაბსა თავის დღეში ათის ურმის მეტი არ შეჰბმია და რაზედ
გაწყრა ეგრე უწყალოდ? დათოსაც არ ესმოდა - ეს წყრომა რის ნიშანი იყო.
გაუკვირდა და ბატონს ყურება დაუწყო, .ხომ არ გაგიჟდაო. დიად, ლუარსაბი კი
იქნება, რომ გაგიჟდეს. და თუ ტყუილ-უბრალოდ გაწყრა, მაგისი საბუთები სულ
გოგრაში ჰქონდა. როგორც ამისი ძვირფასი კნეინა, ისე თითონაც ძალიანა პჩემობდა
მოსამსახურეების და ყმის მოხმარებასა.

- გლახკაცს ეგრე უნდა მოეპყრას ბატონიო, - იტყოდა ხოლმე

ბრძენი თავადი, - ეგრე უნდაო, რომ ყოველ ცისმარა დღეს ეშინოდეს, თორემ,
ღორის მკბენარსავით, რომ გლახკაცი ფეხზედ დაისო, თავზედ აგაცოცდებო. მაშ
შიში შეიქმს სიყვარულსაო.

ოღონდაც, ჩემო ლუარსაბ, ოღონდაც!

ის კი არ იცოდა ამ ბედნიერმა ადამიანმა, რომ უმიზეზო და ამგვარ ტყუილ-
უბრალო აპილპილებაზედ გლახებს სულ სხვა მსჯელობა და დასკვნა აქვთ ხოლმე.
ეჰ, შენ რაც უნდა სთქვა, მკითხველო, და ამ ცოლ-ქმარს კი ეგონა, რომ თუ მუცელი
მამღარი აქვთ, ამ-გვარ ყმების მოხმარების ცოდნისაგან აქვთ.

ამისთანა სულელობას ჩვენი გულწრფელი თავადი ეძახდა ბიჭების
"დაწიოკებასა". დარწმუნებული იყო, რომ ეს "დაწიოკება" ისე აუცილებლად საჭიროა
ოჯახისათვის, როგორც სმა-ჭამა კაცისათვისა. ამიტომაც, რომ შემოვიდოდა ოთახში,
თავის-თავის კმაყოფილებით ეტყოდა ხოლმე ცოლსა:

- ძლივს არ გავისტუმრე ურმები (ტყუილიც უყვარდა ჩვენს ლუარსაბსა), ძლივს
დალაზხვროს ღმერთმა გლახკაცი ვეჟო, მინამ თავს არ დაადგები და კარგად არ
დასწყვივლებ, ხელს კი არ გასძრავს და. გაგონილა მე რომ არ ვყოფილიყავ, ყანა
მინდორში დაგვილპებოდა.

- ეგრე, შენი ჭირიმე, - გაუკეთებდა გულს და თავს უფრო

მოაწონებდა დარეჯანი, - ეგრე უნდა. მას აქეთ, რაკი ევამ ადამი შეაცდინა, მას აქეთ ნაბძანებია ღვთისაგან, რომ ჩვენის ოფლით პური უნდა ვჭამოთ.

- ეგ თავადებზედ ხომ არ არის ნათქვამი, გლეხებზედ არის ნათქვამი, გლეხებზედ, - მიუგო ლუარსაბმა.
- მაშინ თავადები სად იქნებოდნენ?
- როგორ არა, იყვნენ: ჩვენი გვარი მაშინდელია.
- რას ამბობ მისე ჰლაპარაკობ, ასე გგონია, არა იცოდე-რაო. მაშინ ადამის და ევას მეტი არავინა ყოფილა და ადამი თავის თავზედ თავადი ხომ არ იქნებოდა?
- მართლა, ეგ კი ველარ მოვიფიქრე. არა, გეთაყვანე, ის რა ხე იყო, იმათ რომ ხილი მოიპარეს?
- ხე ბოროტისა და კეთილისა.
- ეხლა აღარ არის იმისთანა ხე?
- როგორ არა: ამბობენ, რუსთ ხელმწიფის ბაღში ერთი ოქროს ოთახიაო, იმაში არის, სულ იაგუნდის ფოთლები ასხიაო.
- ზურმუხტისა იქნება, - გაუსწორა ლუარსაბმა.
- ჰო, მართლა, ზურმუხტისაა, ზურმუხტიც ხომ ფოთოლსავით მწვანეა: დიად, ზურმუხტისაა, სულ ალმასები და იაგუნდები ასხია ხილის მაგიერად.
- ნეტავი მაჭამა, აბა გემო იმაში იქნება.
- ძალიან კი მიგიშვებენ: ქვიშაზედ უმრავლესი ჯარი ახვევია თურმე.
- მაშ ხონთქარს როგორ მოუპარვინებია?
- აი როგორ: ერთი ფერია ყოფილა, ფერია არწივად გადაქცეულა, შეპარულა, მოუგლეჯია ერთი დიდი ალმასი, ჩაუყლაპავს და ისე გამოპარულა.
- წაუღია, წაუღია! რა ეშმაკი ყოფილა|!
- მაშ, წაუღია. მერე დედოფალი შებძანებულა, უნახავს, რომ ერთი დიდი ალმასი აკლია, მაშინვე რუსთ ხელმწიფისთვის შეუტყობინებია. რუსთ ხელმწიფე მაშინვე მიმხვდარა, რომ ეს ხონთქარის საქმეა და ომი დაუწყია. ის ომი ხომ დღესაც არ გადაწყვეტილა.
- მაშ შერჩა, შერჩა?
- ვინ იცის? ჯერ ომი არ გათავებულა.
- ნეტავი მე მამეპარა.
- ხომ დაგარჩობდნენ.
- რომ არ შევატყობინებდი: ჩავყლაპავდი და მუცელს ხომ ვერ გამიჭრიდნენ.
- გაგიჭრიდნენ კი არა, მეტსაც გიზამდნენ.
- რა ეცოდინებოდათ, რომ მე მაქვს?
- შენი ჭირიმე, მკითხავს ვერ იშოვიდნენ, რომ ეკითხნათ.
- მართლა, ეგ აღარ მომაგონდა. დაიცა, რა გითხრა: ადამმა რომ შეჭამა, ის რაღა იქნა?
- კუნძულელ ხელმწიფეს ზღვაში ეპოვნა თურმე და იმასა აქვს.
- აბა, დახე ღვთის სამართალსა მე მეპოვნა, უფრო მაღლი არ იქნებოდა?
- მერე ვინ შეგარჩენდა? ორასი წელიწადია თურმე მამრიყმადრიბის ხელმწიფე სულ იმისათვის ებრძვის კუნძულელსა.
- აქამდინ ვერ წაართო?
- ვერა.
- პაი, პაი, პაი! ღონიერი არა ყოფილა ისიცა!..
- მე კი არ ვიცი, რომ ღონიერი ყოფილა!. ხელმწიფე და უღონო გაგონილა!

. - ერეკლე მეფე რომ ყოფილიყო ეხლა, ის კი უთუოდ წაართმევდა, დიდ ვაჟკაცს ამბობენ.

- ის, რასაკვირველია, წაართმევდა, მაგრამ სად არის?

- ცოდო არ არის, ის ეხლა მიწაში ღპებოდეს და შენი მაზლი დავით კი ცოცხალი იყოს!

- აბა, უყურე წუთის-სოფლის მუხანათობას ეგ რა კიდევ, თამარ დედოფალი შავ მიწაში უნდა იყოს და შენი რძალი ელისაბედი კი მზეს უყურებდეს

- აბა, წუთის-სოფლის ანგარიში ეგ არის და, - დაატანდა ლუარსაბი და ამოიოხრებდა, მერე ისე, რომ სანთელი წინ სდგომიყო, გააქრობდა.

დილით ლუარსაბი და მისი მეუღლე კნენა დარეჯანი, რაკი მოიცლიდნენ იმ საუცხოვო ოჯახის მოვალეობისაგან - რომლის ნიმუშიც ზევით მოვიხსენიე, მიუჯდებოდნენ ჩაის და ერთი ლაზათიანად გაიბერებოდნენ თბილის წყლით, როგორც ამბობს ჩვენა გლეხკაცი. პატარა ხანს უკან, ორიოდ გონიერ ბაასის შემდეგ, თუნდ იმის მსგავსისა - როგორც ზემოხსენებულია, სადილობაც მოვიდოდა, ერთი მაშინ მიძღებოდნენ "ძველებურადა, ჩვენებურადა", - და ლუარსაბი რაღაც დაღლილის სიამოვნებით წამოიძახებდა ხოლმე გულწრფელად: "გმადლობ შენ, უფალო, რათა განმამღე მე". ამას იტყოდა თუ არა და, გამოისახავდა პირჯვარსა, მსწრაფლ სუფრიდამ იქავ ტახტზედ გადაგორდებოდა და, სრულიად კმაყოფილი თავისის ცხოვრებისა, დაიკრავდა მუცელზედ ხელსა და იტყოდა რაღაც ტრაბახობითა: "მე თუ უსწავლელი ვარ, მე ვიცი... რა ჰქვია... მე ვიცი, შიმშილით კუჭი მიდნება, დიაღ, მიდნება! ზედაც ემცნევა ჩემ სტომაქსა". გამოსაცდელად ერთს კიდევ დაიკრავდა მუცელზედ ხელსა, თითქო სინჯავსო, კარგად არის გატენილი თუ არა, და რა ჰნახავდა, რომ კარგად არის, როგორც ცხენი დააკრაჭუნებდა კბილებს მეტის სიამოვნებისაგან: "დიაღ, -კიდევ იტყოდა, - ლუარსაბი უსწავლელი გახლავთ, იმიტომაც მშიერია". სადილს შემდეგ ძილი, მერე ისევ გაღვიძება, მერე ისევ ჩაი, მერე ვახშამი, და ბოლოს ისევ ის სატრფიალო ძილი, - და ესრეთ ტკბილად და აუშლვრევლად მიდიოდა ამ ორთა უმანკო სულთა უბოროტო ცხოვრება ამ წუთის-სოფელში, რომელმაც ისე არაფერი არ იცოდა ამათის ვინაობისა, როგორც ამათ არა იცოდნენ-რა, ჭამა-სმის გარდა, ღვთისაგან განაჩენი ამ მუხანათის წუთის-სოფლისა.

IV

ამ ყოფაში და ჭკუის გონიერ ვარჯიშობაში გადიოდა დილა. როცა სადილს უკან ლაზათიანად გამოიძინებდნენ ცოლ-ქმარნი, როცა საღამოზედ ნიავი ფრთას გაშლიდა და ბაღის ღობის გრძლად გამოწოლილი ჩრდილი ეზოს მოადგებოდა, მაშინ კნენა დარეჯანი ერთ ბალან-გაცვივებულ ხალიჩას ჩრდილში გააშლევინებდა და დაბრძანდებოდა ხოლმე თავმომწონე პატარძალივით თავდახურულ წარბებ-აჭიმული და ვამოპრანჭული. ლუარსაბიც, თავის განუშორებელ ჩიბუხით ხელში, ჩამოვიდოდა - და ქოშებით შიშველ ფეხებზედ, ხშირად წითელ პერანგის ანაბარას და უფრო ხშირად ლურ? კალმუხის დარბაისლურად ჩატეხილ ქუდით, ბოლთასა სცემდა გრილოშია.

საღამო ხანი - როგორც მოგეხსენებათ - ჩვენს სოფლებში და ნამეტნავად კახეთში

სადარბაზო სანია. რაც ეს რაღაც წყეული განათლება შემოვიდა ჩვენს ქვეყანაში, რასაკვირველია, - მეტად თუ ნაკლებ ეს საქებური ჩვენი ძველი ჩვეულებაც დაჩაგრა, ასე რომ ზოგიერთნი განათლებით გაჩარხულნი ეხლა ვიზიტობენ, თორემ უწინ კი სადამო ხანი დიდს პატივში იყო. ამიტომაც სადამოობით დარეჯანი ეგრე გამოიპრანჭებოდა ხოლმე და ასე იფიქრეთ -უკაცრავოდ კი არ ვიყო--საკურტუმესაც კი გაიკეთებდა. მაშინ, როდინდელ ამზავსაც მე ვწერ, ჯერ კრინოლინი არ იყო, - და თუნდ ყოფილიყო კიდენაც, იმ სოფლამდინ ვინ მიაღწევინებდა მაგ იუბკების მეუფესა. ყველამ კარგად იცის, რომ განათლება ფეხ-მძიმედ დადის, ნამეტნავად ჩვენში ასკინკილობს, და აბა იმ სოფელში ეგრე ჩქარა როგორ მიიტანდა სახელოვანს "ხაზარდასა":. სწორედ გითხრათ, ზოგიერთ სოფლის ორლობებშიაც ვერ გაეტეოდა ეგ განათლებული კრინოლინი, თუნდ რომ მისულიყო კიდენაც.

- ქალბატონი ადღეგრძელა ღმერთმა, - უთხრა ერთხელ ერთმა ლამაზად მოყვანილმა გლეხის პატარძალმა, გრძელ კავების ქნევით და ცოტა ტუჩების პრანჭვითა.

- აი, ღმერთმა გაცოცხლოს, ჩემო ბაბალე.. რასა იქ, ხომ კარგადა ხარ? - მოიკითხა თავის რიგზედ დარეჯანმა, მაგრამ ისე კი, რომ პატივი კნეინობისა სრულიად არ დაუმცირებია.

- რაღა რასა ვიქ, შენი კვნესამე ჩვენებიანთ ვენახში ჩვენი კამეჩი შეპარულა, და მეველეებს დაუჭერიათ, ეხლა ორი დღეა ბაკში ჰყავთ დაჭერილი. ეხლა, შენი სახელის ჭირიმე, ამას გემუდარები, გვაპატივებინოთ, აგრემც ჩვენი ნათელ-მრონობა დღეგრძელობას მოგიმატებს, შენი კვნესამე!

- რა? მითამ გამოვაშვებინოთ?

- ჰო, შენმა შუემ, ეხლა ჩვენი ვედრება ეგ არის, ქალბატონო.

- როგორ იქნება, ჩემო ბაბალე? ეხლა, მართალია, შენ ჩემი ნათელ-მრონი ხარ, მაგრამ სოფელი აყაყანდება, ყველა მაგას მოჰყვება.

- აგრემც ღმერთი ბატონის თავს გიდღეგრძელებს, და მაშინ, როგორც გნებავთ, დამსაქმეთ. აი ეხლაც, შენი კვნესამე, ერთი გაბმა აბრეშუმი მოგართვი, ღმერთი და თქვენი წყალობა თუ კიდევ შეგვაძლებინებს - კიდევაც თქვენი ყურმოჭრილი ყმანი ვართ.

ბაბალემ ჯიბიდან ამოიღო ერთი გაბმა აბრეშუმი და მიაართო კნეინასა. კნეინამ გამოართო და ამოიღო ქვეშ, ზედაც დაატანა:

- ეგ რომ არა ყოფილიყო, განა ისე კი, რაც შემძლიან, არ გაგირიგებდი - ლუარსაბ! ლუარსაბ! - დაუძახა ქმარსა, რომელიც შორი-ახლო ბოლთასა სცემდა და ერთი-ორჯერ მსუნაგსავით მაცდურის თვალით გადმოჰხედა კიდევ მოხდენილ პატარძალსა.

ლუარსაბი მოვიდა.

- ქა! ბაბალეს კამეჩი მეველეებს დაუმწყვდევიათ და გემუდარდა - გამოაშვებინო.

ლუარსაბმა შეხედა პატარძალსა, რომელმაც ჩვეულებისამებრ თავი იქით მიიბრუნა. ლუარსაბმა დააკრაჭუნა კიდევ თავისებურად კბილები სიამოვნების ნიშნად, მითამ-და სამაცდუროდ გაიღიმა.

- კამეჩიო!..

- ჰო, კამეჩი, - დაატანა დარეჯანმა, - აი ერთი გაბმა აბრეშუმიც მოგართვა.

- მაშ კარგი! დათო ბიჭო! დათო - დაიყვირა ლუარსაბმა, - ჩადი და უზბაშს უთხარი, ჩემი ნათლიდედის კამეჩი ეხლაც გამოუმვას, თორემ იქაურობას სულ მტვერს ავადენ.

სთქვა, ერთი კიდეც მაცდურად დააკრაჭუნა კბილები, და გამარჯვებულსავით ამაყად წავიდა ისევ ბოლთის საცემლად.

- აი, აგრემც ღმერთი მაგაზედ უფრო მეტს დიდებას და პატივს მოგცემს, აგრემც გაგაპატიოსნოს ღმერთმა, და ერთი კაი ვაჟიშვილი მოგცეს და მე ძუძუ მაწოებინოს, შენი კვნესამე, შენი, ბატონო და ქალბატონო!

- ჰხედავ, - უთხრა დარეჯანმა, როცა ლუარსაბი წავიდა, - ჰხედავ, რა რისხვა შეუთვალა, იქაურობას სულ ააწიოკებს.

- დიდება აქვს, შენ გენაცვალე, და იმიტომ.

- ეგეც ხომ, მაგრამ ხმაც დიდი აქვს სოფელში გავარდნილი. აი, დავით, ჩემი მაზლი: იმას კაცად არავინ აგდებს.

- აბა, შენი კვნესამე, იმათ ფეხი სად მოუწვდებათ თქვენამდინ. ელისაბედიც მითამ თავადის-შვილის ცოლია და თქვენცა?

- ახლა იმასა ჰკითხე ზოგი, იმისთანა დიდი-კაცი აქ არავინ არის.

- უი, უწინამც დღე გაუქრება გუშინ მეზობლიანთას გახლდი, იმათი გოგოც იქ მოვიდა. რაც იმან იმათზედ ილაპარაკა, ადამიანისაგან არ გაგონილა.

- რა, გეთაყვანე, რა!- ჰკითხა აჩქარებით და მოუთმენლად დარეჯანმა.

- რაღა რა? ისა, რომ საწყალ გოგოს თავისის თითებით მოგროვილის ფულით ერთი ჩითმერდინი უყიდნია, იმას უნახავს და წაურთმევი. ეხლა თურმე თავზედ იკრავს. გოგოს ცოდვით აღარა ვართ, ქალბატონის მზემა, ისე გულანატირად ჰლაპარაკობდა ბედშავი. მე ხომ თქვენის ფეხის ნატერფალიც არა ვარ, მაგრამ მაგას მეც ვითაკილებდი, მამა მიცხონდა!

- უი! უი!: დახე იმას, იმ წყეულს! ამას იქით როგორღა ამბობს, რომ თავადის-შვილის ცოლი ვარო. წართმევა არაფერი, ეგ, რასაკვირველსა, ქალბატონის ნებაა: გოგოც ჩემია და ჩითმერდინიც; მაგრამ გოჯოს ჩითმერდინის თავზედ შემოკვრა კი სწორედ თავლაფის დასხმაა. კუმ ფეხი გამოჰყო, მეც ნახირ-ნახირო. აი, მეხი კი დაეცა. ისიც; ამას იქით, ჩვენში ერევა, თავადის-შვილის ცოლი ვარო! სხვა არა უთქვამს-რა გოგოსა?

- სხვა არა მოუხსენებია-რა.

- ნუ დამიმალავ, ჩემო ბაბაღე! ხომ იცი მე შენი მწყალობელი ვარ, თუ უთქვამს კიდეც რამე - მითხარი.

- არაფერი არ უთქვამს, მამი-ჩემის ცხონებამ, თორემ, რომ ეთქვა, რად დაგიმალავთ.

- რა ვიცი? იქნება გეშინოდეს-მეთქი.

- თქვენისთანა მწყალობელი რომ კაცს სადმე ეგულეობდეს, აქ ვიდასი უნდა ეშინოდეს.

- მეც ეგ უნდა მეთქვა, ჩემო ბაბაღე!

- მართალია, გლეხები გახლავართ, მაგრამ ჩვენც გვესმის ეგენი. ვისი უნდა მეშინოდეს, თქვენ აქა მყევხართ!

- მაშ სხვა არა უთქვამს-რა?

- არა უთქვამს-რა, აგრემც ჩემზედ მიწა ნუ გენახოთ.

- იტყოდა.

- ის ერთი დედის-ერთა შვილი არ დამიმინდეს, არა უთქვამს-რა.

- მართლა, შენი შვილი რასა იქს? - ჰკითხა მერე დარეჯანმა, რომ ვერა გახდა-რა.

- რაღა როგორ არის, შენი კვნესამე, ქალბატონო! ავად შენი მტერი გვეყვანდეს, ავად მე ისა მყავს. რა არ ვუყავი: ბალახებში არ ვაბანე, არ შევალოცვინე, შანები არ შევაბი, მაგრამ ვერაფერმა ვერ უშველა, აგრემც არა ეშველოს-რა შენს მტერსა თქვენთანაც კი

მომასწავლეს, ვითამც თქვენ უებარი ლოცვა იცოდეთ, - მიშველეთ რამე, აგრემც მაგიერს ღმერთი გადაგიხდით. - მე მარტო შაკიკის ლოცვა ვიცი და დასუნთქვილისა. განა შენი შვილის სენი - შაკიკია?

- ჰო, თქვენმა მზემ, შაკიკი გახლავთ. ლამის თავი გაუხეთქოს.

- გოგო, ლამაზისეულო - დაიყვირა კნენამ, - წადი, საწერკალამი და ქაღალდი, ქეჩის ქვეშ რომ ნაბარათეგია, ჩამომიტანე. მე დაგიწერ ლოცვას, ჩემო ბაბაღევ, დაწერილი ქაღალდი იმ მხარეს დააკარ, რომელიცა სტკივა, ეგრე იყოს ორი-სამი ღღე, თუ შაკიკია- გააქარწყლებს მაშინვე.

ვერ უყურებთ, მკითხველო! კნენა დარეჯანი მე უსწავლელი მეგონა და დახეთ, რაები სცოდნია? ეხლა მომაგონდა, რომ იმისი განაყოფი რძალი ელისაბედი, რომელიც ორგანაც მოვიხსენიეთ, თურმე ჩუმად ქვეყანაში ჰლაპარაკობდა, რიმ ვითომც დარეჯანმა ჯადოობაც იცისო, ვითომც სოლომონ ბრძნის წიგნიც წაეკითხოს და ამიტომაც ღმერთი უწყრება და შვილს არ აძლევსო. ამისთანა ცილისწამებას როგორ დავიჯერებ? მაგრამ ელისაბედი კი ფიცით იჭაჭებოდა, რომ ეგ ეგრეაო. მაინც არ დავიჯერებ: რძალი - როგორც მოგეხსენებათ ჩვენის კურთხეულის ცხოვრების ამბავი - რძლის მტერია. განა ამისთანა ჭორები მოუგონია ელისაბედს დარეჯანზედა? ამ დროს ძაღლმა, რომელიც შორი.ახლო იწვა და წაეყო ცხვირი მიწაშია, დაიყეფა. მაგრამ, რაკი თვალი გაახილა და დაინახა ორი მომავალი დედაკაცი, ისევ ხმა გაიკმინდა და ღრენით გაჯავრებულ სავით ისევ ცხვირი ფეხებით ამოთხრილ მიწაში ჩაჰყო. დარეჯანმაც მოიხედა ამ ხმაურობაზედა და დაინახა კნენა ელისაბედი და იმის ჩითმერდინით დარბეული, გულდაჩაგრული გოგო.

დარეჯანი ფეხზედა წამოდგა.

- მობძანდით, ჩემო რძალო!- მიაგება სიტყვა ელისაბედსა, ძლივს არ მოგვიგონეთ!

- შენმა სიცოცხლემ. მოცლა არა მაქვს. ეს ისაო, ეს ესაო სახლია, კარია, ხომ მოგეხსენებათ.

- აქეთ მობძანდით, აქეთ უფრო ნიაგია, - მოიპატიჟა დარეჯანმა.

-

- სულ ერთია, - სთქვა ელისაბედმა და წაიძრო ფეხიდან კროული ჩუსტები, გადმოვიდა ხალიჩაზედა და ჩადა დარეჯანის გვერდით.

- სხვა, როგორა ბძანდებით, ჩემო რძალო? ჩემი მაზლი დავითი ხომ კარგად სუფევს, - დაიწყო ისევ დარეჯანმა.

- კარგად გახლავთ, - მიუგო ელისაბედმა.

- - შინა ბძანდება?

- აბა ამისთანა დროს კაცი შინ დადგება, მამულის და მოსავლის პატრონი? - ყანაშია, ეს ორი ღღეც იქნება, - სთქვა რაღაც ნიშნის მოგებით ელისაბედმა და უნებლიეთ შეჰხედა ლუარსაბსა, რომელიც ბოლთასა სცემდა და რომელსაც ფეხებზედა ეკიდა მოსავალიც და მამულიცა.

დარეჯანს ეწყინა. ამას ეგონა, რომ ელისაბედმა სახრე ლუარსაბისაკენ გადმოიქნია.

- რასაკვირველია, ვისაც კაცი არა ჰყავს და არ აბადია, - რომ ჩააბაროს სახლის პატრონობა, და ვინც ასე გაზრდილა პატარაობითვე - რომ არც მზე დასიცხავს და არც ავნებს, ის შინ არ დადგება, ჩემი ლუარსაბი მაგას ვერა იქს.

- განა მაგაზედა მოგახსენე! - დაასწრო ელისაბედმა.

- მეც განა მაგაზედა მოგახსენე! - დაატანა დარეჯანმა, - მე მარტო ეს უნდა მეთქო, რომ ჩემს ლუარსაბს ჯერ ისე არა გასჭირებია-რა, რომ გლეხობა ჩაიდინოს.

- გლეხობა ჩაიდინოსო!.. რას, ბძანებთ, ჩემო რძალო? არა, თქვენმა მზემ ვინც

მოსავლის დროს შინ არა დგება, განა იმისაგან, რომ გაჭირებულია, ან გლახობა ჩაიდინოს და მესვეურსავით მკაში ბეგრის ხალხთან ოფლი იწუროს? თქვენც არ მამიკვდეთ. აი, თუნდ თქვენი მაზლი, - განა გლახია, ან გლახობას იდენს, რომ ყანაშია? სულაც არა, თქვენმა მზემ მუშები იქა მკიან და იმას კი, როგორც შეჭვერის თავადიშვილის პატიოსნებასა, ხელზედ ლამაზი ნაგეში მიმინო უზის და ნადირობს. გუშინ სადამოხედაც, ჯერისთვის რო ბიჭი ამოვიდა, ერთი აბგა მწყერი გამოეგზავნა. რა სათაკილოა, თქვენი ჭირიმე, მეფეები ნადირობენ და იმისთვის რა სათაკილო!.

- არა, თქვენმა მზემ, ჩემო რძალო, მე ჩემს მაზლზედ არ მომიხსენებია. ისიც ლუარსაბის ძმა არ არის, ერთის სისხლისა და ხორცისა? განა არ ვიცი, რომ სხვებსავით ხელებს არ დაიბებრებს ნამგლის ჭერთა და არც ამ პაპანაქებაში დაისიცხება? განა არ ვიცი, ნამდვილის სისხლის თავადიშვილი ამას ვერ აიტანს, - და, სწორედაც მოგახსენო, არც საკადრისია: თავადს - თავადობა უნდა ეტყობოდეს და გლახს - გლახობა.

- მართალი ბძანებაა, თქვენმა მზემ!

- არა და, რომ არ იქნება: მთა და ბარი ვის გაუსწორებია?

- არავის, თქვენმა მზემ, ღვთის ბძანებას ვინ წაუვა?

ამ დროს ფეხის ხმაურობაც მოესმა დარეჯანსა, მოიხედა და დაინახა თავისი გოგო, ლამაზისეული, რომელსაც ხელში ეჭირა რაღაც ნაბარათევი და თავმოტეხილი წამლის მინა, რომელიც საწერელობას ჰთამაშობდა.

- რა დაგემართა აქამდინ? ის კიდევ წავიდა, - უბძანა დარეჯანმა.

- ჯერ კიდევ აქ გახლავთ, ჩალურშია თავლუასთან, - მიუგო გოგომა.

- მაშ კარგი, - სთქვა დარეჯანმა, დაიდო მუხლებზედ ქალღი და დაიწყო შაკიკის ლოცვის წერა. ამ დროს ლუარსაბიც მოვიდა ახალუხ და შალვარ-ჩაცმული, მოიკითხა ზდილობიანად თავისი რძალი და გაგორდა იქავ ხალიჩის ახლო მწვანე ბალახზედ და, დაასვენა რა ჩიბუხის ტარი თავის ღირსეულს მუცელზედა, - დაუწყო პირალმა ყურება გუმბათიან ცასა.

მშვენიერს სურათს წარმოადგენდა ეს კრება. აღვწერ, თუ კი შევიძელ. ჯერ გოგოდამ დავიწყოთ.

სასაცილო რამ იყო ეს ლამაზისეული: ერთი რაღაც უშნოდ ჩასუქებული, ჯმუხი, ჭუჭყიანი, ტანზედ ეცვა ხამის ჩითის კაბა, ჭუჭყისაგან ვერ გაირჩეოდა - რა ფერისა იყო; კალთები აქა-იქ გამომწვარი ჰქონდა ზამთარში ცეცხლთან ახლო გდებისაგან, ბოლოები სულ მომპალი და შემოფხრეწილი ჰქონდა; დახეულებიდან გამოჩანდა ერთი რაღაც დამპალის საბნის ნაგლედი, კაბის ქვეშა . გარშემო ჩამოკიდებული, მითომ და იუბკაა. აი, მეხი კი დაგეცა! ამასაც კი სდომებია იუბკა თავზედ ეკრა შიგა-და-შიგ ამოფლეთილი ჩითმერდინი, ქალბატონის გამონაცვალი. იმ ამოფლეთილებში მუთაქის მატყლსავით დასორსვლილი შავი - უკაცრავოდ არ ვიყო - წილიანი და დაუვარცხნელი თმა მუჭა-მუჭად ამომვეროდა. ქუსლებ დახეთქილი, მუგუზალსავით შავი ფეხები, წენგოსაგან შეღებილი ხელები, ცხვირ-პირი ქვაბების მურით მოთხუპნული - აი, ამ-გვარი იყო ის ცხოველი, რომელსაც დარეჯანი "ლამაზისეულს" ეძახდა და რომელიც გულ-ხელ-დაკრებილი დაჰყურებდა ბალან-გაცვივნულ ხალიჩასა. ხალიჩაზედ ორი პატიოსანი და დარბაისელი კნეინა იჯდა, როგორც მოგახსენეთ წინათვე, - ორი კნეინა, მაგრამ კი სხვა-და, სხვანაირი: ერთი მსუქანი, წითური,

მეორე გამხდარი და უფერო. მსუქანი თავჩაღუნული სწერს, გამხდარი კი თვალ-გაფაციცებით თვალს ადევნებს მწერალის ხელსა, იქნება როგორმე შევატყო, რასა სწერსო: ხანდისხან გოგოსაც თვალს უშვრება და თავს უქნევს იმის ნიშნად, რომ "წელან რომ სთქვა - "წავიდაო", ვიზედა სთქვაო". გოგოც იქიდან ანიშნებს და ელისაბედი ვერ მიმხვდარა. მაშობ გოგო პირზედ ხელს იფარებს, თავს იქით იბრუნებს, მითამ ეცინება კიდეც - რომ ელისაბედი ჰცდილობს და ვერ მიმხვდარა კი, და . ჰმორცხობს კიდეც-რომ ბატონის რძალთან სიცილსა ჰბედავს. აქეთ ბალახებზედ ხალისიანად ჰქმენს ჩვენი ლუარსაბი, პირადმა წევს, აბოლებს ჩიბუხს და, მინამ თვალში ცრემლი არ მოუვა, თვალს გულმოდგინებით ჩიბუხის ბოლს ადევნებს, - ვნახო, ღრუბლებამდინ ავა, თუ არაო. იქით, ხალიჩის დასწვრივ, ღობის გადმოღმა, ჩვენი ნაცნობი ქოფაკი ძალლი წევს, ისევ-ისე მიწაში ცხვირწყოფილი და ქანცმიწყვეტილსავით თვალეზ-დახუჭვილი; ყოველს ხმაურობაზედ მძიმედ ახილებს თვალსა და გულზედ-მოსულსავით ჰღრინავს, თითქო ჯავრობსო - რომ ძილს უფრთხობენ. პატარა შორი-ახლო ძველი, ჭუჭყიანი სამოვარი სდგას, გვერდით დაჩოქილია გოგოზედ უარესად ჭუჭყიანი, დაგლეჯილი პატარა ბიჭი და, რაც ძალი და ღონე აქვს, უბერავს სამოვარსა. სანდისხან ისეთის სახით გადააპარებს თვალსა იქითკენ, საცა ძალლი განცხრომითა წევს და მოსვენებაშია, რომ თითქო შეჰნატრისო მის ყოფაცხოვრებასა და გულში ამბობსო: ნეტავი შენ, რომ ძალლი ხარ ნეტავი მეც ძალლი ვყოფილიყავი!

ეს საძაგელი სურათი საძაგელის მიწისა, სასაცილოდ ახამებდა ამ დიდებულ სამხრეთის ცასა, მის ერთნაირად ღრმასა და ციაგსა კამარასა, რომელზედაც სარტყელსავით მიიგრინებოდა ერთ გაუწყვეტელ ზოლად მთების ლაჟვარდი გრეხილი.

დრო გავიდა. დარეჯანმა გაათავა ლოცვის წერა და ბარათი მისცა გოგოს, ამ სიტყვის ზედ-დატანებით: როგორც გითხარი, ისე მოიქეცი-თქო.

მერე მოუბრუნდა ელისაბედს და შესაქცევრად ჩამოუგდო ლაპარაკი. ლუარსაბი ისევ ოცნებაში იყო და აბოლებდა ჩიბუხსა.

- პურის მოსავალი როგორი გაქვთ წელს? - ჰკითხა დარეჯანმა.

- თქვენმა მზემ, შარშანდელზედ ცოტა. თქვენს მაზლს ოც-და-ათის ურმის იმედი აქვს, - დაიტრაბახა ელისაბედმა.

- ეგ, ბატონო, კაი მოსავალია. ოც-და-ათი ურემი ხუმრობა არ არის; ჩვენც მოგვივა მაგდენი, მაგრამ ჩვენ ერთი ორად მეტი ნახნავი გვქონდა თქვენზედა, - იტყუვა თავის რიგზედ დარეჯანმაც.

- რას ბძანებთ, ჩემო რძალო, ჩვენზედ მეტი თქვენ რად გექნებოდათ. ჩვენ დიდი ნახნავები გვქონდა წელსა.

- რად გექნებოდათო? ჩვენ მკათათვის ნახევარში გუთანი გატანილი გვქონდა, თქვენ კი ენკენისთვეშიაც არ გაგეტანათ.

- არა, თქვენმა მზემ, ჩვენ თქვენზედ ადრე გავიტანეთ. ჩვენ დიდი ნახნავები გვქონდა.

- აი, ბატონო, თუნდ ლუარსაბსა ვკითხოთ. ეგ კაცია, მაგას უფრო ეცოდინება. ლუარსაბ - დაუძახა ქმარს კნეინამა.

- რაო? - ჰკითხა ლუარსაბმა და მოიღრიჯა ცოლისაკენ კისერი.

- შენი რძალი ამბობს, რომ ჩვენ ამათზედ ნაკლები ნახნავები გვქონდაო წელსა.

- ეჰ, რას ამბობ, ჩემო რძალო! წელს ოთხი თქვენოდენა ნახნავები მქონდა, - მიუგო ლუარსაბმა. ამ-გვარებში ლუარსაბმა საშინელი კვებნა იცოდა. - რას ბძანებთ!..

ჩემოდენა მოსავალი კახეთში ორს არ მოუვა, ქართლშიაც ბევრს არ მოუვა. აი, ჰნახავ, რამოდება ფრთა-მოქცეულს წამოვაყენებ კალოზედა. ასეთს წამოვაყენებ რომ... რომ... აბა რა გითხრათ? თუნდ თორმეტ ამ სახლის ოდენასა, ვაი არა აქვს ლუარსაბსა! ფიე! ნახნავი იყო, რომ ჩემი იყო. შარშან ვენახისა არ იყოს, ჩემოდენა ღვინო კახეთში ორს არ მოუვა. ქართლში ხომ ნახევრის ნახევარიც არ მოუვათ. მაშ თუ ეს მართალი არ იყოს, საიღამ ვცხოვრობ ეგრე მეფურად? საიღამ? ლევანსავით ურმებს ხომ ქირაზედ არა ვგზავნი, თავადიშვილის სისხლს ხომ არ შევირცხვენ: სომეხი ხომ არა ვარ, რომ ქირაობით ვიცხოვრო. თავადიშვილი ვარ, კაი ოჯახის და გვარის შვილი.

კიდევ რაღაცა უნდა ეთქვა, მაგრამ ელისაბედმა აღარ დააცალა:

- მართლა, ჩემო მაზლო, ლევანი ქირაზედ ურმებს ატარებს?

- მართლა, მაშ! ის შერცხვენილი, გვარის დამამცირებელი ისა!

- ნიკოლოზიც ატარებს თურმე, -- დაუმატა დარეჯანმა.

- მაშ?! - უპასუხა ლუარსაბმა.

- უი, ლაფი დაესხათ თავზედ. კარგი გვარის მასახელებელი ისინი ყოფილან, - სთქვა ელისაბედმა.

- ნეტავი თავადიშვილი მაინც არ იყოს! - დაუმატა გულმტკივნეულად დარეჯანმა.

- ეგ არის და, რომ თავადიშვილია! - სთქვა წყრომით ლუარსაბმა. - თავადიშვილი რომ არ იყოს, ჯანი გავარდეს. ან გლეხი იყოს, ან სომეხი, კიდევ ჰო, - ეგა მკლავს, რომ თავადიშვილია. ძალიან არ წახდა ხალხი, თქვენი ჭირიმეთ ამასაც შევესწარი, რომ თავადიშვილი ქირაზედ ურმებს ატარებს!

- მერე რა დედ-მამის შვილი - წამოიძახა დარეჯანმა.

- ეგა სთქვი და, - მიუგო ლუარსაბმა.

- კაცმა ეგრე როგორ უნდა დაკარვოს პატივი, - სთქვა თავას რიგზედ ელისაბედმა.

- ამას იქით გლეხი და თავადი რით უნდა გაირჩიოს. გლეხიცა გზავნის ურმებს ქირაზედ და თავადიშვილიცა, ისიც ქირითა სცხოვრობს და ესეცა. რით უნდა გაირჩიოს? - იკითხა ლუარსაბმა.

- არაფრით, თქვენმა მზემ, - დაარწმუნა რძალმა.

- ოღონდაც, რომ არაფრით, - კვერი დაჰკრა ცოლმაც.

- მშიერი რომ ვკვდებოდე, მშიერი, და ასი ურემი მებმებოდეს. მე მაგას არ ვიკადრებდი, თავი არ მომიკვდება. შენა, ჩემო რძალო? უი, უწინამც დღე გამქრობია. ვიკადრებდი კი არა, მე ჩემის ხელით თავს მოვიკლავდი. ოხრად დამრჩეს ქირით შემოტანილი ქონება. რა თავადიშვილის საქმეა.

- შენა, დარედან? - ჰკითხა ეხლა თავის ცოლს ცნობისმოყვარე თავადმა.

- არც მე, - სთქვა დარეჯანმა.

- მაშ არც მე, - სთქვა ლუარსაბმა იმ სახით, თითქო ამ სამის აზრით სამის ქვეყნის ბედი გადაწყდაო. - არა, დრო ძალიან გამოიცვალა, ჩემო რძალო!-გააგრძელა სიტყვა ლუარსაბმა, - ხალხი წახდა, სისხლი მოითხარა. აბა ჩვენ დროს ვინ მოიფიქრებდა, რომ თავადიშვილს თავი შეერცხვინა და ურემი ქირაზედ ეტარებინა. ქვით არ ჩავაქვავებდით? თავზედ ლაფს არ დავასხამდით? მაგრამ ეხლა?- დასწყევლოთ ღმერთმა - სირაჯობენ კიდევას. გაგონილა? თავადიშვილების სირაჯობა ოჰ, ღმერთო, რატომ წარღვნა არ მოვა სომეხები გახდნენ, სწორედ სომეხები: ეხლა ისლა აკლიათ, ადლი ამოიჩარონ ილლიაში, სოფელ-სოფელ იარონ და "სავაჭრო, სავაჭრო" იძახონ.

- მაგასაც იქმონენ, თქვენმა მზემ, - სთქვა ელისაბედმა, -- მე კი ღმერთმა ნუ შემასწროს იმ დროსა და!

- იქმონენ, თავი არ მამიკვდება, იქმონენ, - წარმოსთქვა მწუხარებით ლუარსაბმა, -

ბატონო სისხლი რომ აღარ არის? წახდა სისხლი, მოითხარა.

- მართლა რომ წახდა, - დაატანა დარეჯანმა.

- აი, მაგალითად, გუშინ ზაქარიას ცოლს რა უქნია?-წამოიძახა ენაჭარტალა ელისაბედმა, - იცით რა უქნია? - ბიჭს გაუჯავრებია... ზაქარიას ცოლი ხომ ანჩხლია?

- მერე რა-რიგი საშინელი - დაჰკრა კვერი დარეჯანმა.

- ბიჭს გაუჯავრებია, - დაიწყო ისევ ელისაბედმა, - გამოსდგომია, წაუძვრია ფეხიდან - ჩუსტი ყოფილა თუ ქოში - ქოში იქნებოდა - ამდენი უცემია, რომ დაუოსებია თურმე.

- არა, თუ ღმერთი გწამს? - ჰკითხა გაკვირვებულმა ლუარსაბმა.

- თქვენმა სიცოცხლემ!

- ეს რა მესმის, თქვენი ჭირიმეთ იქნება პატარა ბიჭსა სცემა- კიდევ ეგ არის, რომ არა. პატარა ბიჭს რომ სცემოს, ეგ არაფერი: აი, მეცა ვსცემ ხოლმე, - სთქვა ელისაბედმა.

- მეცა, თქვენმა მზემ, - უპასუხა დარეჯანმა, - პატარა ბიჭი და გოგო სულ ერთია. როგორც ქალბატონმა რომ გოგოსა სცემოს, არ დაიდრახება, ისე პატარა ბიჭს რომ სცემოს, არაფერია.

- რასაკვირველია, - ჩამოართო სიტყვა ელისაბედმა, - პატარა ბიჭის ცემაზედ ვინ დაიდრახება. ის კი ვაჟკაცი კაცი გხლებიათ, აბა ქალი რომ ვაჟკაცს შეეხება, - ვერაფერია, თქვენმა მზემ.

- დიდება შენდა, ღმერთო ჩემო, - სთქვა პირჯვრის-წერით ლუარსაბმა, - ეს რა მესმის, თქვენი ჭირიმეთ: დედაკაცმა ისე თავზედ ხელი უნდა აილოს, რომ ვაჟკაცსა სცემოს? ცემა არაფერია, მაგაში ბატონს ვინ დასძრახავს, - იმისი ბატონი არა ვარ, რომ მინდა ვცემ, მინდა არა, - მაგრამ კაცმა კაცს უნდა სცემოს, დედაკაცისაგან რომ არა თქმულა! როა არ გაგონილა! აი, გოგო ჰყავს, გოგოს რამდენიც უნდა სცემოს, ეგ საკადრისია, კაცს კი... ღმერთო დამიხსენ ქვეყნის ცოდვისაგან.

- ეგ რა კიდევ... - უნდა დაეწყო კიდევ ელისაბედს ჭორიკანაობა, მაგრამ ამ დროს ჩაიც მოართვეს.

- სიტყვა კი არ დაივიწყოთ, ჩემო რძალო, - უთხრა დარეჯანმა, - ჩაი მიირთვიო.

- მიირთვიო, სულ ერთია, - უპასუხა ელისაბედმა და წამოავლო ჭიქას ხელი.

ჩაი ჩამორიგდა.

ელისაბედმა მოსვა ცოტა თუ არა, ისევ დაიწყო გაწყვეტილი სიტყვა:

- იმას მოგახსენებდით: იმ წუწკს ნიკოლოზს, იცით, რა უქნია? თავის მოახლისათვის არშიყოფა დაუწყია. ერთხელ ბინდი ყოფილა, - აქ რაღაც წასჩურჩულა დარეჯანს ყურში, - ბიჭებს დაუნახავთ, ქალბატონისთვის შეუტყობინებიათ, ის საწყალი ქალიც მისულა და გულს შემოჰყვრია. აი, ბატონო!..

- მართლა?

- თქვენზედ მიწა არ მენახოს!-მოაჭორა ელისაბედმა და, მითამ ნიკოლოზის ცოლზედ გულიც შესტკივა, დაუმატა: - მე ის საწყალი ქალი მეცოდება, თორემ ნიკოლოზს თუნდა თავშიაც ქვა უხლია.

- საშინელ დროებას არ შევესწართ, თქვენი ჭირიმეთ! - მართალის გულით სთქვა ლუარსაბმა, - სწორედ მეორედ მოსვლა მოახლოვდა: ვაჟო, ქალს - ქალობა აღარ ეტყობა, კაცს - კაცობა. ტყუილად კი არ მოგვეჩვენებიათ ეს კუდიანი ვარსკვლავები, ერთი ღვთის რისხვა რამ უნდა მოვიდეს. რომ არ გაგონილა ყურით და ენით არა თქმულა ქალისაგან ვაჟკაცის გალახვა და ქმრისაგან ეგრე აშკარად მაგისტანა ამბები სირცხვილი აღარ არის ეხლანდელ დროში. პირში წყალი გაგვშრობია.

- არა, ისე ჩუმად მოეხდინა მაინც იმ სულის მტერსა, კიდევ არაფერი იქნებოდა, -

სთქვა დარეჯანმა.

- ჩუმად რომ მოეხდინა, ვინ რას იტყოდა? - გააწყვეტინა სიტყვა ლუარსაბმა. -- განა უწინ კი არ იყო მაგისტანა ამბები, ხორციელები არ იყვნენ თუ? მაგრამ უწინ სულ დაფარული იყო, ისე დაიჭერდნენ საქმეს - რომ ხორციელ ადამიანს არ გააგებინებდნენ, - ბევრი მაგისტანაები მომხდარა უწინაც, მაგრამ აბა ერთი შეგიტყვიათ რამე? სულ ისე ჩუმად და გონიერად იცოდნენ უწინ ყველაფერი, ამიტომ რომ პირში წყალი ჰქონდათ. ეხლა, ბატონო, არაფრისა აღარ ჰრცხვენიათ. ნამუსი აღარ არის, არა, წახდა ქვეყანა.

- სწორედ მეორედ-მოსვლის ნიშნებია, - დაუმატა დარეჯანმა.

- სწორედ. აი, ერთი კიდევ რა შევიტყე. გოგო და ბიჭი დაითხოვეთ, მოგახსენებთ, - სთქვა ელისაბედმა.

გოგო და ბიჭი დაითხოვეს. ელისაბედმა შემოავლო თვალი გარეშემოსა და ჰნახა რომ არავინ არ არის, მიჯდა ახლო. ლუარსაბმა ყურები დააცქვია და ახლო მოიწივა. დარეჯანმაც ყურთან ლეჩაქი გადაკეცა, რომ კარგად გაიგოს.

ელისაბედმა დაბალ ხმით დაიწყო:

- ამ წინაზედ რომ კუდიანი ვარსკვლავი ამოვიდა, ხომ გახსოვთ?

- დიად, - მიუგეს ერთ-ხმით ცოლ-ქმარმა.

- იმ დღეს თურმე გველეშაპი გამოსდგომოდა მზესა, - ისიც ხომ გაიგეთ?

- დიად, დიად, გავიგეთ! - წამოიძახეს ერთად შეშინებულმა ცოლმა და ქმარმა.

- იმ კუდიან ვარსკვლავზედ და გველეშაპზედ სომხების ტერტერებს თავიანთი კარაბადინი გაუშლიათ და უთქვამთ, რომ - აქ უფრო ხმა დაიდაბლა - თავადიშვილებს ყმები ჩამოერთმევათო.

- ვაი შენს ლუარსაბსა - წამოიძახა ფერწასულმა ლუარსაბმა. - ეგ რა სთქვი, რა? აკი მოგახსენეთ, ბატონებო, რომ წარღვნა უნდა მოვიდეს-მეთქი. აი, ღვთის წყრომა სულ ჩვენისავე ცოდვებასაგან მოგვევლინა. მამა-ჩემი ზაალ ნუ წამიწყდება. რომ წავალ, ზაქარიას ცოლსაც, ლევანსაც, ნიკოლოზსაც წიხლ-ქვეშ გავიგდებ, რომ ეს ამბავი სულ იმათი უნარია. კიდევ ატარონ ქირაზედ ურმები

- რაზედ გაცხარდი, შენ გეთაყვანე - მიატანა ლუარსაბსა ცოლმა,-სომხების კარაბადინს როგორ უჯერებ შარშანწინ კი არა სთქვეს, რომ დედამიწა ხარის რქაზედა სდგას. იმ ხარს ერთი რქა მოსტეხია და ქვეყანა უნდა გადაბრუნდესო, მაგრამ ტყუილი კი გამოდგა. გარეჯელ მკითხავს ეთქო, რომ არც რქა მოსტეხია და არც არაფერიო.

- მართლა, ეგ კი აღარ მომაგონდა - სთქვა ეხლა კი დამშვიდებულმა ლუარსაბმა, - ჭორი იქნება. აბა, გეთაყვა, მეფის ერეკლეს ნაბოძებს სომხის კარაბადინის სიტყვით ვინ წამართმევს? თუნდ ეგ არ იყოს, რიდას თავადიშვილი ვიქნებით, თუ ყმაც არ გვეყოლება: კარაბადინი კი არა, სოლომონ ბრძნის წიგნიც რომ იყოს, არ დავივჯერებ. ან რა დასაჯერია?

- რასაკვირველია, დასაჯერი არ არის, მაგრამ გლეხობაში ეგ ხმა გავარდნილა, - ეგ ცუდია, თქვენმა მზემ, - სთქვა ელისაბედმა.

- ხმა გავარდნილა, მე ვიცი, თათქარიძობას წამართმევენ! შარშან კი არ იმახდნენ, რომ საიქიოს ბატონები ყმებად შეიცვლებიანო, ყმები ბატონებადაო, - ვენაცვალე ღვთის მადლს, იქაც ისე არიანო ბატონი ბატონადა, ყმა ყმადაო, როგორც აქა. ინგლისის ხელმწიფეს ბარათი ჩამოუგდიაო ფრანგის ხელმწიფისათვის, რომ "ნუ გეშინიანო, მეცა და ჩემ დიდკაცებსაცაო აქ უფრო დიდი პატივი გვაქვსო, მინამ მანდაო. ნუ დაიჯერებო, რასაც მანდ ყბედობენო".

- რასაკვირველია, ეგ აგრე იქნება: ბატობ-ყმობა ღმერთს დაუწესებია და თითონვე

ღმერთი რად მოშლის? ვენაცვალე ღვთის დიდებასა! - სთქვა დარეჯანმაცა.

- უფლისა უფალსა და კეისრისა კეისარსაო, სახარებაში სწერია: კეისრები ჩვენა ვართ, - დაუმატა ელისაბედმა.

- მართალი ბძანებაა, ჩემო რძალო სახარების სიტყვას ვინ წაუვა? - მიატანა დარეჯანმა.

- არავინ, თქვენმა სიცოცხლემ!- დაამტკიცა ელისაბედმა და წამოდგა შინ წასასვლედ, - მშვიდობით ბძანდებოდეთ!

- მშვიდობით, ჩემო რძალო! ბიჭებში კი ხმა გააგდეთ, როგორც ტყუილია-თქო, - ურჩია ლუარსაბმა. .

- თქვენც რომ ეგრე ჰქმნათ, ცუდი არ იქნება: გლეხები არიან, მალე დაიჯერებენ ტყუილსაც და მართალსაც. მშვიდობით, - გამოესალმა და წავიდა ელისაბედი. თან აედევნა დაჩაგრული გოგო.

- ღმერთო, რა მეჭორეა!.. რა ენაჭარტალაა!.. - უთხრა ქმარს ელისაბედზე დარეჯანმა.

- ის რა მოიგონა, თქვენი ჭირიმეთ, ყმები უნდა ჩამოგვერთოსო - დაჰკრა კვერი ლუარსაბმა.

- შენ ხომ მაშინვე დაიჯერე

- კარაბადინმა სთქვაო, მოდი და ნუ დაიჯერებ. ის კი, ღვთის წინაშე, არ მომაგონდა, რომ გარეჯელ მკითხავს ბევრჯერ გაუცრუებია სომხური კარაბადინი.

- გონება სადა გქონდა?

- ეჰ, შე დალოცვილო აქა მქონდა. მაგრამ ვერ მომაგონდა. სულ რომ მაგონდებოდეს, რაც გამიგია, მეტი რაღა მინდა: სოლომონ ბრძენი ვიქნებოდი. თუნდ ეგ არ იყოს ქვეყანაზედ რა ვიცი რამდენი ემშაკის მანქანებაა, ეგეც იქნება ერთი იმათგანი იყოს. ვეჟო, ცოდვილ ქვეყანაზედ რა არ მომხდარა ჩვენის ცოდვებისაგან? ეგეც შეიძლება, რომ მოჰხდეს, მაგრამ სიფრთხილეს თავი არ ასტკვიდებო, ნათქვამია; ხმა გავაგდოთ, რომ ტყუილია.

- რასაკვირველია, ცუდი არ იქნება, ჩვენ მაგითი რა დაგვაკლდება?

- არაფერი, შენმა მზემ, - ეხლავ დავუძახებ დათოსა და ვეტყვი. - დათო, დათო! - დაუყვირა ბატონმა.

- ბატონო! - სადღაც შორიდან მოისმა დათოს ხმა: - ეხლავ გიახლებით.

ცოტას ხანს შემდეგ დათოც მოვიდა და ჰკითხა ბატონსა:

- რას გვიბძახებთ?

- იმას, რომა, ყმები ჩამოგვერთმევასო რომ ამბობენ, ტყუილია. გესმის, თუ არა? ყველას უთხარი, რომ ტყუილია. ხელმწიფეს მოუწერია, რომ დავარჩობ, ვინც იტყვის, რომ ეგ მართალიაო, ვინც გუნებაში მაგას გაიტარებსო. გაიგე?

- გავიგე, შენი ჭირიმეს- უპასუხა დათომა, - განა მაგას ვინა ჰფიქრობს? აი, რაღაც გოგო-ბიჭები მიჰქარავენ, შენი ჭირიმე, იმათ ვინ დაუჯერებს. წვრილფეხობის სიტყვა რა დასაჯერია? იყბედებენ და დაჩუმდებიან.

- ეგრე სთქვი ხოლმე სხვაგანაც, ჩემო დათო! ან რა კარგი იქნება თქვენთვის, რომ ჩვენ არა გყვანდეთ.

- შენი მტერი ყოფილა, ჩვენ ვიქნებოდით, შენი ჭირიმე!

- რაც უნდა იყოს, მამასავით გპატრონობთ.

- დიად, შენი ჭირიმე! სწორედ მამა ბძანდებით და ჩვენ შვილები ვართ. თუ ხანდისხან გაგვიწყობით, აგვიკლებთ, წაგვართმევთ, - ეგ რა? სულ ჩვენის სიკეთისათვის არის ხოლმე, განა მამა შვილს არ გაუწყობა?

- ოღონდაც, რომ გაუწყობა, მაგრამ შვილი ისევ შვილია, მამა ისევ მამაა ხოლმე.

- მართალი ბძანებაა. სხვას არა აქვს მაგის გაგება, ამბობს, რომ რაც ჩემია - ჩემი უნდა იყოს, ბატონი რად უნდა გვართმევდესო. ის კი არ იცინა, რომ თუ ბატონი ართმევს რასმეს, სულ იმათისავე სიკეთისათვის ართმევს. ხომ მოგეხსენებათ, გლეხკაცი .რეგვენია.

- ოღონდაც რეგვენია, - ჩაერივა დარეჯანი, - მაშ ბატონი .რისა არის, თუ არ დასტუქსავს, არ წაართმევს? თუნდ ეგ არ იყოს: .უცხო ხომ არ ართმევს, ისევ თავისივე ბატონია.

- მართალი ბძანებაა. მამაა, უცხო რად იქნება - დაუმატა ეშმაკობით დათომა.

- დიდი და პატარაობა სად არ არის?- სთქვა ლუარსაბმა,- აი, თუნდ თითებზედ დაიხედე: ერთი დიდია, მეორე პატარა. რისთვის? .ამისთვის, რომ ღმერთს აგრე გაუჩენია, დიდი და პატარაობა ყველგან უნდა იყოს. აბა, დაიხედე!

- განა არ დამიხედნია, შენი ჭირიმე! დიდიც არის, პატარაც, მაგრამ, დაილოცა ღვთის სამართალი, ისე გაუჩენია, რომ ერთმანეთს არ უშლიან, - სთქვა ცბიერმა დათომ. .

- მაშ!| ყველგან არის დიდი და პატარაცა, ეხლა როგორ იქნება, რომ ჩვენში არ იყოს. ან რა დასაჯერია? - გააგრძელა ლუარსაბმა, და ვერ გაიგო კი დათოს აზრი.

- ვისაც თავში ტვინი აქვს, კი არ იჯერებს, შენი ჭირიმე, ვინც. უტვინოა - ისინი მოგახსენებენ, რომ მართალიაო.

- როგორი მართალია? - დაატანა დარეჯანმა, - ხელმწიფისათვის ან ჩვენ რა დაგვიშავებია, რომ ყმები ჩამოგვერთოს, ან თქვენ რა შეგიმატებიათ, რომ გაგააზატონ. ეს როგორ ვერ მოიფიქრეთ?

- მითამ მოგახსენებენ, შენი ჭირიმე, ჭკვიან კაცებს დაუწერიათო, რომ ქვეყნისათვის კარგი იქნებაო. ტყუილი უნდა იყოს.

- ტყუილია, მაშ რა არის? - დაიყვირა ლუარსაბმა, - აბა, რომელი ჭკვიანი კაცი იტყოდა მაგას, თუ არ იუდას კერძო?

- აი, მეხი კი დავაყარე იმისთანა ჭკვიანსა -მიაყარა ქოქოლა დარეჯანმა.

- თუ ეგ მართალია, გარეჯელ მკითხავს იცი რა უთქვამს? -- ჰკითხა ლუარსაბმა.

- არა, შენი ჭირიმე რა მოგახსენათ?

- ისა, რომ ტყუილიაო.

- აბა, იმისთანა გულთმისანს მოდი და ნუ დაუჯერებ, - დაუმატა დარეჯანმა.

- მე ეგ ადრევე ვიცოდი, შენი ჭირიმე, რომ ტყუილია, აბა უბატონოდ რა ხერი დაგვეყრება? უპატრონო საყდარსაო ეშმაკები დაეპატრონებიანო, გლეხები იტყვიან ხოლმე. ჩვენც ეგრე მოგვივა. ეხლა ამითი გვატყუებენ თავადებსაც და გლეხსაც, რომ ქვეყნისათვის კარგი იქნებაო, თორემ რა დასადერია?

- თუ მე არ ვიქნები, ქვეყანა თუნდ ძირიანად ამოვარდნილა, თუნდ ბოდბელისა არ იყოს - "ქვა ქვაზედაც ნუ იქნება", - სთქვა ლუარსაბმა, - ქვეყნისათვის კარგი იქნებაო თუ მე და შენ არ ვიქნებით, ქვეყანა რად გვინდა? ჯანიც გავარდნია. არა, დათო?

- დიაღ, შენი ჭირიმე სულ ტყუილია. მე ბევრისათვის მითქომს, რომ ტყუილია, და როდი მიჯერებენ.

- შენ უთხარი, რომ თითონ ბატონმა თავის პირით მიბძანათქო, მაშინაც არ დაიჯერებენ? - უბძანა ლუარსაბმა.

- მაშინ კი რალა ეთქმით, შენი ჭირიმე!

- ეგრე, ჩემო დათო ყველას უთხარი.

- ბატონი ხარ, მაშ გაიხლოთ?

- წადი.

დათო წავიდა. ვინ იცის გულში როგორ ეცინებოდა ამ პირმოთნე ყმასა.

- არა, გული დააჯერა, რომ ტყუილია, - უთხრა დარეჯანმა, როცა დათო წავიდა.
- ჭკვიანი კაცია, დააჯერებდა, - უპასუხა ლუარსაბმა.

V

- ყველა-ყველა და ამაღამ ვახშმად რა გვაქვს? - ერთს საღამოს ლუარსაბმა თავის მეუღლეს ჰკითხა, როცა ქათმების შესხდომის დრომ მოაღწია. - დარეჯან ჯრ გეყურება, დედაკაცო? ამაღამ რა უნდა ვჭამოთ?

- რატომ რა უნდა ვჭამოთ, გენაცვოლოს დარედანი! ღვთის წყალობა ბევრი გვაქვს, - ანუგეშა დარეჯანმა.

- მაინც?

- სადილიდამ დარჩომილი კაი ცივად ძროხა გვაქვს, კარგი ღორის სუკვებია, კარგი...

კიდევ უნდა რაღაც ეთქვა, მაგრამ ღორის სუკვების ხსენებაზედ აღტაცებულმა ლუარსაბმა სიტყვა გააწყვეტინა:

- უჰ, უჰ, უჰ! ეგ ღორის სუკვები, შენმა მზემ, რაღაც უნდა ჰღირს. სხვა? მე ამაღამ როგორღაც მადაზედა ვარ.

- ზურგიელიცა გვაქვს, ღვინოები რომ იყიდა, იმისი ფეშქაშია. ასეთია, რომ ქონი გასდის.

- უჰ ეგეც კარგია. სხვა?

- ყველი, პური და კაი გული.

- არც ეგ არის ურიგო, შენმა მზემ: ჩვენისთანა ვახშამი ხელმწიფესაც არ ექნება.

გაიკეთა ჩიბუხი მადა-წახალისებულმა მებატონემ და, მინამ სანატრელს ვახშამს მოიტანდნენ, მოუთმენლად წინა და უკან პატარა ოთახში ბოლთასა სცემდა. ხანდისხან რაღაც ფიქრში გართული უეცრად წამოიძახებდა: "ღორის სუკვები? შენმა მზემ, რომ კარგია ვახშამსაც, როგორც ყველაფერსა ამ წუთის-სოფელში, ბოლო მოეღებოდა. გამაძლარი და ტახტზედ გადაგორებული ლუარსაბი ეხლა ხვალისთვის დაიწყებდა ზრუნვასა. მაშ ოჯახის კაცი იყო.

- ესეც ვახშამი, ღვთის მადლით, გადავაგორეთ, ეხლა ხვალინდელ დღისათვისაც ვიფიქროთ. ხვალაც ჭამა გვინდა, დალოცვილს ღმერთს ეგრე გაუჩენია კაცი. ხვალ რაღა ვჭამოთ?

- სვალ?.. - ჩაფიქრდა დარეჯანი, ვითომც და ძნელი გამოსარკვევი საქმე მიანდევს: - ხვალ? დაიცა ერთი მოვიგონო... ხვალ არტალაზედ როგორა ხარ?

- უჰ, უჰ! შენმა მზემ. კარგი რამ მოიგონე. არტალაზედ? ვაცივითა ვარ, ვაცივით, - უპასუხა მსუნაგსავით სულწასულმა თავადმა, - ბარაქალა, დარეჯან ერთი კარგი მსუქანი არტალა, . ჩვენი თედოს მოხარშული, ნივრით, - ერთ სახელმწიფოდა ჰღირს, მე და ჩემმა ღმერთმა. ეგ ძალიან კარგი. სხვა? მარტო ეგ რას გვეყოფა?

- ერთი კარგი ჩიხირთმა? - ჰკითხა მაცდურის ღიმილით კნეინამა.

- ჩიხირთმა?. ჰა, ჩიხირთმა?.. არა, გეთაყვა, ბოზბაში სჯობია, - მიუგო მცირე დაფიქრებაა შემდეგ ლუარსაბმა.

- ეხლა მაგას დაიჟინებ. რითა სჯობია?

- ვა!. ტყემლის მჟავით გაკეთებული ბოზბაში?.. - ისეთის ხმით წამოიძახა ლუარსაბმა, თითქო უკვირსო: ეს ამისთანა უბრალო ჭემმარიტება როგორ არ ესმის ამისთანა ჭკვიან დედაკაცსაო.

- შენც არ მომიკვდე, ლუარსაბ, კარგად გაკეთებულ ჩიხირთმას ბოზბაში არა სჯობდეს.

- ვა!. - უფრო გაკვირვებით შეჰყვირა ლუარსაბმა, - ტყემლით გაკეთებულს ბოზბაშს ჩიხირთმა უნდა ამჯობინო?. შენს ჭკვაზედ არა ხარ, დედაკაცო! ჯერ ისე ბოზბაში რა არის, რომ ტყემლით რა იყოს!. რას ამბობ, რასა? ერთი მსუქან ბოზბაშში ამოვლებული პურის ლუკმა მთელ ქვაბ ჩიხირთმას მირჩევნია. ამის შემდეგ შენ უნდა დამაჯერო, რომ ჩიხირთმა სჯობია? მაშ კაცი აღარ ვყოფილვარ, ქუდი არა მხურებია. .

- შენ ერთი ახირებული კაცი ხარ: რასაც იტყვი. ხომ კაცი ვეღარ გადაგათქმევინებს? - არ იყო რომ ცოტა წყენით არ უთხრა დარეჯანმა დაჟინებულს ლუარსაბსა.

- მაშ? კაციც მაგისტანა უნდა. ის ხომ კარგია, დღეს ერთი სთქვას, ხვალ სხვა? - სთქვა ლუარსაბმა. შემოიყარა დოინჯი და გმარჯვებულსავით ამაყი შებედულობა მიიღო.

დარეჯანმა იგრძნო, რომ ლუარსაბმა საბუთიანად დაიჭირა და შერცხვენილმა ბანზედ სიტყვა გადააგდო:

- მაშ შენ ბოზბაშს ამდობინებ?

- ვამჯობინებ.

- მაშ შენ პირში გემო არა გქონია, - ეხლა კი გულზედ მოსულსავით სთქვა დარეჯანმა.

ლუარსაბი აიტკიცა, მაგრამ თავი შეიკავა და არ იყო რომ მაინც

ცოტა წყენით არ უპასუხა:

- შენ არა გქონია, რომ ჩიხირთმას ამჯობინებ, თორემ მე ხომ ბოზბაში მირჩევნია.

- აბა რას მიედ-მოედები? - ეხლა კი გაანჩხლდა დარეჯანი, ბოზბაში როგორა სდობია ჩიხირთმასა, რომ როცა ჩიხირთმა მაგონდება - პირში წყალი მომდის, თუ მშიერიც ვარ - მაშინ უფრო, ბოზბაშზედ კი არა. მაშ ჩიხირთმა სჯობნებია. ეხლაც დაიჟინებ?

ისეთ გულდაჯერებით და ზაფრიანად წარმოსთქვა ეს კნეინამა, რომ, ასე გგონია, უნდა ეთქვაო: "შე სულელო, ამისთანა საბუთი მაქვს და შენ კი მაინც შენსას ამბობო?"

მაგრამ არც ამის მოპირდაპირე იყო სუსტის ჭკუისა, რომ ის საბუთი უფრო ძლიერის საბუთით არ დაერღვია. მართალია, პირველშივე ძალიან ჩაფიქრდა, მაშინვე ვერ მოახერხა, - რა ეთქვა, მერე კი - ღვთის წყალობა გქონდეთ - ყოჩაღად ლუარსაბმა იმას მიუგო.

- მაგ სიტყვებზედ სდგებარ? - ჰკითხა ჯერ ლუარსაბმა და ფეხზედ წამოდგა.

- ვდგევარ.

- მაშ კარგი: შენ ხომ ჩიხირთმა მშიერს მოგგვრის პირში ნერწყვსა, მე კი ბოზბაში - მამღარსაცა. აი, თუნდა ეხლა: მე ხომ ამაღამ შენზედ მეტი მიჭამია, მაგრამ რომ მაგონდება პირამდინ პურ-ჩაყრილი, ჩაჟუჟუნებული ბოზბაშით სავსე მათლაბა, თუ ზემოდამაც ერთი კარგი კანჭი აძევს. რას ამბობ, დედაკაცო? მე მოგიკვდე, თუ შენ გესმოდეს რამე: ბოზბაში - წვნიანების მეფეა, როგორც თართი - თევზებისა. შენ რა იცი, დედაკაცი ხარ.

- აბა შენ კაცმა როგორ უნდა დაგიჯეროს, რომ ეგეც არ იცი: ორაგული თქმულა თევზების მეფედ და არა თართი... აბა, სულ ეგრე სტყუი ხოლმე, - უკიჟინა ნიშნის მოგებით გახარებულმა კნეინამ, რომ ტყუილში დაიჭირა.

შერცხვა ცოტა ლუარსაბსა, მაგრამ არ შეიმჩნევა და გაიზრახა, რომ პატივისათვის

- რაც უნდა დაემართოს - უნდა დაამტკიცოს, რომ თართი არის მეფე.

- ეხლა მაგას დაიჟინებ. თართია-მეთქი.

- ორაგულია.

- ეჰ, თართია, თავი არ მამიკვდება, არც ეხლა დაიჯერებ?

- ორაგულია, ორაგული! - დასძახა კნეინამა.

- აბა საიღამ იცი, რომ ორაგულია?

- შენ საიღამღა იცი, რომ თართია?!

ამ კითხვამ გააბა ლუარსაბი მახეში. მერე რა-რიგად! ხსნა არ იყო! ძალიან კი უნდოდა მოეგონა რამ, უნდოდა ეთქვა კიდეც, რომ "კარაბადინში" სწერიაო, მაგრამ მოაგონდა, რომ დარეჯანი უფრო ნაკითხია და ველარ გაბედა.

დარეჯანი ჭკვიანი დედაკაცი იყო - როგორც იცის თითონ მკითხველმა-ჰნახა რომ ლუარსაბმა პასუხი ვერ მოუხერხა, უფროდა-უფრო დააყარა თავმოწონებით:

- მითხარ, საიღამ იცი? მაშა!| რაც არ იცი, ნუ იტყვი. აბა ეხლა სთქვი: ჩიხირთმა არა სჯობია?

დარეჯანმა იფიქრა, რომ ეგრე დაჭერილი ლუარსაბი თუ გატყდება, ეხლა უნდა გატყდეს. ამისთანა გაჭირებაში თუ დაიყოლიებს ჩიხირთმის უკეთესობაზედ, თორემ სხვა დროს ვეღარა. ამიტომაც ეგრე უეცრად გადავიდა ისევ ჩიხირთმაზედ.

ლუარსაბი დაგვიღონდა, მკითხველო ისე თავჩალუნული იდგა, როგორც პატარა ბავშვი, როცა შაქრის ქურდობაში დაიჭერენ. არ იცოდა რა ექნა. ჰგრძნობდა, რომ ცოლმა დაიჭირა, აჯობა, მაგრამ ამის კისრად აღება ეთაკილებოდა. სხვა დროს იქნება დაეთმო, მაგრამ ეხლა, რაკი საქმე სახუმარი აღარ იყო, რაკი ჯიბრზედ შედგა, ეხლა დათმობა სათაკილო ეგონა. მართალია, იყო წუთი, როცა ისე დამარცხებული ჰნახა თავისი თავი, რომ თითქმის დააპირა კიდეც ჩიხირთმის უკეთესობის აღიარება, მაგრამ ამ დროს თვალ-წინ წამოუდგა მართქლავი მათლაბა ლავამ-ჩაყრილის ბოზბაშისა, მოაგონდა ზემოდამაც გადახირული ბატკნის კანჭი, ამან გაიტაცა ისევ ლუარსაბი: ამის სულს ღონე მოემატა, გული გაუმაგრდა, დაივიწყა სირცხვილიც, "დამარცხებაც, გამარჯვებაც და ათქმევინა ეს ღონიერი სიტყვები:

- მე არ ვიცი, თუნდ რომ მართლა ორაგული იყოს თქმული თევზების მეფედ, მაინც კიდეც ბოზბაში სჯობია ჩიხირთმასა.

- ჩიხირთმა, ადამიანო!

- ბოზბაში, დედაკაცო!

- ეჰ, წელანდელი არ იყოს, მტყუანი ხარ და არა სტყდები, - უთხრა ყვედრებით დარეჯანმა.

- შენა ხარ მტყუანი.

- დახე! შენ არა თქვი- თართიაო?

- მე ეგ არ მითქვამს - ეგ შენა თქვი, - იცრუა ლუარსაბმა და თავის სიტყვა თავის ცოლს . გადააბრალა, - მე ორაგული ვთქვი.

- დახე, დახე, თქვენი ჭირიმეთ!..ეს რა მოიგონა!| - წამოიძახა ეხლა კი სწორედ გულზედ-მოსულმა დარეჯანმა.

- ამდენი იყვირე, რამდენიც გინდოდეს! - დაბალ ხმით უთხრა ლუარსაბმა და წავიდა, რომ გარეთ გავიდეს. კარებში რომ მივიდა, ერთი კიდეცა სთქვა:

- მე ორაგული ვთქვი. - თქმა ამისა და იმისი გარეთ გასვლა ერთი იყო.

- მტყუანს?.. - მისძახა გაკაპასებულმა, ამ უსირცხვილობისაგან მოთმინებიდამ გამოსულმა ცოლმა, - გაუწყრეს წმინდი-გიორგის მაღლი და ნეკრესის ღვთისმშობლისა!

ლუარსაბმა ყური არ ათხოვა, თუ ვერ გაიგონა - არ ვიცი, ეს კი ვიცი, რომ ამ

წყევლამ დარეჯანს მშვიდობიანად ჩაუარა.

ხშირად შუალამემდინ ცოლ-ქმარნი გაცხარებულნი და გაჭარბებულნი ამისთანა ღრმა აზრებს ამტკიცებდნენ: "დღეს რა ვჭამოთ", - იტყოდნენ დილით. "ხვალ რა ვჭამოთ", - იტყოდნენ საღამოზედ. ეს იყო იმათი სულის საზრდო, ეს იყო იმათი გონების ვარჯიში, ეს იყო იმათი აზრის აღებ-მიცემა.

რა იცოდნენ ამათ, რომ თავისის ქცევით, თავისის ცხოვრებით არისხებდნენ ღმერთსა, რომელსაც თავისი სული ამათთვის შთაუბერია.

- ვაჟო მე ვარისხებ ღმერთსაო? - გეტყოდათ გაოცებით ლუარსაბი: - წირვა-ლოცვას მე არ ვაკლდები, კაცი მე არ მამიკლავს- და კაცისათვის მე არ მამიპარავს, - რაზედ ვარისხებ ღმერთსა?

მართალი ხარ, ჩემო ლუარსაბ, შენ კაცი არ მოგიკლავს, კაცისთვის არ მოგიპარავს, ერთის სიტყვით - რაც არ უნდა გექნა, არ გიქნია - ესეც კარგია: უარარაობას ეგა სდობია. მაგრამ ეხლა ეს უნდა გკითხო: რაც უნდა გექნა, ის კი გიქნია?

- დიაღ, - მეტყვი შენ, - მისვამს და მიჭამია, არც ერთი დღე მშიერი არა ვყოფილვარ.

მითამ პასუხი ეგ არის? წირვა-ლოცვას არ ვაკლდებიო რა გამოვიდა? იქ ყოველთვის გსმენია ჩვენთვის ჯვარცმულის ქრისტეს სიტყვა: "ვითა მამა ბეცისა იყავ შენ სრულიო". აბა, ან ერთს წამს შენს სიცოცხლეში მაგისთვის სცდილხარ? არა, შენ მაგისათვის არა სცხოვრობ: შენ სცხოვრობ - რომ სვა და სჭამო, და არა იმისთვის სჭამ და სვამ - რომ იცხოვრო, ესე იგი ეცადო - რომ ვითა მამა ზეცის იყო შენც სრული.

VI

ოცი წელიწადია თურმე, რაც ლუარსაბი და დარეჯანი ერთს უღელში შებმულან და ერთს ბედის კალთას ქვეშ ამოფარებულან. საოცარი ამბავია ამათი ჯვარისწერა. ჯერ ლუარსაბი თავის ძმასთან - დავითთან - გაუყრელი იყო, როცა ოცი წლისა შესრულდა და მოინდომა ცოლის შერთვა. ძალიან მოინდომა, მაგრამ არ იცოდა ვისი ქალი შეერთო; მდიდარიც უნდოდა, კაი გვარის-შვილიც და მზეთუნახავიცა. ამავის მექონი ქალი ჩვენში ძვირია. ლუარსაბს ჯერ კი თვალი ეჭირა - იქნება შემხვდესო, და, რომ ვერსად ვერა ჰპოვა, გაიზრახა გულში - შეიკეროს პტყელის ბუზმენტებით ჩოხა, ბუზმენტებითვე მორთული განიერი მაუდის შალვარი, ერთი ოციოდ თუმანს თავი მოუყაროს და ჩავიდეს ქალაქში იმ ფიქრით, რომ ერთი-ორიოდჯერ ქუჩა-ქუჩა გავაჭენებ დროშკასაო, იქნება ერთი მდიდარი, კაი გვარის და ოჯახის შვილი ქალი ზადეს მოხვდესო, თუ არა და სომხის ქალები ხომ იქ არიან, ათასს თუმანს წამოვიღებო. ბოლოს შეიტყო, რომ შორს წასვლა საჭირო არ არის: თავად გძელამეს, დიაღ პატიოსანის გვარის და კაი ოჯახის შვილს, ერთი

მზეთუნახავი ქალი უზის გასათხოვარი და ზედ ზურგზედ ორასი თუმანი თეთრი ნაღდად აკერია. აუფორთხალდა ლუარსაბს გული, გაუდდა გვერდებში და დღე-მუდამ საამურად უღიტიწებდა, მაგრამ არ იცოდა - როგორ მოეხდინა საქმე. უშველა ღმერთმა და ერთს დღეს მაჭანკალიც გაუტყვრა.

მაჭანკალი, გძელადისაგან მოგზავნილი, გახლდათ ერთი მოხუცებული, დარბაისელი, ღარიბი და ქვრივი დედაკაცი, რომელიც მას აქეთ, რაც ქმარი მოჰკდომოდა, ამ პატიოსანის ხელობით თავს ირჩენდა. ამას „სუტ-კნეინას" ეძახოდნენ, იმიტომ რომ ამისი უბედური ქმარი მთელ სიცოცხლეში კნიაზობას ეძებდა და ვერ დაიმტკიცა. ჩვენც ეგრე დავუძახოთ.

დიდი ენამეტყველობის სახელი ჰქონდა გავარდნილი თავადიშვილებში ამ სუტ-კნეინასა. ამისთანა გამოცდილი შუამავალი თურმე ორიც არ დადიოდა დედამიწის ზურგზედა. ამიტომაც ბლომად იღებდა ფეხის-ქირასა, მაგრამ ეს იყო კარგი, რომ რაკი იკისრებდა საქმეს, ბოლოსაც მოუღებდა. აი, გმელამესაც ეს ამოერჩივა, ხუთი თუმანი ბე მიეცა და თხუთმეტსაც დაჰპირებოდა, როცა საქმეს გაარიგებს. თუმცა გმელამემ გამოგზავნა ლუარსაბთან, მაგრამ გამოცდილმა სუტ-კნეინამ ისე აჩვენა თავი, რომ მითამ ჩემ თავად მოვედიო, რომ ლუარსაბსაც დაავალოს და დასცინცლოს რამე.

ეს მოჰხდა ერთის აზნაურიშვილის სახლში, რომელმაც ჯვარი დაიწერა და ქორწილში სხვათა შორის ლუარსაბიც დაჰპატიჟა. ის სუტ-კნეინა ამ აზნაურიშვილის მამიდა იყო. ქორწილის მეორე დღეს, სადილის შემდეგ, ჩვენი. ლუარსაბი შექეფიანებული წავიდა და ფანჩატურში დაწვა. მზე დაწურვაზედ იყო, როცა ვიდაცამ ხელი ჰკრა და გააღვიძა. ლუარსაბმა გააწყიტა თვალები და დაინახა ერთი პატიოსანი ხნიერი დედაკაცი. წამოხტა მაშინვე ფეხზედ.

- დაბმანდით, შენი ჭირიმე, მოისვენეთ, - უთხრა სუტ-კბეინამა, - უკაცრავოდა ვარ, მოსვენება დაგიფრთხეთ, მაგრამ დედითქვენის მეგობრობა და ხათრიჯამი რომ მაგონდება, ის პატივი და სიყვარული, თქვენზედაც გული შემტკივა... აი ამოდენა (დაბლა ხელით აჩვენა) ხელში მჭერიხართ, მითამაშებიხართ. დედა-თქვენი და მე დიდი მეგობრები ვიყავით, უერთი-ერთმანეთოდ ვერ გაგვეძლო, დიდი სიყვარული გვქონდა ერთმანეთისა: დები რად იქნებიან ისე, როგორც ჩვენ ვიყავით. დედა-თქვენი ხომ არ გახსოვთ?

- არა, მე მაშინ ორის წლისა ძლივა ვყოფილვარ, - მიუგო ლუარსაბმა, რომელმაც არ იცოდა ჯერ, რა ამბავია და ან რა უნდა ამ კნეინასა.

- რასაკვირველია, არ გეხსომებათ. ის უბედური ღმერთს რომ თავის უმანკო სულს აბარებდა, - იმის დამკარგავი მე ცოცხალი რაღადა ვარ, ეჰ, მადლობა ღმერთს, იმის ნებას ვინ წაუვა, - რომ უმანკო სულს აბარებდა, მე მაშინ ფეხით ვედექი. ყველანი დაითხოვა ჩემ-გარდა. მამა თქვენი, მგონია, მაშინ მიცვალეული იყო.

- არა, ჯერ მასუკან თუნდ ექვსი წელიწადი იცოცხლა, - მიუგო ისევ ლუარსაბმა.

- მართლა, მართლა, რამ დამავიწყა? - სთქვა სუტ-კნეინამა, მითამ-და მართლა დაავიწყდა, - აი, სიბერე რა არის, ხსოვნამ მიღალატა, დიად, ცოცხალი ბმანდებოდა. დახე ჩემს გონებას! თავის პირით არ მიბმანა: "დაო, ხორემან ვიცი, რა სიყვარული გაქვთ შენ და ჩემ ცოლსა, წადი, ფეხით დაუდექ, იამება, შენ რომ გნახავს ისე ჩემი ნახვაც არ იამება". მამა-თქვენი დარბაისელი კაცი აყო, დიდი პატიოსანი, სახელოვანი და ყველასაგან პატივცემული. დიდი შიში-კრძალვა ჰქონდათ იმისი, განა მარტო საქრისტიანოში, სალეკოშიაც; დაღისტნამდინ იმისი სახელი გავარდნილი იყო, რუსებისაგანაც დიდი პატივი ჰქონდა. აბა თქვენ რა გეხსომებათ, პატარა იყავით. ჰო, რას მოგახსენებდით?.. - ჰკითხა ლუარსაბსა.

- რომ მამი-ჩემის სახელი დაღისტნამდინ გავარდნილი იყო, რომ რუსებისაგანაც დიდი პატივი ჰქონია, - უპასუხა ლუარსაბმა.

.- არა, ეგ ხომ ვიცი. რაზედ დავიწყე, ის დამავიწყდა, ველარ მომიგონებია. აი, ბატონო, სიბერე ეს გახლავთ: წუთის წინად რას ვლაპარაკობდი, არ მახსოვს, მამა-თქვენის სიკვდილი - ოცის წლს ამბავი - რომ არ მახსოვდეს, რა საკვირველია.

- თორმეტის წლის ამბავი გახლავთ, - გაუსწორა ლუარსაბმა

- თუნდ თორმეტისა, მაინც საკვირველი არ არის. რაზედ დავიწყე ლაპარაკი.. - ჩაფიქრდა სუტ-კნეინა, მითამ-და არ იცოდა, რაზედ დაიწყო. იცოდა, ძალიან კარგად იცოდა, მაგრამ ჰფიქრობდა, ისე როგორ მოახერხოს, რომ ლუარსაბმა ტყუილში ველარ

დაიჭიროს, როგორც მამის სიკვდილში დაიჭირა. ლუარსაბი გაშტერებული იდგა და სულ არ ესმოდა, რა განზრახვით მოსულა ამასთან კნეინა და რა განზრახვით ჰლაპარაკობს.

- ჰო, მართლა! - წამოიძახა სუტ-კნეინამა, ფიქრის შემდეგ, - იმას მოგახსენებდით: ცხონებული დედა-თქვენი რომ უმანკო სულს უფალს აბარებდა, ყველანი დაითხოვა, ჩემ-გარდა, და, როცა მარტოკანი დავრჩით, მიბმანა თავის სირინოზის ხმითა: "მე, ჩემო გულითადო მეგობარო ხორეშან, დიდის ხნის სიცოცხლე აღარა მაქვს. ვიცი, რომ ჩემი სიყვარული დიდი გაქვს. აი, ეს შენ და ეს ჩემი ობლები, შენ იყავ ამათი დედა". ეს რომ ბმანა, - ვუი უბედურების მნახველს! - გული ამოუჯდა. მეც ღაპა-ღუპით წამომივიდა ცრემლები, ბევრი ვიტირეთ. მერე ხომ განუტევა კიდეც ის ანგელოზის სული. მე, როგორც თავზარდაცემული, ისე გიჟსავით დავრბოდი, თურმე ეგონათ - ვერ ავიტან მწუხარებას და ჭკვიდამ შევცდები. დიდი სიყვარული გვქონდა, ესე ვიყავით, თითქო ერთი ხორცი გვაქვსო და ერთი სული. დედა-თქვენიც ასეთი დედაკაცი ბმანდებოდა, - დაუმკვიდროს ღმერთმა სასუფეველი, - ასეთი დედაკაცი ბმანდებოდა, რომ ყველას ხატსავით უნდა ელოცნა. ასეთი რამ იყო სადღა არიან ეხლა იმისთანები ჩვენც ვიტყვი, დედაკაცი ვართო... მესამეს დღეს ქრისტიანულის წესით მივაბარეთ მიწასა იმისი ნათელი გვამი. დიდი სამღვდელო იყო მოპატიჟებული. მოგახსენებენ, მამა-თქვენს გვამის გასაპატიოსნებლად არქიელიც უნდა მოეწვივა, მაგრამ დროშკის ცხენები ვერ იშოვნათ, რომ გაეგზავნათ. თქვენ ერთი ბეწო ობლები დარჩით, თქვენ და დავით პატარები იყავით, თქვენ მაშინვე შემიყვარდით, თქვენკენ მაშინვე გული უფრო მამიწევდა. არ ვიცი რად, - დათიკოც ხომ იმისი ნაშობი იყო, მაგრამ თქვენ ჩემთვის სხვა იყავით. მე თქვენ ხომ არ გეხსომებოდა?

- არა, არ მახსოვხართ.

- აბა, რასაკვირველია, არ გეხსომები, შენ სამის წლისა იქნებოდი, როცა მე ქმარი მომიკვდა, - ვაი იმის დამკარგავს! - მას აქეთ შინიდამა ფეხი არ გამომიდგამს, - ვარ ესე უნუგეშო, უპატრონო, ქვრივ-ობერი. სიხარული ჩემთვის სიხარული აღარ არის, ქვეყანა ჩემთვის სულ შავებშია ჩაცმული. მაპატივეთ კადნიერება, იქნება თავი მოგაწყინეთ. რა ვქნა? ბედისაგან დამწვარ-დადაგული ვარ, დარდები მეშლება ხოლმე. რაღა გავაგრძელო, მოკლე სიტყვ , სჯობია. თქვენ სამის წლისა იქნებოდით, რომ ქმარი დავკარგე. მოგშორდით და მას აქეთ აღარ მინახვიხართ, მაგრამ გულით ისევ თქვენთან ვიყავი; ვისაც კი თქვენებურს შევხვდებოდი, თქვენს ამბავს ვკითხავდი, ერთ ღამეს - აი, ეს სამი თვეც არ იქნება - დამეძინა. ვნახოთ, ღრმა ძილში რომ ვარ - ერთი მშვენიერი ანგელოზი, შუქმოფენილი, განწმენდილი და გასპეტაკებული თვალ-წინ გამომეცხადა. სიზმარს მოგახსენებთ, მაგრამ ასეთი სიზმარი იყო, რომ აქამდინ ცხადი მგონია. - "ხორეშან - მიბმანა სულმა ცხოველმა, - მე შენის გულითადის მეგობრის სული ვარ, განწმენდილი და გასპეტაკებული" . მაშინვე მუხლებზედ მოვეხვიე დედი-თქვენის სულსა, დედა-თქვენი ბმანდებოდა. - "მუხლებზედ ნუ მეხვევი, - მიბმანა ხელახლად, - მე შენგან გული მტკივა: რად დაანებე თავი ჩემს დავითს და ლუარსაბსა? დავითი კიდეც არაფერი, იმან ცოლი იშოვა და დაბინავდა, ლუარსაბს რატომ არ ჰპატრონობ?" სამი ღამე ერთიერთმანეთზედ მომეველინებოდა და სულ იმას მეტყოდა ხოლმე. ეგრე გახლდათ, თქვენი დაუტირებელი არ მოვკვდე თუნდ ეგ არ ყოფილიყო, მე - როგორც მოგახსენეთ - უფლისა წინაშე აღთქმა მივეც, რომ დედობა გაგიწივო, და, აი, დღეს მოვიდა ის დღე. თქვეს ყმაწვილი კაცი ბმანდებით. მე, რა წამსაც დაგინახეთ, მაშინვე მივხვდი, რასაც გაუგიჟებია ის საწყალი ქალი. ღმერთმა შეარცხვინოს შენს მხარ-

ბეჭთან ყარამანის მხარ-ბეჭი და სიტურფე ტარიელისა, გონიერება გარდანქმანისა. თვალი მოგკარით თუ არა, მაშინვე მივხვდი, რასაც აუნთია ცეცხლი იმ უბედურის ქალის გულშია. უბედურს ვამბობ იმიტომ, რომ იქნება თქვენ იმაზედ არც კი ჰფიქრობთ, ის კი იქა ჰდნება.

ლუარსაბს იამა, ისე უნებლიეთ ქუდი უფრო ჩაიტება, კისერი მოიღერა, წვრილ, ახალ აშლილ უღვაშებს ხელი გადუსო, წელში გასწორდა და მხარ-ბეჭი მოიმარჯვა. ისე იამა, რომ პირველ ხანში ვერ მოახერხა სიტყვის თქმაცა. ჯერ არ იცოდა, რასაკვირველია, ის ქალი ვინ იყო, მაგრამ მაინც იამა.

- არც ქალია ურიგო, - დაიწყო ისევ სუტ-კნენინამა, - როგორი ყარამანიც შენ ხარ, იმისთანა სალბიხურამან ის არის. სწორედ ტარიელ და ნესტანდარეჯანი იქნებით, ორივე ერთად რომ შეგყაროთ. არც გვარი და შთამომავლობა აქვს ცუდი. მუხრან-ბატონთან ერთ ფურცელზედ არის იმათი გვარიც ჩაწერილი. კაი ქალი, კაი გვარიშვილი, კაი ოჯახი, სახელგანთქმული ნათესაობა - ბიძა ერთი მაიორი ჰყავს, მეორე დიანზეგია თათრებში, ფულიც აქვს ნაღდად, მეტი რა გინდა? მერე დედიშენის სურვილიც არის. ის ანგელოზი წუხელიც მომეველინა და მითხრა: "ეგ უთუოდ მოახდინეო!"

- ფული რაერთი აქვს - ჰკითხა ლუარსაბმა.

- ორასი თუმანი ექნება?

- სულ ბაჯალლო ოქრო; შინა აქვს, პარკში შეკრული.

- გძელადიანთ ქალი ხომ არ არის?

- თქვენ ვინ გითხრათ?

- მე ვიცი.

- მაინც?

- ვიცი, ის არის. განა მე კი გულში არა მქონდა იმ ქალის სახე, - მორცხობით ჩაიღიმოდა ამ სიტყვაზედ ლუარსაბმა.

- საიღამ? გინახავს თუ?

- თვალითაც არ მინახავს, მაგრამ ისე ვიცი.

- მაშ ნებას დამრთავთ თქვენ მაგიერ ვილაპარაკო? რა-რიგად გაუხარდება ქალსა!

- თორემ მამას კი არა, - სთქვა სუტ-კნენინის ქებით გაზვიადებულმა ლუარსაბმა.

- არ გაუხარდება, თქვენმა მზემ - გაუძნელა ძალად საქმე სუტ-კნენინამ.

- მაშ იმისგან არა ხართ მოგზავნილი?

- რას ბძანებთ? იმისაგან რომ ვიყო, საქმე გათავდებოდა, რაკი თქვენი ნებაც არის. ის არის, რომ თითონ მამა დიდს უარზედ სდგას.

- უარზე სდგასო!. - წამოიძახა გულნატკენმა ლუარსაბმა, რაში მიწუნებს მითამ? გვარი იმაზედ ცუდი არა მაქვს და ოჯახი მითამ რაო?

- ეხლა, ხომ მოგეხსენებათ. რიხიანი კაცია.

- მაშ არა იქს, რაღა?

- როგორ არა იქს, მაგრამ დიდი ცდა და ხერხიანობა კი უნდა.

- მაშ შეიძლება დავიყოლიოთ?

- ვინ იცის? ეგ ხერხზედ ჰკიდია, მაგრამ მაინც კიდევ ღმერთმა . იცის. ჯიუტი კაცია.

- ხერხი კიდევ თქვენი საქმეა.

- მართალია, მაგრამ მარტო ჩემი ხერხი რასა იქს?

- სხვა რა უნდა? რაც შემეძლება, ჩემ კისერზედ იყოს. მადლის გადახდა ჩვენც ვიცით.

-უი, შენ გეთაყვანე, შენა მაგას ვინ მოგახსენებს? გულუხვობაში თქვენი გვარი

დიდი ხანია განთქმულია, განა არ ვიცი. თუნდეარ იყოს, დედიშენის შვილს მე უნდა გამოგართო რამე, მაშინ შემერგება ლუკმა? არა, გეთაყვა, მე მაგას არ ვიქ, - ეგ შენ იცი. მაგრამ... მაგარი ეს არის, რომ "ქრთამი ჯოჯობხეთს ანათებსო", ერთი ოციოდ თუმანი მოგინდება, რომ იმისი მახლობლები შემოვისყიდოთ. ერთი კაცია იქ, იმისი სიტყვა გძელადიანთ მოსესათვის ბეჭედი, ფირმანია სწორედ. იმას უნდა ხახა დავულობოთ.

- ეხლა სად ვიშოვო მე ოცი თუმანი? - უთხრა ცხვირ-პირ-ჩამოშვებულმა და დაღონებულმა ლუარსაბმა.

- მაგაზედ ნუ შესწუხდები: შენ თამასუქი მამეც და ფულს მე გიშოვი.

- ბატონი ხარ. აი, თუნდ ეხლავ, - წაატანა სიტყვა გახარებულმა ლუარსაბმა.

სუტ-კნეინამ, რომ ჰნახა ეს ადვილად ლუარსაბის დაყოლება, იფიქრა: სულელი ყოფილა, რატო? ბლომად არ ვუთხარიო და, რომ გაასწოროს შეცდომა, ეს მოიგონა:

- ეს კი უნდა იცოდე, ჩემო შვილო, რომ დიდს სარგებელს გამოგართმევენ.

- დიდსა? მაინც რამდენს?

- თუმანზედ შვიდ შაურს.

- რა ვუყოთ, მივცემ. "როგორც გიჭირდეს, ისე გიღირდესო", -ნათქვამია...

- მაშ ყური დამიგდე: შენ ჯერ უარზედ დადეგ, ვინც რა უნდა გითხრას, ფეხი მაგრა დააჭირე, იქნება იმ ქოფაკს, როცა დაყაბულდება, ჭახრაკი მოვუჭიროთ, მეტი დავსტყუოთ, გესმის? მე სულ შენთვის ვამბობ, თორემ მე რა მერგება. ხომ გესმის?

- მესმის, როგორ არ მესმის ფეხი უნდა დავაჭირო.

- მაშ ეხლა მე ვიცი, ხვალ დილაზედ თამასუქს მოვამზადებინებ, შენც ხელი მოაწერე და მერე მე ვიცი.

- თამასუქი წინ მოგცე?

- მაშ, ქა!.. ფულს ისე ვინ განდობს? მე რომ მქონდეს, არ დაგიჭერ, ხომ იცი. დედი-შენის შვილს როგორ დავუჭერ, მაგრამ მე, ქვრივ-ოხერს, ვინ მომაზადა, სომეხს უნდა გამოგართო. აბა სომეხი, ხომ იცი, რა ურიაა.

- ვიცი, ვიცი.

- მერე, როცა გავარიგებ, მეც ერთი ქვრივ-ოხერი ვარ... ერთიორჯერ პურს მაინც მაჭმევ, - შეაბრალა თავი სუტ-კნეინამა, - შენი გვარი დარდიმანდობაში და პურ-მარილობაში განთქმულია.

ლუარსაბს იამებოდა ხოლმე, როცა ეგრე იხსენიებდნენ იმის გვარს, ოღონდ ეს გეთქვა და ჩოხას გაიხდიდა და შენ ჩაგაცმევდა.

- ერთი ეს მითხარ, ქალი როგორია ყველა-ყველა და ეს კი დაგვავიწყდა, - მოიგონა ბოლოს ლუარსაბმა.

- წიგნში და ხელსაქმეში კარგად გაწურთვნილია, მეტი რა გინდა, - უპასუხა იმანაც.

- წიგნი რად მინდამ რა. ბრძნად ხომ არ დავსომ .. შენ ერთი ეს მითხარ, მაღლიანი სახე აქვს? ფერზედ როგორ არის?

- მაგას ნულარ მკითხავ, კალმით ნახატია.

- მაშ რაღა, ფეხი დავაჭირო? - ჰკითხა ლუარსაბმა, რომელსაც სუტ-კნეინის უკანასკნელ სიტყვებზედ სიხარულმა და წადილმა ტანში მეტად საამურად გაურბინა.

- დიად, ფეხი დააჭირე. ამას შენთვის ვამბობ, რადგანაც ჩემს დაზედ უკეთესის შვილი ხარ, თორემ - თითონ შენ იცი - მე გამორჩენა არა მაქვს-რა. ჩემის სულის საცხოვრებლად მინდა მოვახდინო ეს საქმე, თორემ მოსე გძელადე მე არას მამცემს. ნეტავი დავიყოლიო და დედი-შენის შვილის ბედნიერება მოვახდინო და გამორჩენას ვინ იკითხავს!

- ჩემ კისერზედ იყოს ეგა. ლამაზია? - ჰკითხა ღიმილით კიდევ ლუარსაბმა.

- გითხარ - კალმით ნახატი-მეთქი.
- ორასი თუმანიცა აქვს?
- იქნება მეტიც. - ეგ მე და შენზედ ჰკიდაა.
- იქნება მეტიცო!. ჰა, თქვენ რას იტყვით, ცუდი არ იქნება, ისე სთქვა ლუარსაბმა, თითქო რჩევას ეხლა აპირებსო.
- შენ როგორღაც გულში ჯერ არ გადაგიწყვეტნია, როგორც ვხედავ, - დაატანა ცბიერმა სუტ-კნეინამ, რომ გამოათქმევინოს, გულში კარგად გაუჯდა თუ არა; თუ გაუჯდა, კიდევ დასტყუოს რამე.
- ეჰ, რას ბძანებ?
- როგორ რას ვბძანებ? თუ გულში არა გაქვს, ნუ შემარცხვენ, ეხლავ თავი დამანებებინე.
- თავი როგორ დაგანებებინო, რომ იმ ქალის სიყვარული გულში ნალვერდალსავით ჩამიგდე. აბა, როგორ დავანებო თავი? მითამ რაში დავიწუნებ?
- მაშ გავათავეთ?
- გავათავეთ.
- უი, შენ გენაცვალოს ჩემი თავი ძლივს დედი-შენის მოვალეობას და უფლისა წინაშე აღთქმას არ შევასრულებ, თუ მოსე გძელაძე ძალიან არ გაგვიჯიუტდა!
- ის კაცი რომ სთქვი, მოიყიდე, მეც აქ ფეხს დავაჭერ.
- ნეტავი იმის მეტი ქრთამი არ დაგვებარჯოს! იქნება სხვასაც მოუნდეს.
- შუაზედ გაუყავ ოცი თუმანი.
- უი ჩემ თვალებს ქა, როგორ იქნებამ უბრალო კაცის შვილები ხომ არ არიან, ათ-ათ თუმანში ხელი გაისვარონ, თავადიშვილები არიან, სახელგანთქმულები, იმათი მოსყიდვა ადვილი არ არის. აი, როგორ გეტყობა, რომ ჯერ ყმაწვილი ხარ.
- ოცის წლისა ჯერ სრული არა ვარ, - იტყუა ლუარსაბმა, სრული იყო.
- ისიც ჩვიდმეტის წლისა იქნება. სწორედ გვრიტები იქნებით. უი, ნეტავი კი იმ ბედნიერ დღეს შევესწრა, რომ თქვენ ერთად მხარი-მხარ მსხდომნი გნახოთ და ბევრი არ შემოგნატრებენ
- მაშ ერთი აუჩქარე, თუ მართლა ეგრეა, თუ ღმერთი გწამს, - შეეხვეწა მოუთმენელი ლუარსაბი.
- ნეტავი ჩემს აჩქარებაზედ იყოს დამოკიდებული და მალე მტერი მოგიკვდეს, მალე მე მაგას ბოლო მოვუდო, მაგრამ ის წყეული მამაა საქმე. ღმერთი მოწყალეა, ნუ გეშინიან.
- ეგრე გათავდა პირველი მოციქულობა სახელოვანის მოციქულისა. ლუარსაბს ამ დღის აქეთ, ცხადივ თუ სიზმრად, სულ ის კალმით ნახატი ქალი აგონდებოდა და ორას-თუმანიანი პარკი. საღერღელი მეტად აეშალა, სურვილმა მეტად აადულა, ასე რომ, როცა მოიგონებდა, ერთს ლაზათიანად გაიზმორებდა და ამას იტყოდა მსუნაგსავით ტუჩის ლოკვითა: "კალმით ნახატი ქალი, ორასი თუმანი ბაჯადლო ოქრო და იქნება მეტიცო... ჰა რას იტყვი ლუარსაბ, ურიგო არ იქნება, განა? ამაზედ არის ნათქვამი: "ბედი მომეცი და სანაგვეზეც გადამაგდეო"

VII

თუმცა სუტ-კნეინამ თავის ანგარიშების გამო საქმე ცოტად გააგრძელა, მაგრამ მალე უნდა გათავებულიყო, რადგანაც ორივეს მხრივ ნების დართვა იყო. სუტ-კნეინის ანგარიშების გარდა, ერთი სხვა ხიფათიც მოსდევდა ამ საქმეს: ქალი -

პირველი, რომ ოცის წლისა იყო და ამბობდნენ ოც-და-ერთისაცააო - ეგ არაფერი, ამაში შეიძლებოდა კიდევ ხერხიანად მოეტყუებინათ, ცხენი ხომ არ იყო - კბილებზედ შეეტყოთ, მაგრამ ჭირი ის იყო, რომ მეტად მახინჯი გახლდათ. აბა, აქ როგორ მოატყუებ? თვალებს ხომ არ აუბამ? მართალია, შეიძლებოდა, პირველში სსვა ეჩვენებინათ, მერე. რაკი გვარის დასაწერად მოვიდოდა, ძალად გადასწერდნენ გვარსა. მაგრამ სუტ-კნეინას ეშინოდა: მერე ხომ თმით მათრევენო. თმით თრევა კიდევ არაფერი, რომ კარგად გამორჩენა შეიძლებოდეს, ოცი თუმანი აბა რა ფულია მართალია, ლუარსაბსაც ჩამოართო ბარათი, მაგრამ, რაკი ამისთანა მახეში გააბამდა საწყალსა, მერე როგორღა მივიდოდა ფულის გამოსართმევად? ხომ უზიარებლად დაარჩობდა. ეჩვილა და ბარათი დიანბეგთან წარედგინა, რა გამოვიდოდა ლუარსაბი გააბათილებინებდა, თუ არა და ნახევარს დიანბეგი წაიღებდა. მაგ ნახევარს დანი გავარდეს, ოღონდ საქმე არ გამოაშკარავდეს, - მაშინ რა ეშველებოდა სუტ-კნეინასა ხომ ციხეში დაიჭურდნენ. "არა, - იფიქრა კნეინამა, - ეს ბარათი კიდევ აქა მქონდეს: როცა დრო მოვა, შევუთვლი, თუ მომცა, ხომ რა კარგი, თუ არა და დანი იმასაც გავარდეს, - ერთის სიტყვით ეს ბარათი ან ჰო არის, ან არა. სათითაოდ საქმე რად გავიხადო. სიფრთხილეს თავი არ ასტკივა: ისევ ისა სდობია, მოსე გძელაძეს ათიოდ თუმანი ნაღდი - აი ეგ მიყვარს - მოვამატებინო და გავბედო ლუარსაბის მოტყუება, თორემ იქ ჩივილი, ერთი დავიდარაბა ასტყდება, იქნება საქმეც გამოაშკარავდეს, ამას იქნება კიდევ სხვა საქმეებიც ზედ შემიკვეცონ, - ერთი ხათაბალა რამ გამოვია... რადა? არა, ეგ ჩემი საქმე არ არის: მე მიყვარს "ჩისტად" საქმის დაჭერა.

ეგრე მომართული იყო სუტ-კნეინა, როცა გძელაძიანთ სოფელში შევიდა ამისი ურემი, მითამ-და ერთ რაღაც ძველ საყდარში ღამის სათევად მოვიდა. მეორე დილას თითონ მოსე გძელაძე მოიჭრა და სუტ-კნეინა თავის სახლში შეიპატიჟა. დაიწყეს ლაპარაკი.

- აბა, ჩემო ღვიძლ დაზედ უფრო უკეთესო დაო ქალია თუ ვაჟი? - ჰკითხა მოსე გძელაძემ.

- ვაი, რომ ქალია, - უპასუხა შეწუხებულსავით სუტ-კნეინამ.

- როგორ? არ ირთავს?

- არა.

- მაინც რას ამბობს

- ქალი არ მოსწონს - ნუ გეწყინებათ კი - მახინჯი არისო.

- ვაი შენს მოსეს განა უნახავს სადმე?

--- არა, არსად არ უნახავს, მაგრამ შეუტყვია.

- თუ არ უნახავს, მაშ კიდევ შეიძლება საქმე დავატრიალოთ.

- აბა როგორ?

- თუ შენ შემეწევი, ჩემო დაო, და ჩემს პურ-მარილს არ დაივიწყებ, საქმეს დამში მოვიყვანო.

- აბა, გეთაყვა, მე რაღა თხოვნა მინდა, ხომ იცი ჩემს თავს შენის სამსახურისათვის არ დავზოგავ.

- მაშ თუ ეგრეა, დამაცა.

ადგა მოსე, გავიდა გარეთ და პატარა ხანს შემდეგ შემოიყვანა ერთი მშვენიერი, მოხდენილი ახალგაზრდა გოგო. დააყენა სუტ-კნეინის წინ, ხან აქეთ შემოატრიალა, ხან იქით, მერე უბძანა, რომ გარეთ გავიდეს.

გამოცდილი სუტ-კნეინა მიხვდა, რასაც მოასწავებდა ეს ამბავი, მაგრამ თავი მოიკატუნა, მითამ და არაფერი იცის. მოსე გძელაძე მოვიდა და მოუდგა ისევ გვერდით.

- როგორ მოგეწონა? - დაიწყო გძელადემ.
- ერთი ტურფა რამ არის, - უმანკობით მიუგო მანკიერასუტ-კნეინამ.
- უფრო კარგი იქნება, რომ ჩემის ქალის ტანისამოსით მოვრთოთ?
- რასაკვირველია: ერთი-ორად მოემატება სიკეკლუცე.
- ესლა შენ რას იტყვი, რომ ნიშანის მომტანს ეს გოგო, ლამაზად მორთული, ჩემის ქალის მაგიერად ვაჩვენოთ? - ჰკითხა მოსემ და თვალი თვალში გაუყარა, რომ პასუხი იქ ამოეკითხა.
- მერე სასიძო ხომ მოვა ნიშნის მერეთ, იმას რაღას უზამ?
- იქამდინ ვინ დააცლის? მესამე დღესვე ჯვარისწერა დავუნიშნოთ. სადღა მოიცლის, რომ ქალის სანახავადაც მოვიდეს?
- მერე ხომ მაინც დვარის-საწერად მოვა
- მერე მე ვიცი. შენ ოღონდ მანამდინ დამეხმარე, მერე ჩემს კისერზედ იყოს. ძალად დვარს გადავწერ.
- არა, გეთაყვა, მე მაგ საქმეში ხელი დამიბანია, მე მაგას არა იქ, ეხლავ გეუბნები.
- რატომ? :
- აბა, იმას გაუგია, რომ მახინჯიაო...
- მაგის ფიქრი ნუ გაქვს, - გააწყვეტინა სიტყვა მოსემა, - ნიშანის მომტანი რომ ამ გოგოსა ჰნახავს, მივა და ეტყვის: რას მიჰქარავ, იმისთანა ქალი ჩემს თვალებს ჯერ არ უნახავსო. თუნდ არ იყოს, ერთი ხუთიოდე თუმანი და იმისი ჯანი. ასეთს ავალაპარაკებ, რომ...
- ა- ძმას გამოგზავნის.
- უფრო კარგი. რასაც თავის თვალით ჰნახავს, თუნდ ქრთამი არ იყოს, ის არ უნდა უთხრას? თორემ ფულიც ხომ არა მშურს.
- არა, გეთაყვანე, მე მაგ ცოდვაში არ ჩავდები. აი, შენი ბეედ მოცემული ხუთი თუმანი, მე კი ხელი დამიბანია.
- ამოიღო ორი ოც-და-ხუთ მანეთიანი ასიგნაცია და მისცა მოსეს გამოქნილმა მოციქულმა.
- მაშ მღალატობ?.. - უთხრა გულის სატკენად მოსემა, - მაშ ჩემი ოჯახის დადუპვა გინდა? მაშ ჩემი საწყალი ქალი არ გებრალემა? ეჰ! მუხანათო წუთის-სოფელო!. სულ ტყუილი ყოფილა: ჰურმარილიც, პატივისცემაც, სიყვარულიც, მეგობრობაც!. ეჰ, შენი ნებაა!.. ეს კი იცოდე, რომ გულში შხამ-წასმული ისარი გამიყარე, სპილენძის ტყვია მომარტყი, ურჯულო ლეკსავით ქრისტიანი სული წამწყმინდე.
- მოსეს ეგონა, რომ ამ სიტყვებით მოვულობო გულსაო, ის კი არ იცოდა, სუტ-კნეინა რა კნეინა იყო სუტ-კნეინა კი იქნებოდა, რომ სიტყვით მოტყუებულიყოს. სუტ-კნეინას თუმცა გულში ეცინებოდა, მაგრამ სახე შეიჭმუხნა, მითამ სწუხს კიდეც და ვერა უშველია-რაო.
- შენ ნუ მამიკვდები, მოსე, -- უთხრა მწუხარეს ხმით კნეინამ, - და იმ შენის სახის ჩემს უბედურს ქმარს პირშავად არ შევეყრები საიქიოს, რომ შენის ოჯახის სამსახურისათვის მე თავს არ დავიზოგავდი, მაგრამ სამსახურიც არის და სამსახურიც.
- რა ვუყოთ, რომ არის? - მიუგო ეხლა კი ცოტად იმედმოცემულმა მოსემ, რადგანაც შეატყო, რომ სუტ-კნეინა დაყოლებას აპირებს, - რა ვუყოთ რომ არის? განა ჩვენ კი არ ვიცით სამსახურის გადახდა? რა უმადური მე მიპოვე? ოცი თუმანი არ დაგპირდი? ოცდა-ხუთი იყოს, შე დალოცვილო!
- არა, გეთაყვა, ფულზედ ხომ არ არის საქმე: თმით მათრევენ სიბერის დროს, სულს წავიწყმინდ.

"- ოც-და-შვიდი იყოს.

- არა, გეთაყვა, ფული რა სახსენებელია: საქმე დიდი გასაბედავია.

- ხომ მოხერხება შეიძლება? ოც-და-რვა იყოს.

- არა, შეძლებით კი შეიძლება, მაგრამ თავს ვინ გამოიმეტებს?

- ოც-და-ცხრა იყოს, - უმატებს ნელ-ნელად მოსე და ყოველ მომატებაზედ ჰხედავს, რომ სუტ-კნეინა რბილდება.

- ძალიან თავის გამოიმეტება კი უნდა, თორემ შეძლებით რა არ შეიძლება.

სუტ-კნეინამ, ხელოვანმა სუტ-კნეინამ. ძალიან ცბიერობითა სთქვა ეს უკანასკნელი სიტყვა, თითქო მოსე რომ ფულს უმატებს, იმას ყურსაც არ ათხოვებსო, და მარტო იმასა ჰფიქრობს: შეიძლება, თუ არაო. დიდი ხანია იცის სუტ-კნეინამა, რომ შეიძლება, მაგრამ კარგა მსუქანის ლუკმის ამოვლება უყვარდა, რაკი ქვაბში ხელს ჩაჰყოფდა ხოლმე. მოსეს რომ არ დაესწრო, თითონ სუტ-კნეინა ეტყოდა მაგას, ესე მოვიქცეთო. კალმით ნახატიაო - უთხრა და ამისთანა მახინჯს ხომ არ დაანახვებდა? სწორედ მაგისტვისაც მოვიდა, რომ მოსესთან არჩიოს, ისე კი, რომ ფულიც მეტი გამორჩეს. რაკი მოსემ დაასწრო, გამორჩენის საქმე ნახევრად გარიგდა. სუტ-კნეინას კიდევ გაუხარდა, - ეხლა მე უარზედ უნდა დავდგეო, სთქვა გულში, და თუ გამორჩენაა, აქ გამოვრჩებიო.

- ოც-და-ათი იყოს, - დაუმატა კიდევ სწორე გზაზედ დამდგარმა მოსემ. - მეტი კი აღარ შემიძლიან.

- რატომ? - დაიწყო ისევ თავისებურად კნეინამ, რაკი ოც-დაათამდინ აიყვანა, - რატომ? შეძლებით კი შეიძლება, მაგრამ ნიშნობაში მეც უნდა ვიყო, რომ, თუ მოხერხდეს, კარგად მოხერხდეს. ეს არის ჭირი, რომ ამ კაბით ხომ ვერ მოვალ?

- კაბაც შენი ჭირის სანაცვლო იყოს, - დაასწრო გახარებულმა მოსემ, რაკი ჰნახა, რომ სრულიად დაიყოლია, - კაბა ჩემ კისერზედ იყოს. "

- მაშ ყური მათხოვე, რას გეტყვი: მე იმას ნიშანის მოსატანად ძმას გამოვაგზავნიებ. შენ გოგო ლამაზად მორთე - ეცადე არავინ გაგცეს - სამ დღეს უკან კი უთუოდ ქორწილი უნდა მოახდინო. მოიგონე რამე, რომ ყმაწვილმა ქალის ნახვა არ მოასწროს. მერე ხომ შენ იცი, ჩემი საქმე მაშინ გათავებული იქნება.

- ნიშნობის ღამეს ფულს სრულად ჩაგაბარებ, ეხლა თუ გინდა, ეს ხუთი თუმანი ბე ისევ წაიღე.

- არა, ათი თუმანი მიბოძე, რა ვიცი, იქნება როგორ დამჭირდეს, აქ ხომ ვერ გამოვიქცევი.

- შვიდ-თუმან-ნახევარი იყოს ჯერ.

- ათი მიბოძე. ისევ შენის საქმისათვის მინდა, შენს საქმეს მოვახმარებ, თუ გამიჭირდა. ჩემთვის ხომ არა გთხოვ.

- რა? ეს ათი თუმანი იმ ოც-და-ათ თუმნის ანგარიშში არ გინდა წაიღო თუ?

სუტ-კნეინამ გაიცინა.

- მაშ, ქა?

- ჰო, ეგრე სთქვი, მე მეგონა, მართლა, ეს ცალკე გინდა რომ ჩემს საქმეს მოახმარო.

- არა, გეთაყვანე, იმის ანგარიშში მიმაქვს. საკაბე კი მალე მიბოძე, რომ შეკერვა მოვასწრო.

- აი, ათს თუმანს მოგართმევ, იქიდან შეიკერე და მერე გავსწორდებით.

სუტ-კნეინა დაჰყაბულდა, მაგრამ მოსტყუვდა კი.

რაღა გავაგრძელო, მოსემა და კნეინამ ესე დააწყეს საქმე და სწორედ ეგრეთაც ბოლო მოუღეს. კაი ბადე დაუგეს ლუარსაბსა და კარგადაც გააბეს.

ორი კვირა რომ გავიდა, აღტაცებულმა ლუარსაბმა, აქაო და საქმე გარიგდაო, კარგის ნიშანით თავისი უფროსი ძმა დავითი გამოისტუმრა. დიდის ყოფით მიიღეს დავითი. ხალხი მოსემ არ მოიწვივა სრულიად არავინ, რომ ეშმაკობა არ შეუტყონ, ლუარსაბსაც მისწერა - ნურავის შეატყობინებო. აი, ის წიგნი ნამდვილი თავის ღირსებით და შეცდომებით:

"ჩემო აღმატებულთ ბედნიერო გვაროვანო სიძეო:.

"თუმცა დიდათ ბედნიერი ვარ რომელიცა რომა შენგანა ვარ დღეს მოხუცებული ბედნიერი და გული ჩემი სიხარულით აღავსე ნეტარითა სიძობითა თქვენითა და თვალი ჩემი აახილე რომელიცა რომა დაინახა ისევ გაზაფხული მუხთალისა სოფლისა ამისა ფრიად სიხარულში ვარ რომელიცა ეხლა ვარ ჩემო აღმატებულო გვაროვანო სიძეო რომელიცა გთხოვ გამოგზავნო ნიშანი რომა საქმემ არ დაიგვიანოს დიდი ხალხი არ გამოგზავნო რომელიცა რომა მე მოხუცებული კაცი ავადა ვარ სნეული და პატივი და მასლაათი და ქეიფი რომელიცა აწ მე აღარ ძალმიძს რომელიცა ფრიად შეაწუხებენ ქორწილში რომელიც თქვენ იქნებით ჩემს სახლში მასპინძელი დიად დიდი ხალხი მოვიწვიოთ თქვენცა დიდი და პატიოსანი ნათესაობა გყავს რომელიცა არც მე ვარ უნათესაო და ბლომად შევყაროთ ისე როგორათაც შეჰფერის დიდებულს გვაროვნობასა თქვენსა და ჩემსა ოჯახს სახლკარიანობასა ჩემსა.

"სხვებრ ბმანდებოდეთ ბედნიერებით იესო მე ღვთის მიერ ვითხოვ თქვენს ბედნიერებას რომელიცა რომა მსურს ნახვა თქვენი თქვენი სიძამრი ბრწყინვალე თავადი მოსე ნოშრევანისძე გმელაძე:."

რასაკვირველია, თავაზიანი ლუარსაბი ამ წიგნის შემდეგ აღარ გაგზავნიდა ბევრს ხალხსა. მარტო ერთი დავითი და ერთი კიდევ ვიღაცა გამოისტუმრა, რომ ახალი სიძამრი, რადგანაც ავად არის, არ შეაწუხონ, დავითს კი დააბარა, რომ ფულზედ კარგად მოილაპარაკოს, როდის ჩააბარებენ, და მერე ქალი კარგად გასინჯოს.

დიდის პატივით მიიღო მოსემ დავითი. ქალის მაგიერად ის მშვენიერი გოგო მორთეს და დავითს ისე აჩვენეს. დავითი გაგიჟდა რომ დაინახა და გულში არ იყო რომ შურმაც არ გაუარა, ნამეტნავად თავისი მჭლე ცოლი რომ მოაგონდა ამასთან. ვახშამზედ რომ ისხდნენ, მარტო ოთხნი იყვნენ - დავითი და ამასთან მოყოლილი ის ვიღაცა, თითონ მოსე და ამისი მოზრდილი შვილი. კნეინაც თუმცა მოსესთან იყო, მაგრამ ქალთან ივახშმა. მოსემ ბოდიში მოიხადა, რომ ხალხი არ დაუპატიჟა ამისთანა ბრწყინვალე გვარიშვილებსა.

- რა ვქნა, შენი ჭირიმე, - უთხრა დავითს მოსემა, - ჩემო ახლო მოყვარევ ავადა ვარ, თასლიბს ვერ გავუწევდი. სიძუნწეში არ ჩამომართო, შენი ჭირიმე აბა, ჯერ ისე ავადმყოფი რა არის, მერე მასპინძელი რა უნდა იყოს. თორემ იმდენი სიკეთე ღმერთმა შენ მოგცეს, რამდენი ნათესაობა და მახლობლობა მე მყვანდეს. მაგრამ ჩემი მაყურებლები რა ქეიფს გასწევდნენ. ისევ ის ვამჯობინე - ნუ დავპატიჟებ-მეთქი. ამ ნიშნობამ ისე შინაურულად ჩაიაროს, ქორწილი კი ჩემ კისერზედ იყოს. ქორწილისა რა ბმანა ჩემმა სიძემა?

- რაც ჩქარა იქნება, ისა სჯობიაო, - უპასუხა დავითმა, პირფერობაში კი ნუ ჩამომართმევთ და ეს ქალი რომ ჰნახოს იმან, იმ წამშივე ჯვარს დაიწერს, თავი არ მომიკვდება

- მზეთუნახავი ყოფილა, - დაუმატა სტუმარმაც.

- რა ვქნა? მადლობა ღმერთსა, ღმერთმა ეგ მომცა და ყველაფერი ღვთის ნებაზედ ჰკიდია, - სთქვა მოსემა, - მიხარიათ, თქვენმა მზემ, რომ ქალი მოგეწონათ.

- ღმერთმა აცოცხლოს პატარძალი - წამოავლო ჯამს ხელი დავითმა, - ღმერთმა ტკბილად შეაბეროსთ ერთმანეთს!

- მადლობელი ვარ, თქვენი ჭირიმეთ - დაუკრა ყველას თავი მოსემა. - მაშ რაც მალე იქნება, ისა სჯობია.

- იმან ისე მოგახსენათ, - უპასუხა დავითმა, - მეც, სწორედ მოგახსენოთ, მაგას ვურჩევ ჩემს ძმასა. რაღა გავაგრძელოთ საქმე.

- ჩემის ფიქრითაც ეგრე სჯობია, - სთქვა მოსემა, - ქალი აქა ჰდნება - მამისაგან კი არ უნდა ითქვას ესა, მაგრამ შორეული ხომ არა ხართ, თქვენთან რა დავმალო, - ქალი აქა ჰდნება...

- ის კიდევ იქ, თქვენმა სიცოცხლემს - წაართო სიტყვა დავითმა. :
- მაშ, როცა მიბძანებთ, მაშინ იყოს ქორწილი, - სთხოვა მოსემა.

ერთის სიტყვით, გადასწყვიტეს, რომ სამშაბათს საღამოზედ სიძე უნდა მოვიდეს და იმ ღამესვე ჯვარი უნდა დაიწეროს. მეორე დღე დავითმა ფულზედ ჩამოუგდო ლაპარაკი. მოსემ დააჯერა, რომ ქორწილის მეორე დღეს ორასს თუმანს სულ ბაჯალლო ოქროებს თავის ხელით მიართმევს. ხელი-ხელს დაჰკრეს, დავითი - მეორე დღეს პატარძალი აღარ აჩვენეს - შინ წამოვიდა და მოსე თავის სახლში დარჩა. როცა მოსემ ცხენზედ შესო და გამოისტუმრა დავითი. როცა მარტო დარჩა, ხელები დაიფშვნიტა მეტის სიხარულისაგან და სთქვა ღიმილით: ყოჩაღად წავიყვანე საქმე. ეხლა ჩემი წუხილი მარტო ის არის, რომ სუტ-კნეინას ხრიკი მოვუგდო, ერთი მიზეზი რამ მოვუგონო, რომ ფული აღარ მივცე იმაზე მეტი, რაც მიმიცია, თორემ, იმისაგან რომ მოვტყუვდე, სირცხვილია.

ამ ფიქრში იყო, რომ სუტ-კნეინა - მოსეს ცოლი არა ჰყვანდა და ჯალაბობას კნეინა ჰტამაშობდა - რომ სუტ-კნეინა წინ მოეგება გახარებული.

- ჰა, რა-რიგად მოვიდა საქმე - უთხრა სუტ-კნეინამა, - მომილოცავს შვილის ბედნიერება. დიდი ჯაფა კი გავწიე. სულ ვიწურებოდი - შენზედ მიწა არ მენახოს - სულ ვიწურებოდი, რომ ან აი ეხლა შეიტყობენ-მეთქი, ან აი ეხლა - და დავიღუპები, მაგრამ მიშველა ღმერთმა და ვერ შეიტყეს.

- ეჰ, შე დალოცვილო - უპასუხა მოსემ, - იწურებოდი, ასე გგონია, პირველად ჩაგედინოს ამისთანა საქმე. იწურებოდა!.. თქვენი ხელობა მეტი რა არის? იწურებოდა!..

სუტ-კნეინა შეკრთა.

- არა, ჰხუმრობ, თუ მართლა მეუბნები? - ჰკითხა შემკრთალმა სუტ-კნეინამა.

- მაშ არა და გეხუმრები!

- ეხლა განა? - ეხლაცა და მაშინაც.

- ღმერთმა მშვიდობა მოგცეს, თუ ეგრეა, მე კი გამისტუმრე და მერე შენ იცი.

- სადაც გინდა წაბძანდი, ხელს ვინ გიჭერს.

- რასაკვირველია. ხელს არავინ დამიჭერს, მაგრამ დაპირებული მიბოძე და ღმერთმა მშვიდობა მოგცეს, რაც გინდა ილაპარაკე ჩემზედ: გული არ მეტკინება.

- დაპირებულიოს!.. რაც მოგეცი იმასაც ვნანობ და გგონია - კიდევ მოგცე რამა!

- ეხლა ეგ ნამუსია? მოხუცებული დედაკაცი ფოშტის ცხენსავით მათრიე, ქვეყანაში თავი შევირცხვინე, საქმე საქმეზედ მოვიყვანე და ეხლა მაგას მეუბნები? ნამუსია?

- დაჩუმდი, თორემ...

- არა, ნამუსია?.. შენა გკითხავ, ნამუსია?

- ის კი ნამუსია, რომ აგიღია ფეხი, სოფლიდან სოფლად დადიხარ და მაჭანკლობ, ნამუსია? შარშან რომ ათ თუმნად შენი დისწული, გასათხოვარი ქალი, დიანბევს

მიჰგვარე, ნამუსია? როცა დაორსულდა, შენ რომ წამალი მიეცი და მუცელი წაუხდინე, ნამუსია?..

სუტ-კნეინას გული ყელში მოებჯინა, თავისი სიფრთხილე, გამოცდილობა ამგვარებში და გულის სიგრილე დაჰკარგა.

- მაშ თუ აგრეა, - დაიყვირა გაკაპასებულმა სუტ-კნეინამ, - შენი ფეხი დამკარ თავში, შენი ფეხი, თუ ეგ საქმე არ დაგიხლართო

- შენი ლეჩაქი დამხურე თავზედ, - ამ მუქარაზედ მშვიდობიანად უპასუხა მოსემ, - შენი ლეჩაქი, თუ ეხლავ გომურში არ დაგამწყვდიო, მინამ ქორწილი არ გათავდება. რას მიზამ მიჩვილებ თუ? არა მგონია, შენი თავი სადიანბეგოდ გახადო: ცოდვა ბეერი გაძევს კისერზედ, სულ ერთი-ერთმანეთს ზედ მიეკეცება, და მაშინ ციმბირშიაც ალაგი არ გექნება, შე ტყუილო-კნეინავ, შენა ეს ის დიანბეგი კი არ არის, რომელსაც გოგოს გაურიგებდი ხოლმე დ ბურთსავით ხელში ათამაშებდი ის დრო წავიდა.

ვერც ამ სიტყვებმა მოიყვანეს თავის გონზედ გამწარებული სუტკნეინა. ის ისევ-ისე სიმწარისაგან გონებაშიხდილი იყო, თორემ გაჯავრების და მუქარის მაგიერ ისეთნაირად მოიკატუნებდა თავს, ისეთნაირად მოუკვდებოდა ხელში, რომ ყველაფერს გააქარწყლებდა. ეხლა კი ჯავრისაგან, როგორცა ვთქვი, გონება დაბნეული ჰქონდა, იმიტომაც მაინც კიდევ შეჰყვირა:

- დამამწყვდევ!.. უი, მეხი კი დაგეცა მაგ უხეირო თავზედ დამამწყვდევ რა, შენი მოახლე გოგო ვარ, ან შენი გომბიო ქალი!..

- რაო? აი, თუ გოგოზედაც უარესი არა ხარ. მე ეხლავ გაჩვენებ, როგორც გაგისტუმრებ გომურში, - უთხრა ხუმრობაგამვებით მოსემა, - შენ რომ ჩამოგარჩო კიდევ, ხმას არავინ გამცემს. მაგრამ სიფრთხილეს თავი არ ასტკივავო, მერე რომ არა დამაბრალო-რა, ეხლავ მიჩვენე ჯიბეში რა გაქვს. მივარდა სუტ-კნეინას ჩვენი მართალი კნიაზი. სუტ-კნეინა ჯერ გაუძალიანდა, ბოლოს კი - ღვთის წყალობა გქონდეთ - იკადრა ერთის ლურჯის ხელსახოცის ამოღება, რომელშიაც რაღაცები ეხვია. სუტ-კნეინა გაფითრდა და პირი გაუშრა. ვეღარა უთხრა-რა. მოსემ გაშალა ხელსახოცი და თავისი ათი თუმანი იქ გამოკრული ისევ ხელუხლებლად ჰნახა, მაშინვე ჯიბეში იკრა. ერთი რაღაც ქაღალდიც მოჰხვდა ხელში. გაშალა, თამასუქი იყო, ის თამასუქი, რომელიც სუტ-კნეინამ ლუარსაბს დასტყუვა. მინამ ამ საქმეში იყო გართული, სუტ-კნეინას თავისი ხერხი, ეშმაკობა, გამოცდილება დაუბრუნდა. იფიქრა სუტ-კნეინამა: „ამ ყვირილს და მუქარას თავი უნდა დავანებო, თორემ დამწყვდევას გამიმართლებსო. თუნდ დამამწყვდივოს, არაფერი, ხუთი-ექვსი დღე სიზმარსავით გაირბენს: შინ მივწერ. რომ ჰზითევს ვუმზადებ-მეთქი და ქორწილამდინ ვეღარ გადმოვალ. ვინ რას შეიტყობს, ოღონდ ეგ ათი თუმანი მაინც დავიბრუნო: ეგ მაინც არ დამეკარგოს!..“ ამ ფიქრებმა თვალის დახამხამებას უმაღ გაურბინეს გონებაში სუტს, მაგრამ კი მოხერხებულს კნეინასა

- ეს ვინ მოგცა შენ? - ჰკითხა მოსემ და აჩვენა თამასუქი. სუტ-კნეინას მზად ჰქონდა პასუხი.

- ეხლა, შენ არ დაიჯერებ, რასაკვირველია, რომ ეგ თამასუქი თუ ჩამოვართვი, ისევ შენის საქმისათვის ჩამოვართვი. თუ ვინიცობაა, რომ მოვატყუეთ, ქალი ის არ ვაჩვენეთ - ეს შეეტყო და უარზედ დამდგარიყო, ამ თამასუქს ვაჩვენებდით და ვეტყოდით: დაწერე, თორემ დიანბეგს წარვუდგენთ და სულ ნაღდს დაგათვლევენებთ. აი, რისთვის გამოვართვი, შენ ხომ არ დაიჯერებ, გაჯავრებული ხარ, მაგრამ მე კი გული ძალიან შემტკივა შენთვისა.

- თუ ეგრეა, რატომ აქამდინ არ მაჩვენე?

- რომ ვაჩვენო-მეთქი, ვიფიქრე, ვაი თუ ამის იმედით საქმეზედ მუყაითობა

იმისთანა აღარ გასწიოს-მეთქი. რა ვიცი? ხორციელები ვართ.

- ეხლა მაგითი გინდა მამატყუვო განა?

- აკი გითხარ: არ დაიჯერებ-მეთქი. კაცს რაკი ერთხელ და ერთხელ იხტიბარი წაუხდება, აღარ დაუჯერებენ. მეც ისე მომდის შენა გგონია. გატყუებ? თუნდ ეგ ბარათი შენ მიირთვი, ორასს თუმანში გაუბარე და მე ეგ ათი თუმანიც მეყოფა, ჩემო კარგო!

- შენ მაგითი მე ვერ მომატყუებ. ეს ბარათიც მე დამრჩება, ეს ათი თუმანიცა, და შენ კი გომურის მაგიერად ხულაში დაგამწყვდევ. რომ ჯვარის-წერამდინ არ გამცე. მერე რაც გინდა ჰქენი - ბიჭო! - დაიყვირა მოსემ.

ბიჭი მოვიდა.

- ეს ტყუილი-კნეინა წააბძანე ხულაში, ხალიჩაც მიართვი, მუთაქაც, ქვეშაგებიც. პური და ღვინო არ მოაკლოთ. ეს კი უნდა ჰქენა რომ გარედამ კლიტით უნდა გადაკეტო და გასაღები აქ მომართო. თუ ეს აბმავი შეუტყვია ვისმე. ვაი თქვენი ბრალი

ბიჭი არ გაინძრა, ჯერ ტყუილი ეგონა.

- არ გეყურება შე ...შვილო! დაუჭყვივლა მოსემა

ეხლა კი იკადრა ბრძანების დაჯერება, მივიდა, წაავლო ხელი და გამოსწია საწყალ სუტ-კნეინასა, რომელიც ეხლა კი ისე მაიკუნტა. ისე მაიკუნტა, რომ მუშტის ოდენა გახდა, მაგრამ მაინც კი იმედი არ დაჰკარგა, რომ გააქარწყლებს ამ ამბავსა და მშვიდობით გადარჩება. კიდევ სიტყვა მოახერხა ეშმაკურად და უთხრა მოსესა ისე. ვითამ აქ არაფერი ამბავია:

- უი, შენ კი გენაცვალოს ჩემი თავი ტყუილი გაჯავრება რა-რიგად გიხდება ამ სულელ ბიჭმაც დაიჯერა, ასე ჰგონია - მართლა უბძანე. გლებ-კაცია, ვერ მიხვდა, ნუ გაუწყრები, შენ გენაცვალოს ჩემი თავი

ამისთანა ოსტატობამ კინაღამ მოსე არ გააცინა. ბიჭიც გამტერებული შედგა. ბევრი კიდევ სხვა იოსტატა სუტ-კნეინამა, მაგრამ ვერაფერმა ვედარ უშველა: ხულაში დაამწყვდიეს, შინ კი წიგნი მისწერა - ჯერ კი მოსემ გადიკითხა - რომ აქ მზითევს და საკერავებს ვუმზადებო და ოთხშაბათამდინ ნუ მომელოდებითო. ეს მისწერა, შევიდა ხულაში, დაჯდა ხალიჩაზედ და დაიწყო ტარის რთვა, რომელსაც. საცაა წავიდოდა. თან წაიღებდა ხოლმე. ესე იყო, მითამდა აქ არაფერია.

VIII

როცა დავითი შინ მივიდა, საღამო ხანი იყო. ამისი ცოლი, ელისაბედი და ლუარსაბი ეზოში ღობის ჩრდილში ისხდნებ. თვალი შეასწრო თუ არა, ლუარსაბი წამოხტა. მიეგება ძმას. ვერაფერი კი ვერა ჰკითხა, იმიტომ რომ რცხვენოდა. დავითი ცხენიდან გადმოხტა, გაისწორა მოშვებული ჩაღსაკრაჯი. მოვიდა. ცოლს არც კი მიემშვიდობა და წამოწვა ხალიჩაზედ.

- როგორ მოგეწონა სასძლო? - ჰკითხა ცოლმა. ლუარსაბმა ყურები აიცქვიტა.

- მზეთუნახავს რომ იტყვიან. ის არის. - მიუგო დავითმა, -მე იმისთანა ლამაზი ქალი არ მინახავს.

ლუარსაბს გაუხარდა. ელისაბედს ეწყინა: ჩემზედ უკეთესი იქნებო.

- მართლა, გეთაყვანე? -- ჰკითხა ლუარსაბმა.

- შენ ნუ მომიკვდები, იმისთანა ქალის მნახველი არა ვარ. ამის მერე ცოლს შეჰხედა და შურით დაუმატა: - მე რომ პატარა კიდევ მომეცადნა, სხვა რიგად

წავიდოდა ჩემი საქმე.

- რა? შენ შეირთავდი თუ? - წააყვედრა გულღვარძლიანმა ცოლმა, - უი შენ თვალებს შენთვის მეც არ ვემეტებოდი ჩემს ბედსა. მამა-ჩემი განა რომ უარზედ იდგა, შენისთანები მთხოულობდნენ!

- უარზედ იდგა, მე ვიცი, რუსთ ხელმწიფის შვილს მიგცემდა იმისიც მადლობელი იყავ, რომ მე გავბრიყვდი,

ესე სიტყვა-სიტყვაზედ შეჰყვნენ და ერთი კაი ლაზათიანი ჩხუბი მოუვიდათ, ასე რომ მოგეწონებოდათ. ელისაბედს იმ დღითვე შურით აევსო გული და შეიძულა ჯერ თვალით არ-ნახული რძალი.

"მალე ჩემი მტერი დაჰკვნეს, მალე მე ის დავაჰკვნო, - ამბობდა გულში ელისაბედი, - აჰ სახლში ჩემზედ უკეთესი და ჩემზედ უფროსი არავინ არ უნდა იყოს. ჩემი ქმარი უნდა მავყედრიდეს იმის სილამაზეს? უი, უწინამც დღე გაჰქრობია. ასეთ ეკალს გავუყრი თვალში, რომ დღენი ვაწყევლინო!"

ელისაბედი ქორწილში არ წავიდა.

ქორწილის ღამეს დიდი ამბები მოხდა. მოვიდა სიძე დიდის მაყრიონით, ძმაც თანა ჰყვანდა, სწორედ სამშაბათს დღეს. იმ დღეს საცოლო არ აჩვენეს, რასაკვირველია. მოსესაც შეეყარა დიდი ხალხი. უგანზრახვოდ არ იყო ეს ხალხის შეყრა მოსეს მხრით. ეხლა კი მართალი ქალი გაისტუმრეს საყდარში. როცა ყველაფერი მოამზადეს, მერე მიიპატიჟეს საქმროცა. როცა შევიდა ლუარსაბი საყდარში და თვალი მოჰკრა თავის საცოლოსა, ილდა ეცა. მოუბრუნდა თავის ძმას დავითს, თავაზასაც და ზრდილობასაც თავი დაანება და უთხრა:

- დავით, აკი მზეთუნახავიაო?

ხალხს სიცილი წასკდა, საწყალი პატარძალი სირცხვილით აინთო და ტირილი დაიწყო. დავითი წინ წადგა; რომ დაინახა ერთი უმსგავსო პატარძალი, მღვდელს მიუბრუნდა:

- მამაო! ჯერ სხვა იწერს ჯვარს, თუ ეს რა ამბავია?

- კნიაზი ლუარსაბ თათქარიძე და დარეჯან მოსე გძელაძის ასული იწერს ჯვარს, - მიუგო მღვდელმა.

- პატარძალი სად არის?

- აი, ესა ბძანდება.

- ლუარსაბ! - დაუძახა ძმას დავითმა, - მოგვატყუვეს, ეგ ის არ არის, ჯვარი არ დაიწერო.

მთელი ხალხი გაოცდა. ლუარსაბი დაღონებული და უფრო გაფითრებული გამოვიდა საყდრიდან, მთელი მაყრიონი გამოჰყვა. ცხენები მოიკითხეს, უნდა წამოსულიყვნენ. ცხენები დაემალათ. შეატყობინეს მოსეს, რომ საქმრო ჯვარს არ იწერსო. მოვიდა მოსე და თან მოიყვანა მრავალი სალხი.

- კნიაზო დავით ეს რა ამბავია? - უთხრა გაჯავრებულსავით მოსემ, - ქალი საყდარშია და საქმრო ეხლა დადგა უარზედ? აქამდინ სად იყავით, თუ არ გინდოდათ ჩემი ქალი? ვინ გეხვეწებოდათ? თქვენისთანა ოჯახის-შვილები მეხვეწებოდნენ, რომ არ მივეცი

- აი, ბატონო, ქალი მანდ არის და, ვისაც გნებავდეთ, იმას მიეცით. ჩემი ძმა კი მაგის შემრთველი არ არის, - მიუგო თავგამოდებით დავითმა.

- ეხლა განა? როცა მთელმა ქვეყანამ შეიტყო, რომ ჩემს ქალს ირთავს შენი ძმა, როცა შენმა ძმამ საყდარშიაც შეიყვანა ჩემი ქალი არა, თავზედ ლაფს არავის არ დავასხმევინებ ან უნდა ჯვარი დაიწეროს, ან არა და აქედამ ცოცხლები ვეღარ წახვალთ გაგონილა? სიძე სახლში ჩამიდგეს, ქალი საყდარში შეიყვანოს და ჯვარი

ადარ დაიწეროს!..

- ის კი გაგონილა, რომ პატარძალი შეცვალონ! ეს შენი ქალი არ არის.

- სალხო და ჯამათო! დახე, რომ ველარა მოუგონიათ რა იმას ამბობენ, შენი ქალი არ არისო, - დაუძახა ხალხს მოსემ.

- მაშ ვისია, თუ მაგისი არ არის! - გაიხმაურა მოსეს ხალხმა, ჩვენ ფიცს მოგცემთ.

- არა. ბატონებო, ჩემი ძმა ჯვარს არ იწერს. თუ ძალაზედ დადგებით, არც ჩვენა ვართ ლაჩრები, წამოსთქვა დავითმა და ხანჯალი მოიმართა.

ქალები, ვინც ვინც კი იყვნენ საყდარში, სულ აქეთ-იქით მიიფანტნენ, ჰნახეს რომ ამათი ალაგი არ არის. პატარძალი კი და ორი ვიღაც ბებერი მოსემ საყდრიდამ არ გამიბრუნებინა, იმედი ჰქონდა, რომ როგორმე მოახდენდა ჯვარისწერას.

- მაშ მოსე თავადიშვილი ადარ ყოფილა, - წამოიძახა მოსემ, - თუ თქვენ ჩემი ოჯახი შეგარცხვენინოთ; ჩემის ცოცხალის თავით არ ვაკადრებ ჩემს გვარს, რომ თათქარიძეებმა საყდარში ქალი გამიუპატიურონ, ჯვარი უნდა დაიწეროს.

- არ დაიწერს.

- უკანასკნელი სიტყვაა?

- უკანასკნელია.

- დავით! - უეცრად გადაასხვაფერა სიტყვა მოსემ და ხმაც მოურბილა, - აქეთ მობძანდი.

დავითი გაჰყვა. იქით ორნივ გაშორებით გადგნენ. მოსემ ამოიღო ხუთი თუმანი თა უთხრა ხმადაბლა დავითს:

- ეს ხუთი თუმანი, დაჩუმდი, შენ რა გინდა? შენ ხომ არ ირთავ?

დავითი დარბილდა.

- ხუთ თუმანზე ძმა როგორ გავყიდო? - უპასუხა.

- შვიდი იყოს.

- ან შვიდად.

- რვა იყოს

- ვერც რვა თუმნად.

- მაშ რამდენი გინდა?

- ათი მაინც იყოს.

- ცხრაზედ რას იტყვი?

არა, ათი.

- ეჰ, ჯანი გავარდეს: ათი იყოს.

ამოიღო ათი თუმანი და მისცა. დავითმა ჯიბეში ჩაიღო.

- მე კი დავჩუმდები და ჩემი ძმისა შენ იცი, - უთხრა ღიმილით დავითმა.

- ოღონდ შენ დაჩუმდი და ერთი ორიოდე კაცი თქვენი მაყრიონიდანაც დაიყოლიე და ლუარსაბს მე მოვუხერხებ

- ბატონი ხარ. მაგის პირობას გაძლევ.

- მაშ ხელი დაჰკარ.

დაჰკრეს ხელი ხელს და საწყალ ლუარსაბს ძალად გადასწერეს ჯვარი იმ ღამესა. მოსემ არც დაპირებული ორასი თუმანი მისცა, იმის მაგიერ ის თამასუქი დაუბრუნა, სუტ-კნეინას რომ წაართო. ლუარსაბს არ მიჰყვანდა ცოლი, მინამ არ გამისწორდებო, ბოლოს ესეც რომ ვერა გახდა-რა - გარემოებას დაემორჩილა და წამოიყვანა შინ თავისი დარეჯანი.

ელისაბედი სიხარულით ადარ იყო, რომ ლუარსაბმა მზეთუნახავის მაგიერ გონჯი ცოლი მოიყვანა. "ჰი, ვენაცვალე ღმერთსა! ეტყოდა ხოლმე ქმარს ელისაბედი, - ჰი, ვენაცვალე! - ჯერ ჩემზედ უკეთესი უნდა შეერთო და მერე ჩემთვის ნიშნი მოეგო ჰი,

ვენაცვალე ღმერთსა!" ბოლოს ხომ - როგორც მოგეხსენებათ - ცოლების მოწყალებით ძმებს ჩხუბი მოუვიდათ და გაიყარნენ.

IX

ჩვენმა ლუარსაბმა ესე დაიწერა ჯვარი. თუმცა ძალადობით მოხდა ესა, თუმცა მზითვეშიაც მოატყუეს და მზეთუნახავის მაგიერ მახინჯი დარეჯანი შერთეს, მაგრამ -შუბლზედ ეგ მეწერაო - იფიქრა და დაემორჩილა ბედისწერასა. ბოლოს ხომ, - შენც იცი. მკითხველო, - რომ ამათ ერთმანეთი შეუყვარდათ. ამათ კი ისე ეგონათ რომ უყვართ ერთმანეთი და სხვისა კი არ ვიცი. "ფერი ფერსაო, მადლა ღმერთსაო". - ნათქვამია, ფერი ფერს შეხვდა და ერთმანეთი შეიფერეს. ეს შეფერება ჩვენში ცოტასა აქვს მიღებული სიყვარულად? კარგი რამ არის ქართველი კაცი: ბედსაც და უბედობასაც თანასწორად ემორჩილება ხოლმე. არც ერთისთვის გაიხეთქს თავს და არც მეორისთვის დაიწყებს ბრძოლასა, - და არის ისე ყველგან ერთნაირად გულგრილი და შეუპოვარი. ამ გულგრილობას და შეუპოვრობას კმაყოფილებად ადიდებენ; კმაყოფილება კიდევ- ვიღაცამა სთქვა - ბედნიერება არისო ბევრჯერ უთქვამთ დარბაისელთ მოხუცებულთ ჩემთვის, რომ ახალ თაობას იმითი მაინც ვჯობივართო, რომ ჩვენ ცოტას კმაყოფილებიცა ვართო. მე კი დავჩუმებულვარ და გამიფქრია: "კმაყოფილება კაცის მომაკვდინებელი სენია. ბედნიერია ახალი თაობა, თუ მართლა ის კმაყოფილება არა აქვს. იმედი თუა სადმე, ამაში უნდა იყოს: უმადლონი სჯერდებიან მას, რაც არის, იმიტომაც იმათში უფრო ბევრია ბედნიერი, მადლიანნი კი ძნელად: ამათ ყოველთვის უკეთესი უნდათ იმიტომ. რომ კარგს უფრო კარგი მოსდევს თანა, "მჯობს მჯობი არ დაეღვევო", - ნათქვამია.

ჩვენი ცოლ-ქმარნი კი ამისთანანი არ იყვნენ: ამათ თავიანთ ცხოვრებაზედ "მჯობი" ცხოვრება არ ეგონათ ქვეყანაზედა. ესენი კმაყოფილნი იყვნენ: ვალი ამათ არ ემართათ და ვახში, დავა არავისთანა ჰქონდათ და დარაბა, მხოლოდ ერთი ჯავრი ედოთ გულშია: შვილი არა ჰყვანდათ. აი, ლუარსაბი ორმოცის წლისა და დარეჯანი ორმოცდაერთისა შესრულდა, რომ ღმერთმა მემკვიდრე არ უბოძათ ბევრჯერ გადაფურცლა კნეინამ კარაბადინი, ბევრი რაღაც ბალახბულახი მიირთო და ლუარსაბსაც დააღვეინა. მაგრამ ვერა ეშველათრა. "ტყუილად თავს რად იხეთქენ, - ამბობდა ხოლმე ამათზედ ღვარძლიანი ელისაბედი, - ტყუილად რად იხეთქენ? სოლომობ ბრძნის წიგნს რომ ჩააბულბულებდა ხოლმე და კუდიანობდა - ეგ იმან ჩასცხო თავშია. ღმერთმა მაგათზედ გული აიყარა, ეხლა აღარა ეშველებათ-რა".

ჩვენი ცოლ-ქმარნი კი იმედს არა ჰკარგავდნენ. შეიტყეს, რომ ქალაქში ერთი მკითხავია, ის შეიტყობს უშვილობის მიზეზსაო. თუმცა შვილოსნობის დრო გადასვლოდათ, მაგრამ მაინც კიდევ ქალაქისაკენ კაცი აფრინეს, თან გაატანეს ერთი კარგი ბაღდადი, რომელზედაც - როგორც მოგეხსენებათ - უკითხავს მკითხავი იმას, ვინც თითონ ვერ მივა, და რომელიც, რასაკვირველია, მკითხავს დარჩება ხოლმე სამს დღეს უკან ბიჭმა პასუხი მოუტანათ, რომა "თქვენზედ ხატია გამწყრალიო მერე რომელი ხატი? თელეთისაო, ასე სთქვა მკითხავმაო" ეს რომ გაიგეს ცოლ-ქმართ, ერთ დროს და ერთხმად პირჯვრ-სწერით წამოიძახეს:

საიღამ სად მოგვიკითხა დიდება სახელსა უფლისასა, - სთქვეს და ისევ პირჯვარი გადიწერეს.

- დალახვრა ღმერთმა საიღამ სად მოგვიკითხა - ისევ გაიმეორა ლუარსაბმა.
- ხატზედ "დალახვრას" როგორ ამბობ?

- ღმერთო, ნუ მიწყენ, ღმერთო, ნუ მიწყენ! - რამდენჯერმე პირჯვარი გადიწერა სხაპა-სხუპით, - აი, დალახვრა ღმერთმა, დაჩვეული რომ ვარ, ისე თავის-თავად ითქმის ხოლმე, ღმერთო, ხუ მიწყენ!

- ახლა რას იტყვი, ლუარსაბ, წავიდეთ?

- შორს რომ არის?

- რა ვუყოთ? ალბად ნება ღვთისა ეგ არის.

- მოდი, აქვე ნეკრესის ღვთისმშობელი ვილოცოთ.

- თელეთის ხატს ეწყინება: მე დავიბარეო, აქ კი არ მოვიდნენო და იქ კი წავიდნენო, იტყვის.

- მართალია, ეწყინება. გული მოუვა. აი, მე ხომ კაცი ვარ, მეც გული მამივიდოდა და ის ხომ ხატი ბძანდება - ვენაცვალე იმის მადლს!- უფრო გული არ უნდა მოუვიდეს?

- ეგ არის და.

- მაშ რა ვქნათ?

- უნდა წავიდეთ.

- შორს კი არის, თუ შენც იტყვი.

- ეხლა, თუ მივდივართ, ნულარ ამაღლებ - გვიწყენს.

- მართლა, მართლა ნუ მიწყენ, აგრემც დიდება შენსა სახელსა, ხატო თელეთისაო გაიხლები, გაიხლები და თაყვანსა ვცემ სახელსა შენსა.

დაიჯერეს მკითხავის სიტყვა: თედოს შეაბმევიწენეს ურემი, გადააფარეს ფარდაგი, ერთი კარგი ცხვარი დააკრეს ურმის ბოლოს, ახსენეს ღმერთი და ერთ მშვენიერ ზაფხულის დილას შეუდგნენ ქალაქის შარა-გზასა. ურემში ისხდნენ კნეინა დარეჯანი და მისი მოახლე ლამაზისეული. ერთი ბიჭი და ლუარსაბი თავის წითელს ულაც ცხენზედ მჯდომი ნელ-ნელა აედევნენ უკან ფეხმძიმე ურემსა. მეომარის თვალადობა ჰქონდა ამ-ჟამად ჩვენს უამისოდაც საყვარელს ლუარსაბსა, თუმცა კი, როგორც ბამბის ტომარა, ისე იდო ცხენზედა. წელზედ ერტყა ქართული ხმალი და გრძელი ლეკური სანდალი, უკან წელში გაყრილი ჰქონდა სევდიანი დამბაჩა. შავი შალის ჩოხა ეცვა, იმისი კალთები ვაჟკაცურად ამოტარებული ჰქონდა ჩოხის ჯიბეებშია. შარვალში იჯდა, შარვლის ტოტები ჩაეკეცნა მაღალყელიან ყარაბაღულ თეთრ ჩექმებში, წვივებზედ პტყელი ჩაღსაკრავი, გრძელფოჩებიანი, სირაჯსავით შემოეკრა. თავზედ ეხურა ლურჯი ყალმუხის ქუდი - კახურად ჩატეხილი და შუბლთან შიგ შეკეცილი - რადგანაცა ცხელოდა, - ერთის სიტყვით, სმლის პირი, ზედწამოცმულ ვაშლით, რომ ამოღებული სჭეროდა, თავიდან ფეხამდინ ორშაბათის ყეინი იქნებოდა.

ამ ყოფით ავიდნენ თელეთში მეხუთე დღეს, ილოცეს და მეორე დღესვე დაბრუნდნენ. ქალაქს რომ ჩამოუარეს და შეუდგნენ კახეთის გზასა, კნეინა დარეჯანმა შეაქცია ზურგი ყოფასა, წამოაჩოქა: და გამოჰხედა ქალაქსა. ლუარსაბს ურემში ეძინა. ისიც გააღვიძა.

- ლუარსაბ, ერთი შეხედე, რა ამბავია. ამოდენა ქვეყანა გაგონილა, რომ აქ არის! დიდება შენდა, ღმერთო! სულ ქვითკირის შენობა უნდა იყოს.

კნეინას ქალაქი ჯერ არ ენახა.

- მაშ არა და წნული იქნება.

- ერთი შეხედე და, რამდენი საყდრებია!..

- ვიცი. განა არა ვყოფილვარ?

- პირველად რომ ჩაგიყვანეს, კენჭები არ ჩაგაყლაპეს?*

- როგორ არა? სამი ასეთი კენჭი ჩავყლაპე, რომ ძლივს მოვიწილე.

- აღარ დაგცადა ქალაქმა?

- არა, რაღას დამცდიდა. რომ კენჭებ-ჩაყლაბული ვიყავ? რომ არ ჩამეყლაპა, მაშინ სხვა იქნებოდა.

- ეგ ხომ აგრეა. კაი სანახავი კი უნდა იყო!

- კარგი როგორ არ არას, მთელი მილეთის ხალხი სულ მანდ დაწანწალებს: თათარი, ყაზილბაში, ურია, ოსი, სომეხი, რუსები ხოხ რაღა, ბუზსავით ირევიან.

- მართალია, რომ აქ კაცს თავს მოსჭრიანო და მერე ისევ გააცოცხლებენო?

- მართალია, მაშ? ეგ კიდევ რა რაღაც მოუგონიათო, ფიცრებს თავის-თავად ხერხავსო.

- ეხლა ეგა სთქვი.

- თავი არ მამიკვდება.

- როგორ? ისე თავის-თავად?

- თავის-თავად. ;

- არც კაცია, არც ადამიანი?

- არა.

- მაშ ხერხი ვის უჭირავს?

- ეშმაკს და ქაჯს, ღმერთმა ნუ იცის რუსების თავი!

- რუსების მოგონილია განა ეგა?

- მაშ არა და შენის მაზლის დავითისაა!

- დიდება შენდა, ღმერთო თვალთმაქცობას რომ ჰთამაშობენ. ისიც გინახავს?

- აბა რომელი?

- აი, გაჭენებულ ცხენზედ რომ კაცი დადგება, იმ კაცზედ კიდევ კაცი, იმაზედ კიდევ კაცი და კიდევ და კიდევ.

* ჩვენში ბევრსა სწამს, რომ თუ ვინც პირველად ქალაქში ჩადის და კენჭს არ ჩაყლაპავს, ქალაქი დასცდისო. მეც, ამის დამწერს, გადამაყლაპეს ერთს დროს.

ეგ რა არის? მე კი არ დავდგებოდი ხოლმე გაჭენებულ ცხენზედ ჩემ პატარა ბიჭობაში!..-დაიკვება ლუარსაბმა.

აი. შენმა მზემ შენ კი იქნებოდი, რომ დამდგარიყავ.

- ღმერთმა იცის! ეხლა ჯანი აღარ მამდევს და სიმარდე, თორემ ეხლავ გიჩვენებდი.

- ნუ იკვებ. ხომ ვიცი. ჩემო კარგო, რაცა ხარ.

- განა კვებნისთვის ვამბობ? მე იმისთვის ვთქვი, რომ ეგ რა თვალთმაქცობაა-მეთქი. მაგაზედ უფრო ბევრი ასეთია, რომ...

- მაინც?

- რა ვიცი, რამდენი რამ არის.

- სთქვი რაღა, მეც ვიცოდე.

- ბევრია.

- მანც?

- რა ვიცი, რამდენი რაღაცაებია..

- მაინც?

- ეჰ, ვინ მოსთვლის? ბევრია, ნეტავი შენ რა-რიგად ჩამოცხა! უჰ!

რომ არ იცოდა რა ეთქვა ჩვენ უბოროტო ლუარსაბსა, სიტყვა გადაასხვაფერა.

მოიხადა ყალმუხის ქუდი, შუბლიდან და სახიდან იმითი ჩამოიწმინდა ოფლი. მერე გააკეთებინა ჩიბუხი და ჩიბუხის წვევაში ისევ ხვრინვა ამოუშვა, მერე ასეთი, რომ რამდენიმე დღის უძილო ეგონებოდა კაცსა.